

TV-15

Štev. 21

XXVII.
Izhaja tedensko1. junija
1989

Cena: 2.000 dln

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Človek je naše največje bogastvo

Da je človek naše največje bogastvo, so pisali na velikanskih transparentih še nekaj let po vojni, potem pa so se začele te parole v družbi kot celoti počasi zgubljati — v vseh pogledih, pa tudi v tistem najbolj neposrednem, ki zadeva človekovo zdravje, odnos do bolnih, do invalidov, do njihovega mesta v družbi... Še najlepše je vse skupaj zapisano v zakonih in pravilih. Borčevska organizacija, ta družčina nekdanjih partizanov, ljudi, ki so šli skupaj skozi ogenj vojne, je bila ena redkih, ki je, kolikor ji je pač družba dopuščala, skrbela za varstvo socialnih in

smolo, da so naleteli na kakega »norca« — in njihovo življenje se je v trenutku spremenilo za sto osemdeset stopinj. Pa so bili zvečine pred nesrečo tudi sami v množici onih, ki niso nikoli pomislili na arhitektonske ovire za paraplegike na vozičkih, na delovna mesta za invalide, na spremembo poklica...

Tudi glede varstva invalidov smo izrazita družba sebičnih posameznikov. Zato so tem hujše naše družinske tragedije, če pride do invalidnosti v družini, tem bolj nas udari izolacija v družbi, ki sicer deklarira sočutje, materialno pomoč in rehabilitacijo, se pa

zdravstvenih pravic nekdanjih tovarišev, vseh tistih, ki niso imeli sreče, da bi se iz vojne izvlekli celi. Številni med njimi, četudi brez rok ali nog, pa so v graditvi nove Jugoslavije kljub invalidnosti sodelovali in pogosto prikrivali svoje zdravstvene težave, da so se le lahko vključevali v normalno življenje. Pri tem pa so imeli morda pred današnjimi, mirnodobnimi invalidi, le majceno prednost. Bili so junaki vojne.

Kaj pa današnji invalidi? Ali sploh vemo koliko invalidnih ljudi je ta čas v Sloveniji? Ali se zavedamo, da kosijo nesreče po slovenskih cestah najpogosteje po mladih in najmlajših ljudeh? Ali se v množici vsakodnevnih črnih podatkov iz črnih kronik sploh še zdržemo ob tem, da je bilo na primer samo v prvih štirih letošnjih mesecih na slovenskih cestah kar 1432 prometnih nesreč in da je bilo poleg 156 mrtvih kar 713 ljudi težje ranjenih? Ti ljudje niso za nikogar junaki. Bili so nepredvidni, morda so imeli preprosto

v isti sapi invalidov kot rehabilitirancev otre-sa z mnogimi izgovori... Človek se lahko le sprašuje, kam se utegne pahniti to kategorijo ljudi vse globlja kriza in vse bližja realnost odvečne (še zdrave) delovne sile? Kdo in za kakšna dela jih bo prešolaval, kdo jim bo dajal vero v človeka vredno življenje? Zdi se, da bi morala družba v celoti potegniti vsaj iz pozitivnih aktivnosti na področju zdravstvenega in socialnega varstva vojaških vojnih invalidov koristne nauke — pa ne samo glede financiranja, predvsem v smislu vračanja invalidov v družbo zdravih. Deloma bi se to zgodilo že v primeru, če bi silni denarji, ki se še vedno odtakajo iz delovnih organizacij in zdravstva zavoljo lažnih bolnikov, ostajali na voljo za resnično pomoči potrebne ljudi. V teh naših dnevnih »prehladih« in »kihcih« je še veliko rezerv, veliko jih je tudi na področju naše zdravilomanije, še največ rezerv pa ostaja — v našem moralnem in etičnem pristopanju k temu vprašanju. B. Ž. J.

Na Janče!

V soboto je bilo nadvse živahno tudi na Jančah. Vrvilo je mladih in manj mladih, borcev in njihovih vnukov, vseh, ki so se že kar navadili vsakoletnih prijaznih srečanj na Jančah pri Ljubljani, kjer se v maju zberejo pohodniki v spomin na janško bitko Druge grupe odredov med 29. in 22. majem leta 1942.

Srečanje, ki ga skupaj organizirajo skupno družbenopolitične organizacije Ljubljane ter občine Grosuplje in Litija, je privabilo nekdanje partizane, planince, mladino in druge občane, ki so se udeležili bodisi pohoda ali pa kolesarskega maratona.

Na proslavi je zbranim z reminiscenco na slavne dni in s pogledom v sedanost spregovoril Ciril Zlobec.

Iz vsebine

- str. 2: *Pogovor v ljubljanski »Soči«
Z družbeno lastnino v dirko s svetom?*
- str. 3: *O fenomenu Moševac in o štrajkih*
- str. 5: *Sime podčrtuje zanimivosti iz tiska*
- str. 8–9: *Spomini, pričevanja*
- str. 12: *Nov vodič po Ljubljani*

Pohodniki so letos prišli prav na vrh

Letošnji 24. spominski pohod na Stol, najvišji vrh Karavank, je bil v soboto, 27. in nedeljo, 28. maja. Organizatorji so se predvsem zaradi varnosti odločili, da doslej zahtevni vzpon v februarju prestavijo na konec maja. Tako so na pohodu lahko sodelovali tudi tisti, ki se ga sedaj prav zaradi zahtevnosti niso udeleževali. Večjih organizacijskih sprememb letos ni bilo, bilo pa je nekaj novosti.

V petek, 26. maja, je bil orientacijski pohod šolske mladine iz jeseniške in radovljiške občine do Valvasorjevega doma, ki ga je organizirala občinska konferenca

ZRVS Jesenice. Naslednja dva dni je bil pohod ostalih udeležencev, ki jih je bilo sicer nekoliko manj kot običajno. Po dolgih letih so pohodniki prišli prav na vrh Stola, kar so si vsi tudi najbolj želeli. Gorski reševalci in alpinisti so pot speljali od Valvasorjevega doma prek Žirovniške planine mimo Betonske bajte proti vrhu Stola, vračali pa so se po običajni poti čez južna pobočja Stola.

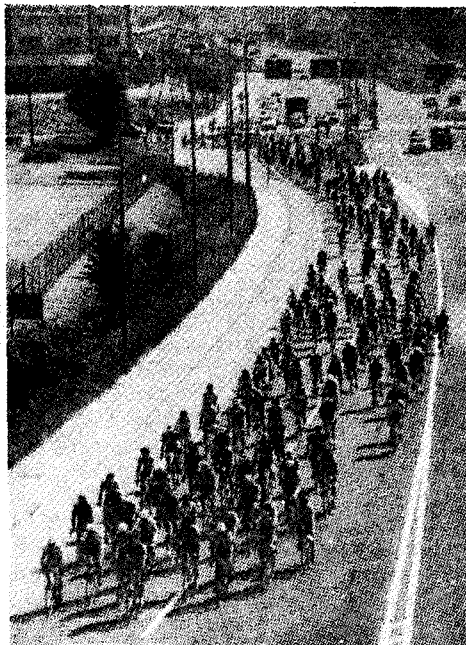
Oba dneva je bila ob 12. uri pred Valvasorjevim domom proslava s kulturnim programom in podelitvijo plaketa desetkratnim udeležencem. V soboto so slavnost začeli pevci iz Podnarta, v ne-

deljo pa iz Žirovnice. Čeprav je bil majski pohod na Stol manj zahteven, so gorski reševalci opozarjali na previdnost.

Nekaj podatkov za tiste, ki se bodo morda odločali za to pot prihodnje leto: Stol je visok 2238 metrov, najzvestejši pohodniki so ga letos obiskali že štiriindvajsetič, vseh pohodnikov pa je bilo do letos (letošnji še niso všteti) že več kot 57.960!

Pohod nas spominja na 20. februar 1942, ko so se borci Jeseniške čete na pobočjih Karavank bojevali s sovražnikom.

J. R.

100 km kolesarjenja

Od Ljubljane do Lonjerja

Minulo nedeljo se je trispetdeset kolesarjev zapodilo na 100 km dolgo pot od Ljubljane do Lonjerja. Zbrali so se ljubitelji tega športa z vse Slovenije, tekmo pa jim je organiziral komite Maraton Franja, v sodelovanju s kolesarskimi zagnanci zamejskega kluba Adria iz Lonjerja. Prihodnje leto, so se domnili, bodo kolesarili v obratni smeri.

Kjer kraljujeta moč in nemoč

»Bojim se, da bodo invalidi potegnili krajši konec...!«

Ljubljanski Univerzitetni zavod za rehabilitacijo invalidov ali »Soča«, kot ga po domače imenujejo ljudje, že petintrideset let vliva (za)upanje mnogim poškodovancem, saj so mnogokotere dejavnosti: fizikalna medicina in rehabilitacija, poklicna rehabilitacija, izdelovanje in aplikacija ortopedskih pripomočkov, proizvodnja rehabilitacijske opreme in opreme za zdravstvo, specializirana lekarniška dejavnost, raziskovalno in razvojno delo ter izobraževanje porok, da se bodo vrnil v normalno življenje in skupaj z drugimi ustrezno in enakovredno zaživel.

»Soča« je od samega začetka, ki ga je začrtal akademik, požrtvovalni profesor dr. Bogdan Breclj, v nenehni vzponu, ki ne pozna ne programskega ne vsebinskega nazadovanja. Postala je pomembna mednarodna ustanova – ne mine namreč teden dni, da ne bi vsaj nekdo iz te ustanove na ta ali oni način predstavljal »Sočo« doma na vseh celinah sveta, seveda predvsem v evropskem prostoru, zlasti še na področju funkcionalne elektrostimulacije, podobno pa velja tudi za druge zavodove dejavnosti.

Prekvalificiranje zavoda v univerzitetno ustanovo je seveda zahtevalo nova pravila in zahteve: večje število strokovnjakov, ustrezne prostore, tehnologijo, pedagoško delo, da bi lahko v celoti zadostili univerzitetni dejavnosti in razvoju doktrine, raziskovalnem delu, pedagoški usmeritvi, distribuciji znanja v rehabilitacijsko prakso nasploh. Vse to kajpak pomeni tudi priliv vse težjih bolnikov in temu ustrezno prilaganje.

Denar je sveta vladar

V zavodu, skozi katerega gre letno od 10 do 11 tisoč pacientov, jih sprejmejo dnevno na različne oblike zdravljenja okoli tristo, čeprav je treba povedati, da delajo zavodovi ljudje trenutno v razmerah, kakršne so bile pred petintridesetimi leti – za 90 pacientov!

»Z novo stavbo, ki jo gradimo,« je povedal direktor ustanove Franc Hočvar, »se bodo stvari vendarle nekoliko izboljšale. Prednost bodo dobili otroci in poškodovanci (zlasti poškodovanci v prometu in oni s poškodbami

možganov ter glave nasploh). Čez dva meseca bomo aktivirali pritličje, nato pa se bomo znova podali v akcijo zbiranja sredstev za nadaljevanje projekta – gre predvsem za opremljanje, kajti stavba že

Franc Hočvar: »S svojimi visokokakovostnimi storitvami pridobimo letno okoli pol milijona dolarjev in se tako tudi sami skušamo obnašati tržno!«

stoji. Nikakor ne smem pozabiti tistih, ki so to dejanje sploh omogočili: SPIZ, Zavarovalnica Triglav, Loterija Slovenije (na pobudo invalidskih organizacij), Zdravstvena skupnost, skupaj z lastnimi sredstvi in seveda številne delovne organizacije.

Kako torej naprej? Pričakujemo razumevanje družbe, saj ji navsezadnje tudi mnogo vračamo, čeprav se zavedamo, da je ta družba v globoki krizi in z njo vred tudi zdravstvo. To hkrati pomeni tudi večjo angažiranost nas samih. S svojimi visokokakovostnimi storitvami pridobimo letno okoli pol milijona dolarjev in se tako skušamo tudi sami obnašati tržno. Predvsem gre za izobraževanje strokovnjakov, pa tudi za zdravljenje, oziroma rehabilitacijo – karkoli lahko nudimo svoje storitve petim do desetim tujim pacientom. Problem je predvsem v marketingu tega

programa, s katerim bi lahko in tudi upamo, da bomo v prihodnje zaslužili cel milijon dolarjev. Izvoz opreme nam je navrgel še naslednjih 600.000 dolarjev. Imamo tudi službo za pomoč deželam v razvoju in smo pooblaščen ustanova pri OZN.

Zavodovi ljudje imajo živahne stike s tujino, zlasti na področju strokovnega izpopolnjevanja. Prednost ima usposabljanje teamov za rehabilitacijo otrok (Hočvar opozori na strahotno število mrtvih otrok na naših cestah!), kjer je bilo narejenega izjemno veliko. Sodelovanje s tujino teče v obliki izmenjav strokovnjakov, s čimer prihaja do znatnega priliva novega, svežega znanja. Precejšen pritisk doživlja zavod s strani štipendistov svetovne zdravstvene organizacije, sam pa nenehno izobražuje tuje strokovnjake.

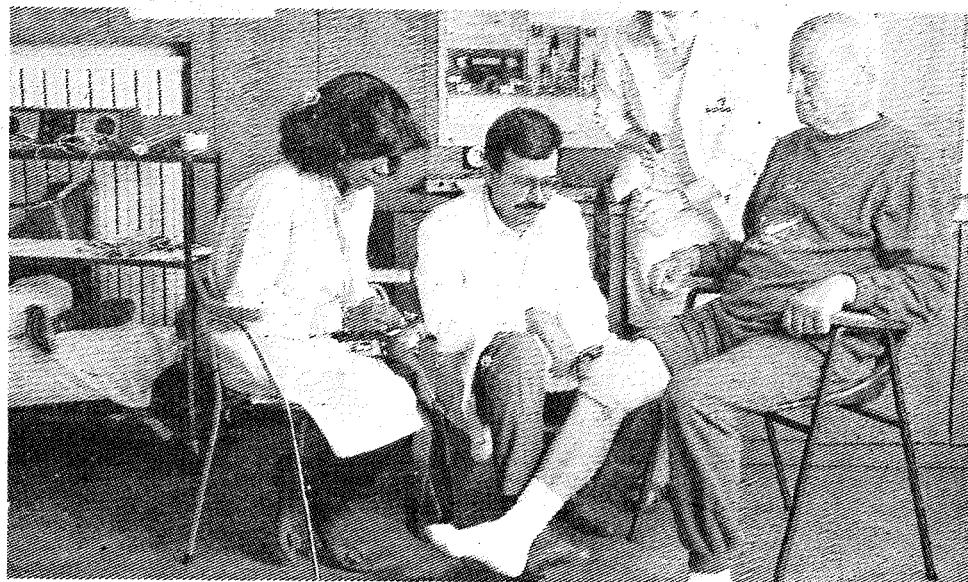
»Naši zdravniki imajo pomemben mednarodni ugled domala povsod po svetu,« se, upravičeno, pohvali Hočvar.

Zavod je eno, pacientovo okolje pa drugo

Po končani rehabilitaciji, oziroma zdravljenju v zavodu, se delo vsekakor še ne konča. Semkaj sodi tudi dodatno izobraževanje za nove, drugačne, ustreznejše delovne in življenjske naloge, kajti prejšnjih mnogi niso več zmožni opravljati – gre torej za delovne prekvalifikacije, za usmerjanje človeka v nove razmere, kar mora biti nadvse celovito početje. Zavod se zaradi tega povezuje z ustreznimi službami, predvsem na področju adaptacije stanovanj, delovnih mest, sodeluje z različnimi društvi, ki naj bi invalidu oskrbele kar najbolj normalno življenje in delovni proces, seveda tudi z delovnimi organizacijami in tako rehabilitacijski prostor vse bolj razširjajo. Pomembno je poseganje v urbanistično sfero, kjer je bilo, po Hočvarjevih besedah, kaj malo storjenega

za invalide, ki so zaradi nerazumevanja urbanistov nemalokrat (ali pa največkrat) obsojeni na zelo ozek prostor. Pogosto je problem stavba brez dvigala, različne stopnice (brez položnih dovoznih poti) itd. Zavod se trudi, da bi z priporočilnimi posegi v zakonodajo skušal te stvari le spraviti z mrtvega tira.

In še to poudarja Franc Hočvar: »Z denarjem, ki je bil na voljo za premagovanje urbanističnih problemov (pri-

Skozi različne oblike zdravljenja gre v zavodu okoli tristo pacientov na dan.

rejenost okolja za invalide potrebe) bi lahko družba več naredila!«

On in njegovi menijo, da bi morala družba narediti vse, da bi invalidne osebe vključila v normalno življenje (seveda v mejah zmožnosti), sicer je vse njihovo prizadevanje odveč. Žal je ponovna vključitev invalidov v delovni proces, četudi na drugem, prirejenem delovnem mestu, največkrat zelo odvisna od dobre volje posameznikov v delovnih organizacijah.

»Bojim se, da bodo ob takim imenovanem tehnoloških višjih invalidi potegnili krajši konec, zato bi bilo treba ta sistem izpeljati do potankosti.

Rad bi tudi opozoril na razmere v prometu, ki postajajo

vse bolj grozljive. Povečuje se število nesreč otrok z motornimi kolesi; te poškodbe so v glavnem zelo hude in prinašajo trajno invalidnost vseh mogočih razsežnosti. Podobno velja tudi za kmetijske traktorje in prometne nesreče nasploh. Naše ceste postajajo krvava morija, ki družbo ogromno stane... Mi ji lahko vrnemo le skromen delček, vendar gre v prvi vrsti za human odnos do žrtev tega (ne) civiliziranega početja. Naj zveni še tako bogokletno, vendar je na področju prometa, zlasti ko gre za otroke, sleherni represija upravičena – pa čeprav zelo drastična. Morali bi najti več preventivnih vzgojnih načinov. Otroci naj bi delali izpite za motorna kolesa že v osnovni šoli, saj je takšnih poškodovancev zelo veliko!«

Lahko bi naredili še več, vendar vseskozi zadevamo ob finančne težave. Dogaja se, da skoraj ne moreš več poslovati. Ta hip smo znova na meji. Če se stvari v nekaj mesecih ne bodo spremenile, se nam lahko ves sistem poruši. Vhodni stroški so ogromni, s cenami naših storitev jim ne moremo slediti – in tudi ne smemo. Plačila zdravstvenih storitev iz občin kasnijo. Občutek imam, da smo pri plačevanju naših storitev mnogokje zadnji – potem, ko poravnajo druge obveznosti, pridemo na vrsto še mi, največkrat pa zamujajo tudi do 60 dni. Kaj to v inflacijskih časih pomeni, ni treba razlagati. Kljub vsemu naše stike z Evropo in svetom poglobljamo, pripravljamo se na Evropo 1993, premoremo licenco znanja po evropskih

Inflacija grizlja dobro voljo

Človeka je treba obravnavati kot celoto, sem slišal nekajkrat v tem, sicer zelo zanimivem pogovoru, ki pa je bil, v marsičem. Precej pesimistično obarvan. **Najslabša možna varianta je seveda upokojevanje človeka in s tem prekinitev slehernih ustvarjalnih želja in načrtov – vstop v izolacijo, osamljenost in apatijo.**

»To so težave,« poudarja Franc Hočvar, »na katere ne moremo kaj prida vplivati, vemo pa, da lahko človek z zlomljeno hrbtenico popolnoma normalno živi – in tudi samostojno, če mu zagotovimo prirejen delovno mesto, avto za paraplegike ipd.

kriterijih, naše ljudi najdete povsod, nenehno odpiramo nova področja v raziskovalni sferi...«

Letos bo končala šolanje prva generacija inženirjev ortopedske tehnike, ustanova jugoslovanskega značaja, ki, zaenkrat, daje od 12 do 14 diplomantov.

Sprehod po prostorih, ki so, milo rečeno, prenatrpani, z invalidskim vozičkom se je kaj težko obrniti, kaj šele normalno voziti, odkriva problematiko z druge strani, kjer besed ni treba. Tukaj kraljujeta, tesno druga ob drugi, človeška moč in nemoč, nad vsem tem pa humanost in nesebično prizadevanje delavcev ljubljanskega univerzitetnega zavoda za rehabilitacijo invalidov – »Soča«.

Milenko Strašek

Z družbeno lastnino v dirko s svetom?

Dolgo je trajalo, da je v našo skupno zavest prišlo spoznanje, kako se gospodarstvo po svetu razvija bistveno hitreje kot naše, pa ne količinsko, ampak predvsem kakovostno. Že dve desetletji je od tega, kar so se začela razvita gospodarstva preusmerjati na novo tehnologijo, spreminjati zasnovano izdelkov, manjšati porabo energije na enoto družbenega proizvoda in podobno. Kako je z nami, vemo. Če naj z eno besedo izrazimo temeljno razliko med našim in razvitimi zahodnimi gospodarstvi, potem je to razlika v racionalnosti. Svet postaja racionalnejši, mi pa ne.

Racionalizacija se v zadnjem obdobju iz gospodarstva »seli« tudi v negospodarstvo. To je nov val, ki bo prinesel temeljito preobrazbo družbenih dejavnosti in državne uprave. Nedavno so Ljubljano obiskali strokovnjaki londonske svetovne organizacije Price Waterhouse, ki so povedali, da je mogoče v vsaki dejavnosti zbiti stroške za 10 do 30 odstotkov, če iz te dejavnosti narediš podjetniško dejavnost. Odvoz smeti, na primer, ponudiš najboljše, se pravi najcenejšemu in najkakovostnejšemu ponudniku. Delo pri okencih zaupaš skupini ljudi, ki ni

plačana iz proračuna, ampak za svoje delo dobi del dajatev za podaljšanje potnih listov in podobno. Podobna miselnost lahko velja za zdravstvo, šolstvo, kulturo, skratka vse. Bistvo tega procesa, ki se je že začel, je v tem, da nekemu, »zunanjemu« – privatniku ali skupini ljudi, ki že sedaj opravlja neko dejavnost – predaš popolno odgovornost za kakovost storitev in za poslovni uspeh.

Kaj to pomeni za naše mesto v svetu? Če se ne bomo spremenili, seveda nič dobrega. V svetovni trgovinski menjavi in v drugih stikih se bomo srečevali z državami, ki bodo logiko racionalnosti uvedle povsod, v vse dejavnosti... Vsaka naša dejavnost bo v primerjavi z razvitimi državami obremenjena z odvečnimi ljudmi. In nasprotno, bogastvo bo razvitim državam prineslo to, da bodo še več ljudi »namenili« ustvarjalnim področjem (šolstvo, kultura, znanost itd.), od katerih je danes vedno bolj odvisna blaginja družbe.

Pa imajo te ugotovitve kakšno povezavo z našim »problemom« – družbeno lastnino? Je za naš zaostanek kriva družbena lastnina? Bomo prisiljeni družbeno last-

nino prodati, jo privatizirati, da bomo lahko uspešni? Ali zasebna lastnina sama po sebi jamči uspeh? Odgovor na to vprašanje ni enostaven. Tudi v svetu niso vse organizacije v zasebni lasti (neposredno ali prek delnic). Veliko organizacij je v javni (se pravi državni) lasti. In številne izmed teh organizacij so uspešnejše od tistih v zasebni lasti.

Odgovor moramo zato poiskati posredno. Ponuja ga direktor ugledne šole za poslovanje IMEDE v Ženevi Derek Abell. Ta je na nedavnem predavanju v Centru GZS na Brdu pri Kranju razložil, da danes v svetu poteka preobrazba starega tipa organizacije, ki je temeljila na hierarhiji, na ukazih od zgoraj, v nov tip organizacije, v kateri je odgovornost prenesena predvsem na srednje plasti posloводства, ki v želji, da zadanejo potrebe trga, nenehno iščejo najboljše in najracionalnejše rešitve znotraj organizacije. In kakšna je najpomembnejša Abellova ugotovitev? **V prihodnosti bodo preživele samo tiste organizacije, ki bodo organizirane na nov način. Izkušnje kažejo, da se zasebne organizacije bistveno hitreje »preklaplajo« na novi način delovanja kot javne.**

Tako si lahko vsakdo izpelje sklep: V prihodnosti bomo torej imeli samo (ali vsaj pretežno) »nove« organizacije, med katerimi bo večina zasebnih in le manjši del javnih.

In to velja za vse dejavnosti. Pri nas pa je trenutno 90 odstotkov gospodarstva družbenega, ostale dejavnosti pa so v celoti »družbene«. Očitno presenečen je ni konec. Jože Vilfan

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO

Predvčerajšnjim je bila seja zveznega borčevskega odbora
Poročila in program dela

Med sedmo in osmo sejo

Med sedmo in osmo sejo Zveznega odbora ZZB NOVJ se je zgodilo v Jugoslaviji veliko stvari, o katerih, kot se je izkazalo, kljub velikim prizadevanjem za splošno poenotenje, vendar ne obstajajo enotna mnenja. Še največ enotnosti je bilo doseženo na tistem segmentu ocenjevanja družbeno-

političnih dogajanj, kjer so ocenjevali uspešen pohod treh reform. Tako poročilo o delu in aktivnostih vseh organov Zveznega odbora ZZB NOVJ Jugoslavije navaja, da »izvajanje reform ni opravilo izpita prakse in časa«, pri čemer pa so tudi pristavili, da nikakor, za nobeno ceno, ne smemo dovoliti, da

bi se zamah sedanje trojne reforme končal tako klavarno, kot so se prejšnje.

Naj tukaj povemo, da so dokumenti, pripravljeni za ta zvezni odbor ZZB NOVJ, kar obsežni, saj zajema poročilo o delu enega leta 19 tipkanih strani, program nadaljnjega dela pa 13 strani. To sicer spriči

nekaterih še daljših političnih gradiv ne bi bilo tako dolgo, če ne bi bilo vsebinsko ponavljajoče se, splošno in opremljeno s stoterimi vedno enakimi frazami.

Več vsebine (in tudi ostrih besed) je dala razprava ob neposrednem dnevnem redu, ki je poleg poročila in predloga programa dela vseboval še vprašanja o morebitni reorganizaciji ZZB NOVJ.

Sklenili so, da bo naslednji borčevski kongres redni in da bo na vrsti prihodnje leto.

A. J.

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO

Višje plače ali poenotena Jugoslavija?

Če odmislimo tisto znamenito floskulo, po kateri naj bi delavci pri nas stavkali sami proti sebi in s katero so komunistični oblastniki v Jugoslaviji dolgo časa lovili mačka za rep, potem bi vsekakor veljalo najprej odgovoriti na ključno vprašanje: kaj pravzaprav štrajk je? S tem vprašanjem so se kar nekaj časa ukvarjali številni naši sociologi, ki so zvečine prišli do spoznanja, da je štrajk tudi pri nas odraz konflikta med delom in kapitalom. Zanimivo pa je, da je pred nedavnim na neki okrogli mizi dr. Neca Jovanov, sociolog iz Beograda, ki mu vsi priznavajo nestorstvo v preučevanju delavskega gibanja v Jugoslaviji, prišel na dan s popolnoma novo tezo. Jovanov se je najprej vprašal, ali je šteti stavko v socializmu za patologijo družbe ali za normalni pojav, če ne celo za želeno stanje. Na veliko presenečenje udeležencev si je kar sam odgovoril: »Zame je stavka izraz normalnega stanja v družbi, saj ima lahko tako imenovana pasivna rezistenca veliko bolj kvarne posledice od stavk!«

Torej bi v normalnih okoliščinah glede na število stavk v Jugoslaviji lahko rekli, da postajamo normalna družba, če... No, če bi tudi naši delavci stavkali le zato, da bi dobili višje plače, si izboljšali delovne pogoje itd. Toda delavci v Jugoslaviji zvečine ne stavkajo samo zato. Dr. Jovanov je namreč prepričan, da

zadnje dve ali tri leta pri stavkah v naši državi ne gre več za industrijski, temveč za politični konflikt. Lahko da je neposredni povod za stavko socialne narave, vsekakor pa so vzroki zanjo politični. Po njegovem mnenju je stavka dejanje (seveda v naših razmerah), ko se politično brezpravni ljudje politično samoorganizirajo.

Jovanov ima prav

Zanimivo je, da smo tisti, ki smo nekočlikanj pobliže spremljali veliko stavko slovenskih in istrskih strojevodij konec lanskega leta, ki hitro ugotovili, da ima Jovanov prav. V prid temu zgovorno priča podatek, da je bilo med štiriindvajsetimi zahtevami strojevodij precej čisto političnih, kot tudi, da nekdanji direktor ŽG Ljubljana Slokar po stavki in potem, ko strojevodje niso hoteli razpustiti svojega stavkovnega odbora, ni izsiljeval s svojim odstopom na podlagi gospodarskih ali socialnih razlogov, temveč je eksplicitno dejal, da »odstopa zaradi dvovladja«.

Štrajkov se povsod po svetu bojijo zaradi povsem ekonomskih razlogov, kar je tudi razumljivo, saj med štrajkom delavci ne delajo, kar pomeni izpad zasužnja, včasih pa celo paralizo celih dejavnosti. Toda, ne boste verjeli, čeprav je res: v Jugoslaviji so najdražji tisti štrajki, ki se ne zgodijo. Ne gre samo za tak ali drugačen absentizem od dela, kot

se pogosto misli, temveč za pravcati politični odpor brezpravnih delavcev, ki prerašča v pasivno rezistenco. Posledice takšnega patološkega stanja v Jugoslaviji pa so katastrofalne. Kažejo se v vsesplošni blokadi inovacij, kar ima izredno kvarne učinke v vsakršnem družbenem razvoju. Mnogi so prepričani, da je prav tu iskati poglavitni vzrok za vsesplošno jugoslovansko krizo in skrajno nemoč pri iskanju njenega izhoda.

Cilj pa: poenotenje Jugoslavije

Seveda pa je povsem drugo vprašanje, kako kdo v Jugoslaviji koristi odkrite izraze delavskega nezadovoljstva. Najbrž ne bom pretiraval, če rečem, da se prav v izkoriščanju štrajkov pri nas dogajajo največje politične manipulacije. Spomnite se prihoda rakoviških delavcev pred Skupščino SFRJ in njihovih zahtev. Njihova poglavitna zahteva so bile večje plače. In kaj jim je ponudil njihov mesija Slobodan Milošević? Ustavne amandmaje in ureditev razmer na Kosovu, skratka enotno in močno Srbijo. Delavci so v hipu pozabili na svoje prvotne zahteve in so, kot so takrat zapisali novinarji, odšli pomirjeni nazaj v tovarno. Neverjetno, toda resnično. Vsekakor pa je to primer, ki do obisti razgalja bistvo srbskega nacionalsocializma.

Mnogi smo se takrat tolažili z mislijo, da pride kmalu čas, ko bosta svoje storila lačen želodec in prazen lonec, ko se skratka ne bo več dogajalo ljudstvo, temveč se bodo zgodili delavci v svoji izvirni podobi. Res ni bilo treba čakati dolgo časa, kar nam potrjujejo dogodki v Ivangradu, pa tudi marsikje drugje, kjer so izvedli tako imenovano protibirokratsko revolucijo. Toda mesija je modrejši, kot smo mislili. Posamezne grožnje predsedniku zvezne vlade Anteju Markoviću v srbskem časopisu, češ da bo še imel priložnost govoriti na mitingih ter odkriti nasprotovanja njegovemu programu v Črni gori in še kje, dajo slutiti, da se bo Milošević elegantno izognil potencialno zanj največji nevarnosti. Pa ne samo to: prav lahko se zgodi, da bo vrhovna avtoriteta izkoristila socialno bedo srbskih in še katerih delavcev za realizacijo svojega ključnega cilja – poenotenje Jugoslavije. Če se to zgodi, bomo lahko samo še vzdihnili: »Nasvidenje Bruselj, pozdravljena Bukarešta!«

In zakaj se lahko dogajajo takšne manipulacije? Odgovor je na dlani. Naše delavstvo je fevdalno razdeljeno po republikah (lahko tudi: pašalukih), občinah, tovarnah, po tozidih... Sindikat pa, ki bi moral povezati to atomizirano in razbito delavsko vojsko v neodvisen in močan politični dejavnik, se še kar prenavlja. Edino delavsko upanje je naglo bližajoči se trenutek, ko se bo obstoječi sindikat res prenovil, ali pa ga ne bo več.

Ivo Kuljaž

Iz dejavnosti RK BVI

Republiški komite za borce in vojaške invalide se je 18. maja 1989 sestal na svoji 11. seji. Obravnaval je Poročilo o uresničevanju politike dodeljevanja občinskih priznavalnin v letu 1988 in predloge za določitev obsega sredstev ter za usklajevanje občinskih priznavalnin v letu 1989.

Poročilo o uresničevanju politike dodeljevanja občinskih priznavalnin v letu 1988 kaže, da je s spremembami in dopolnitvami družbenega dogovora o priznavalninah udeležencev NOV ter z dograditvijo kriterijev in meril za določanje višine priznavalnine ob upoštevanju rasti življenjskih stroškov in materialnih možnosti družbe postavljen ustrezen temelj za zagotavljanje socialne varnosti udeležencev NOV z nizkimi prejemki ali brez prejemkov. Ugotovljeno je bilo, da rast priznavalnin sledi rasti življenjskih stroškov, saj je indeks rasti sredstev za priznavalnine vse od leta 1985 nekoliko višji od indeksa rasti življenjskih stroškov v SR Sloveniji.

Republiški komite je predlagal odboru udeležencev Druženega dogovora o priznavalninah sklep o 173-odstotni uskladitvi stalnih občinskih priznavalnin v veljavnostjo od 1. maja 1989. Odbor je ta sklep že sprejel na 9. seji dne 24. tega meseca. Po tem sklepu bodo pri uskladitvi občinskih priznavalnin upoštevane vse tri doslej izvedene medletne uskladitve pokojnin v SR Sloveniji (za 50%, 40% ter za 30%) in bodo v občinah, v katerih so že opravili letošnjo prevedbo priznavalnin, lahko izvedli uskladitev v skupni višini za 173 odstotkov takoj, v ostalih pa po izvedbi prevedbe.

Republiški komit je strokovno službo zadolžil, da si še naprej prizadeva za zagotavljanje zadostnih sredstev občinam za sprotno usklajevanje stalnih občinskih priznavalnin v skladu z rastjo pokojnin v SR Sloveniji.

V zvezi s tem je republikni komite predlagal Republiknemu sekretariatu za finance in Komisiji Izvršnega sveta SR Slovenije za področje splošne porabe, da v okviru Dogovora o izvajanju politike na področju splošne porabe na ravni občin v letu 1989 določijo nov obseg sredstev za občinske priznavalnine v občinskih proračunih za leto 1989 v skupnem znesku 81.922.000.000 din oziroma po posameznih občinah v skladu z razdelilnikom, ki ga je pripravila strokovna služba komiteja.

Republiški komite se je nato seznanil z ugotovitvami iz Poročila o izvajanju zdraviliško-klimatskega zdravljenja udeležencev NOV v letu 1988. V celoti je bilo v letu 1988 napotenih na zdraviliško-klimatsko zdravljenje 7.197 udeležencev NOV, kar je za 17 odstotkov več kot v predhodnem letu, ko je bilo na zdraviliško-klimatskem zdravljenju 5.948 udeležencev NOV. To je med drugim posledica večje aktivnosti odgovornih dejavnikov, tako

Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide kot Zveze združenj borcev NOV Slovenije in zdravstvenih skupnosti.

Ob tem je bilo izpostavljeno dejstvo, da so zaradi vse težjih gospodarskih razmer in omejevanja sredstev splošne in skupne porabe tudi v letu 1989 omejene možnosti za napotovanje udeležencev NOV na zdraviliško-klimatsko zdravljenje. Tako je Zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov za letošnje leto namenil 2.295.036.000 din za 9.207 potencialnih upravičencev po zveznih predpisih za SR Slovenijo. Glede na sedaj veljavne cene v slovenskih zdraviliščih bodo ta sredstva zadostovala za zdraviliško-klimatsko zdravljenje le za približno 800 upravičencev. Zato si bodo strokovne službe komiteja in občinskih upravnih organov ter pristojne zdravniške komisije prizadevale, da ob upoštevanju pogojev iz pravilnika o zdraviliško-klimatskem zdravljenju ter vrste in težine obolenj, z napotovanjem tudi v zdravilišča izven SR Slovenije zagotovijo zdravljenje čim večjemu številu najbolj potrebnih vojaških invalidov in nosilcev »PS 41« ter drugih borcev, v okviru možnosti pa zagotovijo reševanje najbolj nujnih primerov tudi iz republiknih sredstev. Skupaj z Zvezo združenj borcev NOV si je treba prizadevati, da bodo zdravstvene skupnosti zagotavljale zdravljenje v naravnih zdraviliščih v skladu s sprejetimi program in danimi finančnimi možnostmi. Strokovna služba republiknega komiteja pa bo pripravila predlog za odobritev dodatnih sredstev iz zveznega proračuna na postavki zdraviliško-klimatskega zdravljenja vojaških invalidov in drugih upravičencev po zveznih predpisih.

V nadaljevanju se je republikni komite obravnaval informacijo o poklicni rehabilitaciji mirnodobnih vojaških invalidov, ki je bila pripravljena na podlagi podatkov, zbranih z anketo, v katero je bilo vključenih 411 od skupnega števila 1555 mirnodobnih vojaških invalidov. Iz informacije je razvidno, da je poklicno rehabilitiranih 36,7 odstotka anketiranih mirnodobnih vojaških invalidov, bodisi z ustrezno prekvalifikacijo oziroma izbiro novega poklica bodisi z dodatnim šolanjem po nastali invalidnosti. 97% poklicno rehabilitiranih mirnodobnih vojaških invalidov je pravico do poklicne rehabilitacije uveljavilo po predpisih o vojaških invalidih, 5,6% pa po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Republiški komite je zadolžil občinske upravne organe, pristojne za zadeve borcev in vojaških invalidov, da v občinah vzpostavijo **zanesljivo in ažurno vodeno evidenco** o mirnodobnih vojaških invalidih in njihovi rehabilitaciji, da **dajejo pomoč za njihovo vključevanje v poklicno rehabilitacijo in jim nudijo pomoč**, v skladu z zakonom in sprejeto politiko o skrbi za invalide osebe. V ta namen so dolžni navesti potrebne stike s pristojnimi službami za individualno obravnavo vsakega mirnodobnega vojaškega invalida. Poleg tega je potrebno posvetiti vso pozornost socialno ogroženim invalidom pri reševanju njihovega ekonomskega položaja in stanovanjskih vprašanj, zlasti pa pri iskanju ustrezne zaposlitve.

Problematico mirnodobnih vojaških invalidov je potrebno vključiti v preučevanje in analiziranje celotne problematike invalidnih oseb tako z izhodišča za odpravo vzrokov za nastanek invalidnosti kot tudi s stališča ciljev in namenov njihove medicinske in poklicne rehabilitacije ter zagotavljanja zdravstvenega in socialnega varstva.

S problematiko družbenega varstva MVI je potrebno seznaniti tudi pristojne organe JLA in TO, kjer prihaja do invalidnosti mirnodobnih vojaških invalidov, zaradi odprave in vzrokov poškodb in bolezni, ki povzročajo invalidnost. Večji poudarek pa je treba dati tudi odkrivanju bolezni v postopku nabora za služenje v JLA.

Člani republiknega komiteja so se na koncu seje seznanili še s poročilom o financiranju borčevsko invalidskega varstva v SR Sloveniji v letu 1988 in s pregledom obsega sredstev in načinom financiranja tega varstva v letu 1989.

Republiški komite za borce in vojaške invalide

Vojko Flegar

Moševac – stoprvič

Primeru Moševac tudi po petih letih še ni videti konca. Bosanska vasica nedaleč od Maglaja se je namreč na jugoslovanski politični zemljevid vpisala neposredno po znameniti 13. seji (prejšnjega) centralnega komiteja jugoslovanskih komunistov. Zbujene iluzije o ponovnem oživljanju »kritike vsega obstoječega« so takrat nekateri v Moševcu vzeli bolj resno, kot so bile mišljene, drugim – v krajevni skupnosti, občini in republikah – pa prav to ni bilo niti malo všeč.

Pravzaprav je bil povod za zaplet, če se spomnimo, danes že tudi krvavih razsežnosti, naravnost bizaren. Še celo, če ga gledamo z današnjimi očmi. Za nekaj manjkajočih kilogramov žebeljev, cementa, apna in drugega gradbenega materiala moševsko krajevno vodstvo ni imelo dokumentacije, pa tudi denarja je bilo menda v blagajni

manj, kot bi ga moralo biti po računih. Vse skupaj že takrat niti za bolj revno krajevno skupnost, kakršna je moševska 25. november, ni bil nenadomestljiv znesek. Res pa je, da so pristojni v vasi prekršili nekaj predpisov in da se niso držali programa, predvidenega s samopriskevkom – ter da so poskušali oboje prikriti s pomočjo maglajskih, ti pa republiknih veljakov.

Na čelu tistega – večjega – dela krajanov, ki je hotel »resnico in pravico« se je znašla mladinska organizacija s svojima voditeljema: Hasanom Delićem in Dževadom Galijaševićem. Približno tri leta je trajal zagrizen spopad, v katerem sta obe strani uporabljali vsa dosegljiva sredstva. Maglajski in bosansko-hercegovski funkcionarji predvsem policijo in takrat še strogo nadzorovani tisk v republikah, Delić in Galijašević

pa sta preko peticij in pisem raznim forumom ter gladovnih stavk izoblikovala spretno in učinkovito medijsko strategijo v zunaj-republiških obdihli.

Na koncu je omenjeni dvojec tudi zmagal: čeprav nekdanji krajevni funkcionarji niso končali v zaporu, so bili ob oblast, podobno kot nekaj njihovih občinskih zaščitnikov. V spremenenjenih okoliščinah (po izbruhu menične afere) si je utrla pot tudi uradno priznanje novega krajevnega vodstva. Delić in Galijašević sta postala predsednik skupščine in predsednik sveta krajevnih skupnosti.

Toda nepotrebne, nerodne in izživane poteze prejšnje bosansko-hercegovske garniture (in policije) so Deliću in Galijaševiću, ki sta očitno bila prepričana, da lahko gresta »do konca«, narekemale nov »križarski pohod«. Tokrat proti maglajskim, dobojskim in republiknim poli-

cajem ter še zlasti tistim, ki so jim, po njunem mnenju, naročali »pretepanje ljudstva«. Do takrat dokaj složni občani so začeli dvomiti in prišlo je do notranjih vaških obračunov »s petjem in streljanjem«. Delić in Galijašević sta v dotlej naklonjeni javnosti dobila prve kritike v slogu »kaj bi pa še rada«, nova bosansko-hercegovska oblast pa je strogo pazila, da ju ne bi znova razdražila.

Manjše zanimanje za moševski primer je lani poleti povečala posebna številka krajevnega mladinskega glasila. V njej je bilo za nenavajeno občinstvo preveč senzacij, med njimi Džilas in hude obtožbe na račun z agrokomerčevsko slavo ovenčanega republikanskega sekretarja za notranje zadeve. To je bilo za maglajske občinske moše spet preveč, primer pa se je dokončno zaostрил, ko je sodišče zavrnilo pritožbi moševskega dvojca na izrečeni zaporni kazni za »nasilniško obnašanje«.

Nedavna prisilna odvedba

Evropa se postavlja na lastne noge

Priprave na pravkar končano bruseljsko proslavljanje 40-letnice zahodne vojaške organizacije (NATO) so napovedovale nove odnose v Evropi, še vedno razdeljeni na dva vojaško-politična bloka; nudijo pa nam tudi novo oceno varnosti v Evropi v luči groznje z jedrskim orožjem.

Skoraj neverjetno je zvenelo odločno vztrajanje ZR Nemčije, sicer v Evropi najpomembnejše članice zahodne vojaške zveze, da je treba prisluhniti predlogom iz vzhodne Evrope, predvsem pa iz SZ o »graditvi skupnega evropskega doma«, ne pa modernizirati raket srednjega dosega in jih še številčno množiti, za kar ni nobenega razloga. Sedanje rakete z dosegom okoli 120 km bi po končani modernizaciji povečale svoj doseg na okoli 400 km, kar pomeni, da bi bilo mogoče z njimi z zahodnonemškega ozemlja strahovati evropski del SZ.

Vse te rakete bi bile namene na zahodnonemškem ozemlju. Če bi katera izmed njih padla na sovjetsko ozemlje, bi tako bila tega kriva zahodnonemška vlada. Že pred leti, ko je veljala ameriška zamisel, po kateri se bo morebitna jedrska vojna začela na »ameriškem pragu«, to je v Evropi, s čimer naj bi bile Ameriki prihranjene vojne strahote, je SZ jasno odgovorila, da se ZDA ne bi mogle izmazati. Sredi razprave o raketah srednjega dosega je obiskal Bonn sovjetski zunanji minister Ševardnadze »zato, da bi pripravil obisk Mihaila Gorbačova v ZR Nemčiji« in posvaril odgovorne v NATO, naj ne poskušajo kovati enostranskega dobička in moderniziranih raket srednjega dosega. Jasno je pripomnil, da bi SZ postavila moderniziranim raketam »Lance« nasproti svoje rakete srednjega dosega – okoli 2000 km in več – o katerih so se sicer že dogovorili, da morajo v staro železo.

Bonnška vlada je odločno za pogajanja o klasični oborožitvi v Evropi, če je res to orožje razlog za ameriško vsiljevanje gozda raket na zahodnonemškem ozemlju. Njeno stališče je podprla ve-

čina evropskih članic NATO, razen Velike Britanije. Njena predsednica vlade ne zaupa pobudam iz Moskve in temu ustrezno tudi ukrepa. Kanceler Kohl je poslal v Washington svojega podkancelerja in zunanjega ministra Hansa Dietricha Genscherja ter obrambnega ministra, vendar je predsednik Bush ostal pri svojem stališču. Obrambni minister Stoltenberg je odpotoval v Veliko Britanijo in poskušal Margaret Thatcherjevi dopovedati, kje so prednosti nemškega načrta in stališča, vendar so že priprave na bruseljski vrh NATO pokazale, da kakšnega učinkovitega kompromisa ni pričakovati.

Kaj menijo Italijani in Francozi?

Svojo udeležbo na bruseljskem vrhu je ameriški predsednik Bush pripravil s kratko turnejo, obiskom v Italiji, članici NATO, ki je odločno na zahodnonemški strani glede pogajanj, ki naj imajo prednost pred modernizacijo raket. Italijani so opozarjali

prisluhniti predlogom, ki z vzhodne strani kar dežujejo: pogajanja o klasični razorožitvi, predlog, da bi kazalo ukiniti obe vojaško-politični organizaciji, predlog o »skupnem delu« in podobno. Svoje so dodali še Francozi s pri-

Sredi medzavezniskega spora o raketah kratkega dosega imajo prednost pogajanja med vzhodom in zahodom o konvencionalni oborožitvi. Vzhod ima 35.500 tankov »preveč«!

pombo, da je treba dati v tem trenutku prednost pogovoru o omejitvi konvencional-

ma Washington in s tem končati spor med ZDA na eni ter ZR Nemčijo na drugi strani.

Vlada ameriškega predsednika Georga Busha je dolgo tehtala odgovor na vprašanje, kaj je zdaj v interesu ZDA in zahodna. Zvedeli smo za stališče: »Namesto brzdanja SZ in Varšavskega sporazuma – kar je bila politika pakta NATO v minulih 40 letih – je treba zdaj SZ »vključiti v skupnost narodov.« »Z našimi strani ne bo do SZ nikakršnih potez v znamenju hladne vojne,« je dejal ameriški predsednik in pristavil: »Potrditi nameravamo svoje kon-

nje predvsem z zahodno Evropo ter tako omogočiti SZ temeljito notranjo gospodarsko, pa tudi politično obnovo. Za ameriškega predsednika Busha je pojem o »skupnem evropskem domu« nejasen, ker v njem ne vidi prostora za Ameriko. Očitno je, da imata obe velesili Evropo za najpomembnejši element v svoji strategiji, zdaj pa se morata Evropi prilagoditi, predvsem njemu zahodnemu delu.

Glede SZ in njenih prizadevanj za gospodarsko preobrazbo in za povečanje političnega ugleda, ter s tem vpli-

tično sodelovanje na svetu, saj bi – kot je bilo že večkrat poudarjeno – neuspeh perestrojke v SZ kaj lahko spravil stare konzervativne in agresivne sile.

Pogajanja o zalogah

Pogoj za rešitev spora med ZDA in ZR Nemčijo o zmanjšanju števila jedrskih raket kratkega dosega je uspešno delo dunajskih pogajanj o zmanjšanju in uravnoteženju zalog klasičnega orožja ter uspeh njihovega uresničevanja v praksi.

Američani trdijo, da je v Evropi od atlantskih obal do Urala veliko nesorazmerje v klasični oborožitvi. Leta 1987 je imel NATO tam 18.800 tankov, Varšavski pakt pa 54.300, torej 35.000 tankov več v korist Varšavskemu paktu. Pri topništvu (topovi, mauserji, metalci raket s kalibrom najmanj 100 milimetrov) je bilo razmerje 15.400 NATO in 47.500 in 47.500 »varšavskih«, torej znova prednost na strani Varšavskega pakta in sicer za 32.000 topov.

Ta čas se je že marsikaj spremenilo, saj je SZ umaknila nekaj divizij iz nekaterih vzhodnoevropskih držav – članic varšavskega sporazuma. Na vseh straneh so izvedli razne ankete, ki naj odgovorijo na vprašanje, ali je res jedrsko orožje tisto, od česar je odvisen mir v Evropi. Odgovori kažejo, da ima sedanji »jedrski pacifizem« propagiranje sveta, v katerem ne bo jedrskega orožja, vedno več privrženecv. Zahodnonemški inštitut iz Allenbacha je v svoji anketi ugotovil, da si 79% vseh zahodnonemških državljanov iskreno želi umik vsega jedrskega orožja s svojega ozemlja. Tudi posebna anketna komisija iz Mannheim se je odločila za akcijo. V sodelovanju z magazinom »Studio – 1«, ki ga izdaja radiofonska družba ZDF je razposlala vprašalnik, ki naj bi odgovoril, ali je jedrsko orožje res najprimernejše sredstvo za varovanje miru na svetu 55 odstotkov anketiranih se je zavzemalo za enostransko ukinitve taktičnega orožja na zahodni strani. Samo 38 odstotkov zahodnonemških državljanov je bilo proti takšnemu radikalnemu zasuku od prejšnje obrambne zasnove.

Bruselj: Spor zaradi raket kratkega dosega še ni zgleden. Ameriški predsednik George Bush je na vrhu NATO zahteval, da dve strani v enem letu skleneta dogovor o omejevanju klasične oborožitve dveh velesil in njunih vojaških organizacij na evropskih tleh. Američani napovedujejo sklenje svojih oboroženih sil v Evropi za 20 odstotkov, od Vzhoda pa zahtevajo, da zmanjša svoje sile za 325.000 mož! Dogovor mora zajeti še nove limite za število tankov in drugih oklopnih vozil in topov.

ZR Nemčija vztraja, da se NATO začne takoj pogajati z Varšavskim paktom o odpravljanju raket kratkega dosega. Pri tem ima bolj ali manj široko podporo Bruslja, Aten, Madrida, Osla in Københavna; Velika Britanija je še nadalje proti, Američani pa zahtevajo najprej »otipljiv« napredek na dunajskih pogajanjih o omejitvi klasičnega oboroževanja.

fl-

ameriškega predsednika, da se mora zahod bolj približati vzhodni Evropi in tudi SZ, ter

ne oborožitve v Evropi, saj se trenutno na svetu ne dogaja nič takšnega, za kar se zavze-

struktivno stališče do vsega evropskega vzhoda.

Za zmanjšanje vojaškega pritiska v Evropi predlaga ameriški predsednik skrčenje ameriškega vojaškega kontingenta v zahodni Evropi (340.000 mož) za 10 odstotkov, obljublja pa tudi ukinitve restrikcij glede izvoza zahodne tehnologije v SZ. Ta embargo so razglasili pred desetletjem, še posebno pa so ga zaostri zaradi sovjetske intervencije v Afganistanu.

Skratka, okrog raket hodi kot mačka okoli vrelke kafe. Utemeljen je pomislek, da je zahodu zelo težko odgovoriti na ofenzivo Mihaila Gorbačova. Ponuja mu razoroževanje, mir in sodelovanje ter ustvaritev »skupnega vsaj evropskega doma, če čas še ni dozorel za svetovni dom.« Mihail Gorbačov ne skriva, da je cilj sovjetske zunanje politike vzpostaviti sodelova-

va v Evropi in na vsem svetu je jasno, da zahodnih voditeljev ne zanima toliko, kaj Gorbačov želi in kaj namrava, temveč, ali so kakšne realne možnosti, da bi v svojih prizadevanjih uspel. Predvsem Margaret Thatcher ne verjame, da bo Gorbačov doma res prodril, predsednik Bush pa se boji, da ne bi prenačljeno (jedrsko) razoroževanje pripeljalo do denuklearizacije zahodne Evrope, kar je po ameriškem mnenju tudi sovjetski cilj: nevtralizirati zahodno Evropo in prekiniti njene zveze z Ameriko.

Zanimivo je, vsekakor pa je v tem čutili precej zahodnonemškega vpliva: atlantski partnerji (razen Velike Britanije) odločno zavračajo takšno stališče in z njim povezano bojazn. Trdijo, da bi zahod napravil zgodovinsko priložnost, da za dalj časa zagotovi mir ter gospodarsko in poli-

ti v socializmu vsi enaki. Vsak je dobil enako, pa če je delal ali ne. Rezultat takšnega poenotenja ni bil niti socializem niti komunizem. Ni bilo nič...«

Tržni mehanizem – vendar ne brez omejitev

Zdaj se vietnamsko gospodarstvo neustavljivo nagiba k zahodu. »Želimo zgraditi tudi del kapitalističnega sektorja«, pojasnjuje Le Dang Doanh. »To ni nikakršen taktični zasuk, temveč dolgoročna strategija«. Vlada si bo v prihodnje prizadevala opustiti centralno plansko vodenje gospodarstva in uvajati tržne metode; pri teh bodo imeli svojo vlogo davki, denar, obresti in politika cen.

»Uvajamo tržni mehanizem, deluje zakon konkurence«. Še pred nedavnim je bilo ustanavljanje zasebnih firm omejeno, zdaj pa lahko zasebniki zaposlujejo do 30 de-

lacev. Prejšnje omejitve smo odpravili.

To še ne pomeni, da podjetja lahko delujejo po mili volji. »Vedno nam kdo gleda čez ramena«, se pritožuje direktor trgovske firme »Cholimex« Pham Chanh Duong. »Redno moramo pošiljati poročila finančni komisiji in planerjem ljudskega komiteja našega okrožja. Na kako višjo upravno instanco se ne smemo obrniti.«

Cholimex, Cholon Import and Export in druge firme so nastale po letu 1981, večinoma z zasebnim kapitalom, ki so ga vanje vložili Kitajci. Ti ljudje imajo zveze po vsem svetu, so nenadomestljivi poslovneži, pravi direktor Duong. Kako uspešna je takšna firma, o tem še ne govorijo radi, res pa je, da jo je leta 1984 obiskala posebna delegacija finančnega ministrstva iz Hanoja. Kontrolorji so pregledovali knjige več kakor tri mesece. S tem so dokaj slabo vplivali na promet firme. Ni-

so našli nepravilnosti, toda od štirih trgovin, ki so delale v okviru firme Cholimex, so tri zaprli.

Dejstvo, da so celotna Indokina, Kampučija, Laos in seveda Vietnam razvojno skoraj nedotaknjene, zbuja veliko zanimanja pri investitorjih v sosesčini. V gospodarskih razvitih azijskih državah Hongkongu, Taiwanu in Singapurju že močno primanjkuje delovne sile. Tovarne druga drugi speljujejo delavce in celo tajnice, zato so se mezde zelo povečale. V Hongkongu primanjkuje predvsem prostora za nove tovarne. Proizvodno inenizivne panoge, na primer tekstilna industrija ali tovarne igrač, so prisiljene iskati za postavljanje svojih obratov v državah, v katerih je delovna sila še poceni. Poleg Kitajske se Vietnam vedno bolj ponuja kot ustreznega država.

fl-

(nadaljevanje in konec prihodnjic)

Jeseni se bodo Vietnamci umaknili (3)

Če se vrne Pol Pot...

Na cesti Bin Thoi v Hošiminhu stoji pred vrati tovarne s številko 242 ženska v modri uniformi. Tovarna stoji v kitajski četrti mesta in obratuje. Naslov tovarne je »Frozen Export Factory«, sodi pa med redke uspešne državne tovarne na jugu. V tovarniških dvoranah stojijo mlade ženske ob dolgih mizah in z dolgimi noži režejo ribe in hobotnice vseh vrst. Na teden delajo po 48 ur, vendar kar dobro zaslužijo. »Dobimo povprečno po 50.000, če delamo na akord, pa dobimo tudi 100.000 dongov na mesec,« je povedala neka mlada delavka.

Več kakor štiri petine od skoraj 3000 zaposlenih v tej tovarni ribjih konzerv, ki ima okoli 15 obratov, so ženske. Direktor je moški. »Že 25 let se ukvarjam s tem poslom,« je pojasnjeval Nguyen Thanh Hung. »Svojčas sem bil jaz lastnik in šef, zdaj pa sem direktor,« je dejal. »Saj ni velike razlike. Tudi večina delavcev je po osvoboditvi ostala v tovarni. Prej sem sam odločal o najemninju in odpuščanju delavcev, zdaj pa moram vprašati sindikat. Vse je postalo bolj birokratsko.«

Ta krepki možak že sredi sedemdesetih let, obut v superge,

ki je med pogovorom podpisal nekaj papirjev in dal navodila vodji ekipe, deluje kot zgoščena izkušnost in volja za delo. Večkrat je že nameraval v pokoj, toda vsakokrat ga je komite njegove četrti prepričal, naj še ostane in skrbi za obratovanje tovarne. Njegovo geslo je: »Ustvariti moramo sintezo med socialističnim in kapitalističnim upravljanjem«. V praksi pa recept za to mešanico še ne deluje. »Še vedno je preveč problemov v upravnem aparatu, pa čeprav gre počasi na bolje,« se pritožuje. Socializem starega lika, v katerem država in partija odločata o vsem, je

vsaj v teoriji že mimo. Partijski voditelji so končno doumeli, da možnosti za socialistično družbo v tako nerazviti kmetijski državi, kakršna je Vietnam, še ni. »Kje so naš proletarijat in razvite proizvodilne sile?« se sprašuje direktor inštituta za pospeševanje kmetijstva Le Dong Doanh. »Lahko bi jih iskali s povečevalnim steklom. Predolgo so socializem obravnavali kot dogmo ali nekaj svetega.«

»Kdor pridno dela, naj ima tudi nekaj od tega,« je zahteval neki svetovalec v partijskem politburoju. »Prej smo razmišljali kot otroci: da moramo bi-

Politkomisar Sime zbira in komentira

Oprostite moji generaciji!

Legendarni partizanski poveljnik Peko Dapčević na velikem zboru ob obletnici osvoboditve Sarajeva zbranim mladincem in delavcem: »V pripravih in na samem kongresu ZK morate reči partijskemu vodstvu, da niste več otroci. Z mladimi vaše starosti smo dobili vojno, zato jim recite, naj vas nehajo držati za vrat.

Partija mora na kongresu obrniti novo stran. Za gospodarsko in druge reforme potrebujemo najmanj pet ali sedem let. Z velikimi koraki moramo nadoknaditi zamujeno, da bi se približali civilizirani Evropi. Oprostite moji generaciji za zadnjih 25 let! V 21. stoletje stopite s socializmom, o katerem govorita pametna Kučan in Greganovič, s socializmom, ki se bo vrnil h komunističnemu manifestu, s socializmom po meri človeka.

Naše vire revolucije je treba razumeti kot oporo in nikakor ne kot mit ali kult. Miti niso ne dialektika ne naše stališče... Slišim, da se nekateri sprašujejo, kaj bo z Jugoslavijo. Prepričan sem, da Jugoslavija ne bo razpadla... Kot smo bili na Sutjeski obkoljeni, živimo danes v obroču nacionalizma, iz katerega se moramo prebiti. Naj molčijo vsi politiki, ki govorijo, da mora država biti taka in taka, ali pa je ne bo. Takšni naj mi ne govorijo, kaj bo z Jugoslavijo!

Navedena izjava, ki je močno odmevala po vsej Jugoslaviji, je bila sprejeta z veliko privrženo, razen seveda v rumenem tisku dežel, kjer je zmagala »antibirokratska revolucija«.

Legendarnemu partizanskemu poveljniku so še zlasti hudo zamerili, da je pohvalil Kučana in da je odkrito cikal na »vožda« srbskega naroda Slobodana Miloševića (»Naj molčijo politiki, ki govorijo, da mora biti država taka in taka, ali pa je ne bo«).

Potem se je po Peku vsulo... Na skupnem sestanku borcev in novega (mladega) črnogorskega vodstva v Sava centru, neposredno pred Desetim izrednim kongresom črnogorskih komunistov, je Pekov soborec Vlado Kovačević izjavil, da Peko nima pravice in da ni pooblaščen, da prosi opravičila za svojo generacijo. Kovačević je še dejal, »da so Pekove besede pavšalne obtožbe borcev revolucije, ki so v ogromni večini ostali dosledni revoluciji. Zato Peko lahko zahteva opravičilo le zase, če se mu zdi to potrebno!«

Kovačević je še dodal, da se del črnogorskih generalov, visokih partijskih in državnih funkcionarjev iz revolucije drži rezervirano do januarske protibirokratske revolucije v Črni gori.

Beograjec Milovan Radišavljevič-Garašanin pa v beograjski DUGI razglasi izjavo Peka Dapčevića za neumestno in celo zlonamerno, pri čemer mu celo podtika, da se razhaja njegovo vojno in mirnodobno delo...

Pekova izjava je bila seveda dobrodošla kost za glodanje tudi jurišnemu peresu beograjske DUGE Zoranu Sekuliću, ki seveda ni zamudil dobre priložnosti. Svoj komentar Beli konj takole začneja: »Proslavljeni partizanski komandant Peko Dapčević na belom konju oslobodil je Beograd. Narod je njemu i o njemu ispevao pesme.«

Potem ko Peku zameri, da mladini svetuje, da naj sprejme socializem, o katerem govori »pametni Kučan«, je tu nova zamera zaradi Pekovega namigovanja na Slobodana Miloševića... Sledi ostro vprašanje, zakaj Peko Dapčević ni obsodil pretepanja črnogorskega naroda na »Žuti gredi.«

Zoran Sekulić zaključil svoj napad na legendarnega partizanskega poveljnika z besedami: »Očigledno, Dapčević je odavno sišao s onog belog konja!«

Prav mu bodi, Peku Dapčeviću.

viču, ker ni hotel slediti »svetle-mu« zgledu generala Milana Pribića-Djokice, trenutnega predsednika jugoslovanskih borcev...

Diferenciacija

Predsedstvo PK SZDL Kosova je od občinskih konferenc SZDL zahtevalo, naj ocenijo ravnanje dela delegatov pokrajinske skupščine, ki že dalj časa nastopajo v nasprotju z mnenjem svoje baze in v nasprotju s sprejetimi političnimi stališči in politiko ZKJ. To se še posebej nanaša na delegate, ki niso sprejeli dopolnil k srbski ustavi, na njihove nespregledljive nastope v razpravah o november-skih demonstracijah in februar-skih stavkah. Ob tem so še posebej opozorili na nespregledljivo delovanje delegatov Riza Lluha, Agima Kastratija, Sadija Zuka, Adima Jaka in Mehdijsa Uke.

Na seji je Daut Jashanica opozoril, da bodo obnovili volilni postopek za dva člana predsedstva in poudaril, da sta kandidata predsedstva PK SZDL za to funkcijo še naprej Husamedin Azemi in dr. Sken-der Karahoda, ki sta na prvih volitvah neslavno propadla...

Izbrskal sem nekaj podatkov za delegata Rizo Lluho, ki je predviden za »diferenciacijo« ali po domače za »čistko«... Tako Rizi Lluhi med drugim občitajo, da je tik pred volitvami 5. maja vprašal predsednika skupščine SAP Kosovo Vukašina Jokanovića, zakaj sta samo dva kandidata za dve mesti, a ni dobil zadovoljivega odgovora. Poleg tega je Lluha v skupščini SAP Kosovo celo predržno vprašal, zakaj so člani pokrajinske ustavne komisije glasovali za predlog dopolnil k ustavi SR Srbije, če so bili rezultati javne razprave drugačni. Zamerijo mu še lansko pripombo v skupščini, da marsikateri izmed voditeljev na Kosovu ne bi imel priložnosti, da bi bil na čelu tolikega števila ljudi, če bi

bili še živi Tito, Kardelj, Bakarić in Vlahović...

Skratka, kolikor poznam trenutne razmere na Kosovu, se delegatu Rizi Lluhi in njegovim tovarišem ne obeta nič dobrega...

Sicer pa smo končno po številnih vprašanjih le zvedeli, kaj je z »izolacijo« ali s primernejšim izrazom »konfinacija« (prisilno bivanje v kakem kraju), o čemer so na primer brezuspešno spraševali člani jugoslovanskega cekaja na nedavni 23. seji.

»Ukrep izolacije smo uporabili proti 237 osebam, ki so delovale s pozicij albanskega nacionalizma in separatizma ter so v novembrskih, februarskih in

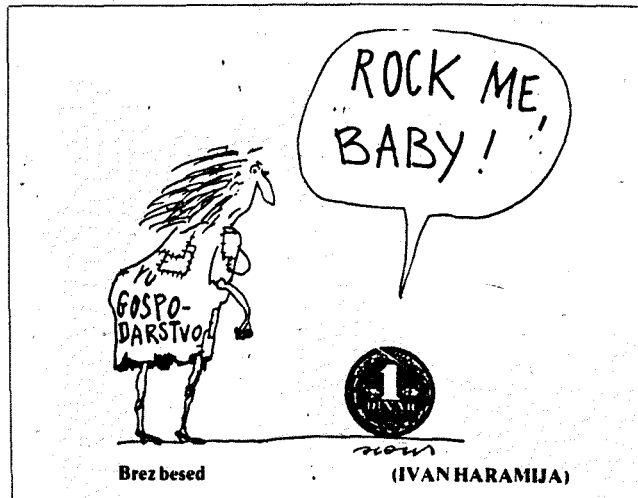
neprestano povečujejo devizni prihranki naših državljanov, ki živijo doma (v SFRJ), ki jih zatem zakonito prenašajo prek državne meje in vlagajo v dunajske banke.

Na njihovih tajnih računih je po Petrovičevi oceni najmanj 2,5 milijona dolarjev (!) Med tajnimi varčevalci je največ politikov, samostojnih obrtnikov, umetnikov in estradnih zvezd...

Moj komentar: tajni varčevalci dunajskih bank prepričljivo dokazujejo, kako zelo spoštujejo naše geslo: »Nič nas ne sme presenetiti!«

Komu to služi?

Celovski Naš tednik je 5. maja objavil pismo Micke Miškulin iz Velike vasi 27, Šentjakob v Rožu:

marčevskih dogodkih delovale s sovražnih pozicij, je 23. maja dejal Jusuf Karakushi, pokrajinski sekretar za notranje zadeve Kosova na seji predsedstva PK ZK Kosova. Zato ne bi bil preveč presenečen, če bi tudi navedene »neubogljive« delegate začasno »izolirali« pred napovedanimi ponovnimi volitvami...

Tajni računi

Dušan Petrović, direktor Beobanke na Dunaju, je sedaj javno povedal to, kar se že dalj časa slišja po vsej Jugoslaviji. Petrović je namreč izjavil, da se

»Z začudenjem sem morala ugotoviti, da je zastopnik novoustanovljene socialistične stranke v Sloveniji g. France Tomšič na zborovanju koroških socialistov v Beljaku imel svoj govor samo v nemščini. Torej se tudi novoustanovljena socialistična stranka v Sloveniji še ni mogla otresti hlapčevstva. Če se borijo Slovenci v Sloveniji v okviru socialistične stranke za enakopravnost – kje ostane enakopravnost oziroma solidarnost s koroškimi Slovenci? Če gošpod Tomšič v svojem govoru omenja tudi narodnostno skupnost Slovencev na Koroškem, je

res zanimivo, da to napravi v nemščini. To, kar je mogoče dosegel pri koroških socialistih, je izgubil na ugledu pri koroških Slovencih. Gospoda Tomšiča sprašujem, komu služi njegovo hlapčevstvo. Koroškim slovincem gotovo ne.

Zavedni koroški Slovenki iskreno čestitam za pokončno držo, s svojim pismom pa je zadel žeblico na glavico.

Nezaželena izjava

Gertruda Munić, operna pevka: »Ne poznam osebnost Miloševića, ker pa sva oba rojena v znaku leva, pomeni, da je on lev, jaz pa levinja! Trdim, da je izredno pošten in strpen. Pravičen in iskren Jugoslovan, pa tudi zelo šarmanten... Bojuje se za bratstvo in enotnost. Res ne razumem, zakaj so se posamezni krogi spravili na človeka, ki se tako zagnano bori za to, da bi se naša država vključila v evropsko gospodarstvo in kulturo... Bojuje se za svobodo in enakopravnost vseh republik in pokrajin. Zato verjamem v Slobodana, Slobodana Miloševića, v njegove ideje in njegovo poštenost...«

Po tem srčnem izlivu je znana operna pevka postala prav zoprna v Miloševićevi hiši. Zaradi ljubega miru v hiši (in ker se velja srbski pregovor »Teško lavu kad ga ptice brane«) je Milošević ukoril svoje glasilo Politiko, ki je po njegovem sicer naš najboljši dnevnik, ker je objavila izjavo Gertrude Munić. Ob tem je dobesečno zapisal, Politika pa objavila: »Moje eventualni »lični šarm« i horoskopske karakteristike način su tretiranja moje ličnosti koji ne prihvatam. A veličanje pojedinca može samo da kompromituje politiku za koju se borimo.«

Kljub temu pa v Srbiji še naprej gojijo kult Miloševićeve osebnosti. »Bačka Palanka, 23. maja (Tanjug); Obisk Slobodana Miloševića v Vojvodini je bil praznik za vse kraje, kjer je šla kolona njegovih avtomobilov. Pričakali so ga transparenti, pionirski, šopki cvetja v vseh krajih od Bačke Palanke do Titovega Vrbasa.«

Vaš Sime

Odmeva

Pridite, dragi Slovenci!

V TV-15 od 26. aprila je na strani 6 objavljen komentar »politikomisarja Simeta«, v katerem je izražena zaskrbljenost za usodo ljudi, ki bodo jeseni prišli v Srbijo z Vlakom bratstva in enotnosti in tudi trditve, da se »s srbske strani v priprave vsiljuje društvo slovensko-srbskega prijateljstva iz Beograda, s katerim pa koordinacijski odbor iz Slovenije ne more biti partner pri organizaciji tega Vlak«. Ker nekatere trditve v komentarju niso resnične, zahtevamo da objavite naslednje dopolnilno vašega komentarja:

Društvo za negovanje slovensko-srbskega prijateljstva, ki je pred kratkim osnovano v Beogradu, deluje v okviru SZDL Beograda kot družbena organizacija z jugoslovansko in socialistično orijentacijo. V Statutu in programu aktivnosti, ki sta zakonito registrirana, je predvideno med ostalim tudi sodelovanje z Vlakom bratstva in enotnosti, z pobratenimi občinami in drugimi organizacijami, ki imajo iste ali slične cilje delovanja.

Na podlagi tega Statuta in programa delovanja je Društvo 7. februarja, NA LASTNO INICIJATIVO, poslalo koordinacijskim odborom Vlak v Mariboru in Kraljevu dopise, v katerih je izražena pripravljenost Društva za sodelovanje pri organiziranju Vlak, v okviru SZDL Beograda. To pa je v nasprotju z vašim komentarjem da se »S srbske strani v priprave vsiljuje društvo itd.«

Poudarjamo, da je Društvo samostojna organizacija (in ne podaljšana roka nekoga), ki deluje v skladu s svojo statutarno-programsko orijentacijo in svojim imenom. Njegova osnovna aktivnost je naravnana predvsem na objektivno informiranje in na krepitev prijateljstva in sodelovanja slovenskega in srbskega naroda na vseh

področjih, brez obzira na tendenciozna podtikanja z raznih strani. Mislimo da bi tudi vaš list lahko več prispeval k objektivnemu informiranju, zblizevanju in sodelovanju borcev NOV in POJ iz cele Jugoslavije.

V vašem komentarju so izraženi tudi resni dvomi, ki so očigledno namenjeni zastraševanju bodočih potnikov Vlak, kot so »bojijo se kako bodo sprejeti, kaj se bo z Vlakom med potjo dogajalo, kakšen scenarij mu morebiti pripravljajo, kakšen program (bojijo se mitingaškega) jim v Srbiji pripravljajo, možna negativna politizacija« in podobno.

Postavlja se vprašanje, zakaj s takimi namigovanji širite strah in nezaupanje med bodočimi potniki Vlak? Ali mogoče vi ali pa nekdo drugi želite, da se ljudje iz strahu odpovedo Vlak ali pa da se institucija Vlak sploh odpove in ukine? Mislimo, da vaš list, kot glasilo ZZB NOV Slovenije, ne bi smel širiti take nepreverjene dezinformacije.

Pustite ljudem naj svobodno potujejo z Vlakom in naj brez strahu obiščejo svoje znance in prijatelje v Srbiji in sklenejo nova prijateljstva. Istotako naj se sami prepričajo o situaciji in »fašizmu« v Srbiji, o katerem se zadnje čase v Sloveniji veliko govori. A prav to se najbrž nekim krogom v Sloveniji ne dopade preveč in zato želijo take obiske onemogočiti.

Bodite prepričani vi – in tudi bodoči potniki Vlak bratstva in enotnosti, da bodo v Srbiji sprejeti kot dragi gostje in prijatelji, kajti srbski narod ne sovraži Slovence, pa tudi situacija v Srbiji je popolnoma normalna in varna, pa zato potnikom Vlak in tudi drugim gostom iz Slovenije v Srbiji ne preti nobena nevarnost. Zato – pridite dragi Slovenci v Srbijo.

Predsednik Društva
Dušan dr. Gril

Op. uredn.: Da bi vam tole dopolnilo predstavili v čim bolj izvirni obliki, vam ga objavljamo nelektorirano...

Dve resnici

Resnica je samo ena! Toda katera resnica? Vaša, tovariš komandant Jesen, ali resnica navadnega borca, ki je predstavljal le brigadno število ter je komaj izpolnil 17 let starosti?

Danes sva oba stara moža, tu življenje ne dela razlik. Tedaj, leta 1944, pa sem bil raztrgan in ušiv siromak, ki se je v vsem moral podrediti komandnemu kadru.

Prav zaradi Vaše vzvišenosti in trdote sem si zapomnil nepravilnost smrtne kazni mojega soborca. Resnica pa je še bolj boleča, kot sem jo opisal v svojem prvem sestavku. Upošteval sem Vaše sive lase.

Napak ste ravnali, moj nekdanji komandant Gubčeve brigade, ker ste želeli prikazati VAŠO PRAVO RESNICO!

Če bi bila namreč vaša resnica prava, ne bi jaz danes pisal tega odgovora, temveč bi že 45 let trohnel v zemlji.

Že o času dogajanja ste se zmotili. Gubčeva brigada je bila od 5. avgusta do 13. avgusta 1944 na kolektivnem počitku v Beli krajini in ne na položaju v Grosuplju, kot navajate.

Četrtega avgusta 1944. je bilo slovo bataljonskih poveljstev od dotedanjega komandanta Gubčeve brigade tovariša Janeza Hribarja.

Moj Drugi bataljon je bil na položaju v Zavrhu, ko ste Vi prispeli v brigado kot novi komandant. Jaz sem bil tedaj med 70 novinci Štajerci. Trinajstega avgusta 1944 je šla v brigado v Žužemberk, petnajstega avgusta pa na Trebelno, 20. avgusta je bila že na Čatežu... V spopadu z belogardisti na Zaplazu sem si rešil življenje le po srečnem naključju; pri napadu na Kresnice in na Pogonski most 20. septembra 1944 pa sem dobil spomin za celo življenje (bil sem hudo ranjen).

Pri Grosuplju je brigada operirala od 3. septembra 1944 do 16. sept. 1944, ko je prišla na

akcijo iz Hočevja. Moj Drugi bataljon je demonstrativno napadal Grosuplje. Gibal se je med vasema Blato in Gatina. Tam je moj vod naletel na sovražno patroljo, jo pregnal in začel z načrtovano akcijo. Ob drugi uri jutraj 16. septembra sta se Prvi in Drugi bataljon sestala na Lobčku. Pridružila se jima je tudi komora in ostale enote brigade.

Pri tej prehranjevalni akciji sem jaz nosil en del angleškega minometalca, drugi del pa moj soborec. Svoj del sem prenesel preko slabega terena, moj soborec pa je svoj del izgubil. Celotni vod je šel po Vašem ukazu nazaj iskat izgubljeno orožje in ga tudi našel. Moj soborec pa je bil kljub temu kaznovan s smrtjo! Vaša inačica dogodka je popolno nasprotovanje mojemu opisu dogodka, ker jaz nisem bil nikdar strelec – merilec s protitankovskim orožjem. Oklepnege vlak v partizanih še od daleč nisem videl. V sestavku navajate, da je brigadno sodišče obsodilo mene, kot merilca bazuke, in mojega pomočnika na takojšnjo usmrnitev, ker nisva streljala na lokomotivo oklepnege vlak, temveč strahopetno zbežala in pri tem izgubila naboje.

Tovariš Jesen, dogodek, s katerim ste hoteli prikazati Vašo resnico, je meni neznan. Res pa je to, da sem še danes živ; če bi bil tedaj obsojen in streljan, ne bi po 45 letih trkal na Vašo vest – moj pravični nekdanji komandant! Želel bi pa videti dokument, na katerega se sklicujete, o moji in mojega tovariša krivdi in obsodbi s takojšnjo ustrelitvijo.

Navajate, da ste zelo presenečeni, ker sem se po 45 letih spomnil objaviti spomin na ta dogodek. Verjetno bi ostal za vedno zapisan le v mojem spominu, če ne bi po naključju prebral v TV-15 članka Albina Hočevarja, od katerega ste po sorodstveni zvezi dobili prvo puško in si v kopito vrezali partizansko ime JESEN – toda tov. Hočevar trdi, da bi Vam bolj ustrezalo ime BREST!

Franček Bizjak

Zapoznala pomlad zalednih vaških skupnosti Slovenske Istre

Eden takih zaselkov, ki kot gnezdeca ležijo v zelenem gričevju zalednega območja občine Koper, oziroma krajevne skupnosti Marezige, je tudi vasica Trsek. Petnajsti maj je, v spomin na zgodovinsko znan marežganski upor proti italijanskim fašistom leta 1921, marežanski krajevni in koprski občinski praznik. Marežgani so ga praznovali 20. maja, na Trseku.

V te kraje se zadnji dve, tri leta počasi vrača življenje. To sta lepo povedala zelo mladi predsednik sveta KS Marezige Vili Bržan in še mladi predsednik Izvršnega sveta občine Koper, domačin, Milan Vergan; ta je med drugim ocenil, da ta pomlad žal prihaja vsaj dvajset let prepozno, pa vendar. Govorila sta o infrastrukturnih objektih in napravah, ki so segli v te zaselke, o novih asfaltiranih, čeprav ozkih vaških cestah, javni razsvetljavi, o novih velikih betonskih zbiralnikih dežja, ker višinskega vodovoda še ni, pa bo, o 117-ih prvih telefonskih priključkih, od katerih jih je Trsek dobil 8, pa o novih in obnovljenih hišah, če ne kar o novih vasicah. Vse to pa ni zasluga le občine in občinskih komunalnih orga-

nizacij, sta rekla, temveč v veliki meri tudi vaščanov in vaških skupnosti. Ti so s prostovoljnim delom in prispevki postorili vse tisto in toliko, kolikor je bila pomoč občine prekratka.

Tako so vaščani Treseka, dvesto jih je bilo še po vojni, zdaj pa jih je 52, letos, poleg urejanja pobočja treh zbiralnikov vode, uredili tudi pobočje na katerega so naslonili večji spomenik, sestavljen iz obdelanih kosov domačega kamna. V spominsko ploščo na njem je vklesanih 11 imen borcev in aktivistov, ki so v času NOB dali svoja življenja za osvoboditev. Dva med njimi sta bila iz Trsta, Italijana, 17-letna borca Istrskega odreda, ostali pa Slovenci, domačini iz bližnjih vasi, med njimi 4 s Trseka. Osrednja točka slovesnosti

je bilo odkritje tega spomenika. Zvezdana, mlada predsednica KK SZDL Marezige, je najboljšim aktivistom pri uresničevanju načrtovanih del v zadnjih dveh letih podelila priznanja. Enajst je bilo vseh in med njimi tudi za vaško skupnost Trsek, KUD Ivan Cankar iz Marezige in gasilsko društvo iz vasi Babiči. Borčevsko priznanje pa je iz rok podpredsednika ZZB NOV občine Koper, Maria Lautina-Valterja, dobil Avrelj Bembič iz Loparja.

Praznično vzdušje so dopolnili, moški pevski zbor iz Šmarij, učenci O. Š. Ivan Babič – Jager iz Marezige in marežanska pihalna godba. Pa tudi vseh 18 družin s Treska, katerih članice so na mize prinesle toliko doma narejenih slaščic, da jih je bilo preveč za vse udeležence slovesnosti.

Vsi govorci so imeli v mislih vračanje življenja v te vasi, kot rezultat pridnosti in zavzetosti vaških skupnosti, katere v novih

komunalnih infrastrukturnih napravah in objektih črpajo moč za dvig iz nekdanje obmejnosti in 40 letne zapostavljenosti, v novo bolj veselo življenje. Kako čudovito je bilo poslušati te govorce, ki so govorili iz src, ki niso okužena z meščanskim politikantstvom! No, čisto brez politike pa vseeno ni šlo. Nekaj prahu je v to čisto okolje nasul le govorec iz Portoroža, Dušan Puh. Tudi on je govoril iz srca, toda njegove misli, ki so sledile orisu boja borcev 3. bataljona Istrskega odreda z Nemci, na Trseku, marca 1944. leta, o dachauskih procesih, Golem otoku, o svobodi, ki smo si jo končno priborili, pa spet izgubili, so kot neurni oblak za trenutek prekrile slovesnost trenutka. Pa tudi on je hotel vlti še več poguma skoraj 600 navzočim, pretežno mladim, udeležencem slovesnosti, ko je pozival mladino, naj se oprime dela in nove svobode, ki se že poraja. Kdo ve, če jih ni s svojim razmišljanjem o svobodi bolj zmedel kot opogumil...

Stane Koman

Mislinja:

Olepševalno društvo v kraju

Čisto in lepo okolje, vsakoletni oglarski dnevi pri Pirševem domu nad Maslinjo, vzgoja ljudi za napredek turizma v kraju, šolske in druge razstave, etnografske razstave o kraju in še številne druge naloge si nalaga turistično – olepševalno društvo Mislinja, ki združuje vse tiste krajanke ki se zavedajo, da je treba neusmiljeno, kar naprej korakati s časom. Veliko novih in izvirnih zamisli imajo še v mislih, vendar se lahko konkretno izkažejo le v okviru finančnih možnosti. Morda bomo res kmalu lahko kot turisti obiskali ustrezno označeno razvodje na vrhu mislinjskega klanca, kjer se razvedejo savske in dravske vode, pa tudi bližnja kraška jama v Hudi luknji bi lahko doživela svoje renesanso, saj je bila nekoč pred vojno že lepo dostopna turistom.

A. A.

O socialnem varstvu borcev

Center za socialno delo v Škofji Loki po obdobjih obvešča Občinski odbor ZZB NOV o stanju socialnega varstva borcev NOB. Za lansko leto so pri tem ugotovili, da stalno denarno pomoč prejema štiri borci NOV, ki živijo v domači oskrbi. Največ enkratnih denarnih pomoči izplačujejo na podlagi predlogov krajevnih skupnosti. Celotno oskrbnino v splošnih socialnih zavodih OSSS Škofja Loka ne plačujejo nobenemu, delno pa petim borcem. Lani so oskrbeli zavodsko varstvo petim borcem, za varstvo na domu pa za tri borce NOB.

K tej problematiki spada tudi oskrba borcev NOV v Centru slepih in slabovidnih dr. Antona Kržišnika. Tu se namreč trenutno nahaja 22 borcev. Od tega jih je 17 iz te, 5 pa iz drugih občin. Lani so jih nanovo sprejeli 6, umrlo jih je 9, nihče ni bil premeščen v drug dom, samovoljno je zapustil dom eden, eden se je izpisal, eden pa je bil odpuščen po kazni. Trenutno nimajo nobene vloge za sprejem, žepnino pa prejema trije borci NOV.

B. B.

V Kopru bo junija zborovanje vseh borcev italijanske narodnosti

Obalni odbor ZZB, Občinska odbora ZZB Koper in Rovinj s sodelovanjem domicilnih odborov italijanskih partizanskih enot, ki so se borile v sestavi NOV in POJ in Unije Italijanov za Istro in Reko, organizirajo 24. junija ob 16. uri srečanje borcev italijanske narodnosti. Srečanje bo v (letnem) kinu Koper. To bo tudi prvo skupno zborovanje borcev vseh italijanskih enot, ki so se borile pod poveljstvom NOV in POJ.

Člani pripravljalnega odbora so v Kopru sklicali nekaj predstavnikov javnega obveščanja in predstavili obširen program te prireditve. Posvečena bo 45-letnici ustanovitve italijanskih enot in 45-letnici »ustanovitve Unije Italijanov za Istro in Reko.

Dan pred proslavo, 23. junija, bo v koprskem muzeju odprta razstava, kjer bo prikazan boj italijanske narodne skupnosti (tudi bojne poti italijanskih partizanov) proti fašizmu. Razstava bo odprta do vključno dneva borcev. Ž. Ž.

Priznanja OF v ruški občini

Ob skupni prvomajski proslavi, združeni s podelitvijo priznanj OF, so v Rušah poklonili pozornost nekaterim svojim krajanom, ki so se v minulem letu v okviru svojih dejavnosti in aktivnosti še posebej izkazali. Tako je na primer prejela Ivanka Prapertnik priznanje za dolgoletno kulturniško delovanje in za razvoj folklore v Bistrici ob Dravi, mag. Tone Simončič je dobil priznanje za vsestransko uspešno aktivistično delo na terenu (od sindikata do kulture), Ivan Bučak se je izkazal v amaterski gledališki dejavnosti, medtem ko je nekaj tovarišev in tovarišic prejelo ob prvomajskem prazniku srebrne znake in bronaste značke OF.

I. B.

Koritnice:

Srečanje, ki bo ostalo v spominu

Še od zgodnjega jutra je bilo za sprejem številnih gostov v Koritnicah že vse nared. Na vhodu v kraj so plapolale zastave, ki so prihajajočim naznanjale dobrodošlico. Spominjali so se namreč šestintridesetletnice ustanovitve prve enote VOS za Zgornjo Pivko (to se je zgodilo 21. decembra 1943. leta) in ta spomin združil s proslavo KS Knežak, ki ga ta kraj praznuje na 21. maj, na dan, ko je leta 1942 tam v boju s sovražniki padel Tone Tomšič.

Natančno ob šestnajsti uri je pred zbranimi nekdanjimi borci iz številnih krajev Primorske, Notranjske in drugod zakorakala enota, ki, se-

stavljena iz pripadnikov TO, JLA, Milice in LO, tvori nadaljevalce izročila nekdanje enote VOS. Uvodni govor je pripravil predsednik knežake KS Franc Keš, o nekdanji enoti VOS pa je spregovoril Peter Primožič, sekretar OK ZK Ilirske Bistrice. Na gasilskem domu so odkrili spominsko ploščo v spomin na vojne dogodke, ob tej priložnosti pa so podelili tudi nekatera krajevna priznanja koritničanom in priznanja OF.

V kulturnem programu je sodelovala mladina iz O. Š. Tone Tomšič iz Knežaka, pionirski odred Miroslav Vilhar in drugi.

Besedilo in posnetek P. N.

Srednješolci pri partizanskih spomenikih

Tole so učenci Doma srednjih šol Janez Hribar iz Maribora, ki so pred prazniki pod vodstvom tovarišev Maksa in Miline Gašparič, Gane Pen in Staneta Poglajena obiskali partizanska obeležja v ruški občini. Ob besedah tovarišic Miline in Gene so si ogledali muzej oz. razstavi o zgodovini delavskega gibanja in NOB ter o tisku v občini Ruše. V vasi, pred spominsko ploščo na domačiji Knifčev in na Klopnem vrhu, kjer je bila prva pomembnejša partizanska bitka že leta 1941, pa je učence z dogodki tega časa seznanil tovariš Gašparič. Skozi pohorske gozdove so se podali še na Šumik, kjer so ob spomeniku padlih prisluhnili tovarišu Poglajenu, pohodniku 14. divizije.

Stiki učencev tega doma srednjih šol pa niso naključni, saj jih razlagalci tradicij NOB obiskujejo že štiri leta.

Sonja Fluhar

Vojvodinski borci v Mariboru

V Mariboru so se mudili predstavniki 51. vojvodinske udarne divizije, čigar pripadniki so sedelovali v zaključnih bojih druge svetovne vojne na Poljani. Letos praznujejo 45-letnico ustanovitve. Delegacijo je sprejel Jože Berce, predsednik Mestnega odbora ZZB NOV Maribor, dogovorili pa so se o organizaciji obiskov krajev od Maribora do Koroške ob jugoslovanskoavstrijski meji, kjer so potekali zaključni boji.

Snidenja bodo trajala od 26. do 27. maja ko naj bi posamezne kraje obiskalo okoli sto nekdanjih borcev te znane partizanske enote. Poleg tega bodo posamezni njeni pripadniki obiskali še nekatere delovne kolektive in organizacije ter se tako na neposreden način seznanili s tem, kako živijo in kaj delajo. Gre torej tudi za neposredno utrjevanje bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti.

D. Miklavc

Bogat program

V ponedeljek, 15. maja so se v Cerkljah začele prireditve ob praznovanju 21. maja – dneva vojnega letalstva in protizračne obrambe ter 13. maja – dneva varnosti. Osem ekip s Cerklj in okolice je tekmovalo v šahu, namiznem tenisu, strelstvu in kegljanju. Hitropotezni šahovski turnir je potekal v Zadrskem domu v Cerkljah, namizni tenis so igrali v telovadnici OŠ Davorin Jenko v Cerkljah, v streljanju so se pomerili na strelišču v Struževem, v kegljanju pa na kegljišču pri Jančetu v Srednji vasi pri Senčarju.

V petek so za učence sedmega in osmega razreda OŠ Davorin Jenko pripravili predstavitev poklica pilota. V soboto, 20. maja, so se pripadniki Jugoslovanskega vojnega letalstva in protizračne obrambe, varnosti in predstavniki DO in delovnih organizacij udeležili slavnostnega zбора na Brniku, nato pa z avtobusi odšli v Begunje, Drago in Vrbo. Osrednja proslava je bila ob 18. uri v kinodvorani v Cerkljah, pripravili pa so tudi družabno srečanje.

Janez Kuhar

Seja o monografijah

Da bi ugotovili, kako daleč so v svojih prizadevanjih, je posebna komisija za zgodovino, ki deluje pri Železniškem gospodarstvu Ljubljana, imela v začetku aprila sejo. Poslušali so poročila za to odgovornih, se posvetovali, dejali pa tudi, da je z delom treba pohiteti, saj so vprašljive finance.

S Štajerske so sporočili da bo pisec Marjan Žnidarič do konca maja pripravil vse, da se bo monografija natisnila v najcenejši tiskarni od treh ponudnikov. Poleg recenzentov bodo tekst prebrali še trije člani komisije in sicer: Benjamin Breclj, Tone Božič ter Ciril Mravlja. Knjigo bodo prejeli vsi

še živeči borci železničarji ali njihovi najožji svojci, vsi samoupravni organi ter direktorji. Kar zadeva monografije za Gorenjsko, so sklenili, naj pisec zgodovine Jože Dežman opravi zadnje pogovore s še nekaterimi živečimi borci. Pri pisanju zgodovine za Pomorsko bo Gvodi Grilanc obiskal prof. Janeza Kramarja in se z njim dogovori o nalogah posameznih sodelavcev, ki pri tem delu sodelujejo. Glede priprave mnogorafije za nekdanjo Ljubljansko pokrajino pa bo zgodovinarica Alenka Nedog z delom pohitela.

Težave pa so s pisanjem monografije o začetkih delavskega gibanja, saj po treh letih niso dobili še nobenega odgovora, kdaj bo ta knjiga napisana.

Branko Blenkuš

Okrašeni vozovi za mlade vojake

Maj je čas, ko po slovenskih mestih in vaseh prebivalci odpravljajo bodoče vojake v njihove vojašnice. V Ilirski Bistrici že leta temu namenjajo veliko pozornosti, saj takrat staro i mlado sodeluje v okraševanju starih vozov, med katerimi komisija izbere najlepšega. Letos je skozi Ilirsko Bistrico peljalo poleg mnogih avtomobilov šest s cvetjem in simboli jugoslovanstva okrašenih vozov, letošnje zmagovalce iz Spodnjega Zemon in Podgore pa so tudi nagradili.

Posnetek in besedilo: P. Nikolić

40 let od konference OF v Stegovcih

Letos mineva 40 let od konference OF v Strehovcih v Trjeberejevi zidanci. Kot že rečeno, je bilo v prvi polovici decembra leta 1944 oblikovanih vrsto odborov OF. Ti odbori so bili ustanovljeni v Veliki Polani, Dolnji Bistrici, Nedelici, Strehovcih, Črenšovcih, Trnju, Žižkih, Turnišču, Renkovcih in Bratonicih. Tako je bila od 18. do 22. decembra v Strehovskih goricah v Trjeberejevi zidanci organizirana konferenca OF za Prekmurje. Konferenca se je med drugim udeležila članica okrožnega odbora OF Ljutomer Ela Ulrih-Atena, skupaj s še 17-imi aktivisti OF. Na tem srečanju so govorili o temeljnih načelih OF, o ureditvi nove Jugoslavije, nalogah mladine in organizaciji ljudske oblasti. Spregovorili so tudi o ustanovitvi Prekmurške čete. Po tem sestanku v Strehovcih so bili odbori OF ustanovljeni domala v vseh vaseh v dolinskem delu v Prekmurju.

Jože Žerdin

Za bolj poštene družbene odnose

Na nedavnem letnem zboru borčevske organizacije v Šempetru, nanj je prišlo kar 140 borcev in aktivistov, so obravnavali delo odbora in komisij za preteklo obdobje. Bili so uspešni. Uredili so album padlih in umrlih v taborišču, sodelovali pri postavitvi spominske plošče prešernovcem, vzdrževali in urejali spomenike in obeležja NOB, reševali zdravstveno stanovanjsko vprašanje, skrbeli za onemogle in bolane in reševali še druge probleme. V prihodnje jih čaka še uredi-

tev krajevne kronike in še druge manj pomembne zadeve iz življenja in dela borčevske organizacije.

V razpravi so se zavzeli za bolj poštene družbene odnose na vseh ravneh političnih in gospodarskih odnosov v državi. Še posebno pa so podprli slovensko politiko, ki jo vodijo Kučan, Stanovnik, Smole in drugi. Predstavniki CK ZKS Borut Pahor pa je udeležencem spregovoril o pluralizmu, zatem pa se je razvila živahna razprava.

Leopold Kotar

Partizansko grobišče bo ostalo

V občini Idrija je približno 200 raznih spominskih obeležij iz NOB, med njimi tudi več grobišč. Te dni je krajevna skupnost Spodnja Idrija razgrnila načrt za preureditev pokopališča. To je sicer potrebno, zataknilo pa se je pri projektantovem predvidevanju, da bi odstranili oziroma premestili grobišče padlih v NOB na neprimeren prostor. Borčevski organizaciji Spodnje Idrije in Kanomlja, prav tako tudi občinski odbor ZZB Idrija, pa so odločno nastopili proti kakršnikoli spremembi, saj je to grobišče zavarovano s I. varstveno kategorijo, kar naj bi po zakonu o grobiščih in grobovih padlih borcev NOV preprečevalo kakršenkoli poseg. Spor se je končal na skupščini krajevne organizacije ZB. Grobišče bo ostalo, res pa je, da je za podobna zgodovinska obeležja potrebno v prihodnje bolj skrbeti.

Janez Jeram

Ocenili svoje delo

Že pred dnevi je bila v Kranju redna seja odbora skupnosti borcev Gorenjskega odreda, na kateri so pod vodstvom prizadevnega predsednika Antona Kržišnika-Ljuba uresničevanje nalog v prvem tromesečju letošnjega leta, veliko pozornost pa so namenili pisanju kronike Gorenjskega odreda in razvijanju in ohranjanju tradicij NOV, še posebno pohodnim enotam v Radovljici in Trzinu, kjer bodo letos razvili tudi prapor. Osrednja razstava o delova-

nju Gorenjskega odreda bo v vojašnici v Bohinjski Beli; najprej želijo predstaviti slikovni del, nato pa še predmet. Razstave so sicer pripravili za šoli v Radovljici in Trzinu. Ob tem pa velja omeniti postavitev devetih spominskih obeležij, na krajih pomembnih bojnih akcij Gorenjskega odreda med NOV. Prireditve pa bodo tudi ob 45-letnici preboja 2. in 4. bataljona Gorenjskega odreda v raju Rašica, in sicer v Utiku.

Janez Kuhar

Razprava o amandmajih slovenske ustave

V Radovljici je bila 23. maja razširjena seja predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Radovljica, ki so se jo udeležili tudi predsedniki in tajniki krajevnih organizacij. Na seji so razpravljali o osnutku ustavnih amandmajev za ustavo SR Slovenije, ki jih je pred razpravo pojasnil dipl. oec. Miroslav Birk. V drugi točki pa so spregovorili tudi o napadih na JLA, ne sprejemajo pa podtikanj in poročila nekdanjega zveznega izvršnega sveta. Zato so v celoti podprli razpravo in zaključke seje republiškega predsedstva ZZB NOV, ki je bila 22. maja v Ljubljani in letne skupščine ZZB NOV Radovljica, ki je bila 12. maja v Radovljici. Soglasno so ugotovili, da je v radovljiški občini in tudi na Gorenjskem sodelovanje z vsemi enotami JLA dobro in tovariško.

Ciril Rozman

Prizadevni Pamečani

Borci krajevne borčevske organizacije v Pamečah so sodelovali pri vseh širših akcijah, ki so razprostrte čez vso Slovenijo, so ugotovili pri nedavnem pregledovanju delovnih nalog v prostorih osnovne šole: Kurirčkovi pošti, v živih urah zgodovine osnovne šole za mlade po osnovnih šolah, na pohodih k Jesenku, izletih, obrambnih dnevih v šolah. Skrbeli so za nadaljnje urejanje spominskih obeležij v kraju, na skupščino so podelili preporočila, ki je krajevno organizacijo ZB NOV zastopal s praporom na pro-

slavah in tudi na zadnjih poteh za umrlimi tovariši.

V svojem pregledu niso ničesar prezrli, ne komemoracije ob dnevu mrtvih, ne nalog, ki jih za razvijanje izročil NOB že več letnačrtujejo. Za 8. marec so obiskali in obdarili deset članic ZB, starih osemdeset let in več. Nudijo se tudi posojila za izboljšanje stanovanjskega standarda, letos sta to posojila prejela dva člana naše organizacije, po svojih močeh pa skrbimo za svoje zdravstveno počutje.

Stanko Hovnik

Vsem žal ne moremo ustreči

Glede na sprejeta in znana stališča predsedstva ZZB NOV v našem odboru ZZB NOV v Slovenj Gradcu upoštevamo, kadar obravnavamo vprašanja zdravljenja naših članov, zdravstvene indikacije. Prioriteto imajo aktivni borci NOV (po stažu udeležbe), politični zaporniki, interniranci in drugi. Za vojaške invalide pa veljajo določbe po zakonu o vojaških invalidih.

Nekateri izmed predlaganih na zdravljenju še niso bili nikoli. Dosledno tudi ne moremo upoštevati navodila, da mora preteči najmanj dve leti od zadnjega zdravljenja, ker bi tako nekateri naši člani sploh ne prišli na vrsto. So primeri, ko nekateri, ki so

koristili zdravljenje v prejšnjem letu, naslednje leto ponovno vložijo prošnje. Naš odbor obravnava vsako prošnjo, ki jo sprejme; žal pa je mest samo 14, članov pa 258 in od tega števila je več kot polovica do takega zdravljenja upravičena.

Radi bi, da bi bili zdravljenja deležni vsi naši člani, posebno pa tisti, ki so prestajali najhujše napore v boju, internaciji in zaporih. Borci smo bili vedno pripravljeni za odpuščanja v pričakovanju boljših časov; tako tudi sedaj, ko smo že v jeseni svojega življenja, čeprav se s sedanjim položajem težko sprijaznimo.

Adolf Ankon

Zadovoljni z opravljenim delom

Na svoji konferenci so se marca zbrali tudi člani Združenja vojaških in vojnih invalidov Šoštanja in okolice.

Dnevni red konference, ki ga je predlagal predsednik združenja Ivan Gušič, je bil soglasno sprejet; izvolili pa so organe konference, poslušali poročila predsednika, ki je ugotovil, da je odbor in članstvo v celoti izvršil programске naloge, sprejete na lanskoletni konferenci.

Odbor je v preteklem letu 1988 na osmih sejah obravnaval in reševal vsa vprašanja invalidske zakonodaje in o tem seznanjal svoje člane in jim nudil pomoč pri reševanju njihovih invalidskih in zdravstvenih težav. Tako je za 16 članov, ki so bili na klimatskem zdravljenju, porabil od 54 do 163,5 starega milijona dinarjev, odvisno od časa trajanja zdravljenja.

V lanskem letu so umrli

štirje člani: Mihael Koritnik, dolgoletni tajnik združenja, Rudolf Rožič, Slavko Nadevžnik in Roza Stropnik. Nanje so počastili spomin z eno minutnim molkom.

Člani odbora in poverjeniki imajo stalne stike s članstvom, ki jih obiskujejo, predvsem bolne in nepokretne, udeležili pa so se vseh proslav in odkritij spominskih obeležij, sprejema pohodnikov 14. udarne divizije na Graški gori, sodelovali pa so tudi v vseh akcijah DPO.

Na koncu je predsednik obrazložil program dela za leto 1989 in zaprosil zastopnika predsedstva ZZB NOV občine Velenje Rudija Bajca, naj obrazloži program dela občinskega združenja ter naloge, ki so v zvezi z gospodarskim in političnim položajem v državi in občini z ozirom na stališča RO ZZB NOV.

Miloš Volk

Z občnega zbora DU Moravče

Iz štirih krajevnih skupnosti nekdanje moravške občine je v društvo upokojencev združenih 383 upokojencev, med njimi večje število članov borčevskih organizacij in borcev. Pred nedavnim so v prostorih tovarne Rašica v Moravčah imeli svoj občni zbor, na katerem so ugotovili, da so najbolj dajavni v športnih dejavnostih, predvsem v kegljaštvu, pohodništvu in kolesarstvu, znani pa so tudi po svojem pevskem zboru. Slovesno so podelili društvena priznanja sodelavcem, izvolili pa so tudi nove vodstvene organe društva. Moravški upokojenci pa so se posebej razmahnili na kulturnem programu, ki je sledil zboru, in na tovariškem srečanju mladih in starih.

Jože Novak

(Na posnetku instrumentalni trio Omahen)

Od dogodka v Cezanjevcih je minilo 45 let

Ribičev mlin

Letos aprila je minilo 45 let od junaškega boja med partizani in nacisti pri mlinu Ivana Ribiča v Cezanjevcih. Ribičeva domačija je nudila zavetje aktivistom OF že leta 1941, od leta 1943 pa so se tam oglašali partizanski kurirji. Šestega aprila 1944. sta se na tej postojanki oglašila tudi partizana Danijel Hojs-Ljubo in Franc Belšak-Maks. Po vsej verjetnosti sta bila izdana. Okrog 60 nacistov je tistega dne nenadoma obkloplilo domačijo. Partizana sta sprejela neenak boj in se junaško borila. Tokrat so na nemški strani padli štirje, padel pa je tudi partizan Franc Belšak-Maks. Sina Ivana Ribiča-Janka so nacisti po boju zajeli, zatekel se je na postojanko Franca Filipiča v Vogričevce in tam padel junaške smrti. Nemški okupator se je zaradi izgub silno maščeval. Nedaleč od mлина, kjer se je odvijal omenjeni boj, so nacisti 25. aprila 1944 ustrelili 25 talcev.

Družina Ivana Ribiča iz Cezanjevca je bila narodno zelo zavedna. Gospodar je bil lastnik mлина in oljarne, med prebivalci Murskega polja je bil zapisan kot poštenjakar in dober mlinar. Ko so nacisti preplavili Prlekijo, se je v Ljutomeru že leta 1941 povezal z Jakobom Babičem (mestnim sekretarjem OF za Ljutomer), ki je bil brat Ribičeve žene. Tako se je Ribičeva družina vključila v OF že leta 1941.

Izdaje pa so močno ovirale narodnoosvobodilno gibanje v Ljutomeru in okolici. Oktobra 1941, ko so nacisti ustrelili Jakoba Babiča, je tudi Ivan Ribič izgubil stik z organizatorji OF na desni strani Mure. Ponovno povezavo je dobil v jeseni 1942, ko se je na domačiji oglašil Janko Jurkovič-Jovo, organizator OF na radgonskem območju. Odslej so se na taj postojanki oglašali kurirji, prinašali pošto in odnašali hrano za partizane.

Nacisti odkrijejo bunker na Stari Cesti

Dne 5. 4. 1944 so nacisti odkrili bunker na Stari Cesti pri Francu Jeseniku. V omenjeni bunker so se zatekli štirje fantje, ki so čakali za odhod v partizane. Nacisti so bunker obklopili, pri preboju je padel Janko Slavinec mlajši, ostale pa so nacisti zajeli. Še dan pred tem odhodom sta se pri fantih oglašila Danijel Hojs-Ljubo in Franc Belšak-Maks in jih opozorila, naj zapustijo bunker. Toda, opozorila niso zalegla, kar pa je imelo usodne posledice tudi za Ribičev mlin. Fantje so namreč vedeli, da se na tej postojanki zadržujejo partizani.

Naslednjega dne sta se na Ribičevi domačiji oglašila partizana Danijel Hojs-Ljubo in Franc Belšak-Maks. Bila sta utrujena od napore poti, saj sta se vračala s sestanka, ki sta ga imela s Srečkom Rojsom-Nikom, tedanjim se-

cretarjem okrožja Slovenske gorice. Dobila sta navodila za nadaljnje delo, obravnavali pa so tudi politični položaj v Slovenskih goricah. Čeprav so nacisti v tistih dneh divjali po Murskem polju in Slovenskih goricah in iskali partizane, se gospodar Ribič ni ustrašil, temveč je fantoma rekel: »Le pridita gor, bo že kako!« Ribičeva mama ju je pogostila, nato pa sta se z gospodarjem pogovorila o političnem položaju na Murskem polju in o načrtih za nadaljnje delo. Utrujena sta zaspala. Zjutraj ju je gospodar obvestil, da so nacisti odkrili bunker na Stari Cesti pri Francu Jeseniku in zajeli nekaj fantov. Nevarnost izdaje je bila tako velika, partizana pa sta bila ves čas v napetosti.

Partizana sprejmeta neenak boj

Šestega aprila 1944 je okrog štirih popoldne okrog 60 nacistov (orožnikov, gestapovcev in SS) znenadoma obklopilo Ribičev mlin. Partizana sta takoj čutila, da sta izdana. Nacisti so takoj po prihodu aretirali gospodinj, nato pa še gospodarja. Partizana sta hitro ukrepala. Zlezla sta na podstrešje, od tam pa skozi odprtino na skedenj. Sklenila sta, da ju žive ne smejo zajeti in da se bosta borila do zadnjega naboja. Nacisti so pregledali prostore hiše in se lotili tudi skedenja. Tu sta partizana nestrpno čakala in sledila dogodkom. Nemci so zavzeli pomembne strateške položaje; tako sta šef orožniške postaje Ljutomer Richard Schabereiter in Sturmführer Alois Jasbetz zavzela položaj nasproti podstrešju, šef ptujskega gestapa SS Max Reibenschuh pa se je odločil, da pregleda skedenj. Prisilil je Ivana Ribiča, da se je pred njim po lestvi vzpenjal na skedenj. Ko je prišel Ivan Ribič na skedenj, se je hitro

umaknil, za njim pa je takoj stopil šef ptujskega gestapa. Ta je, ko je prišel na skedenj, z ostrim glasom zakričal: »Wer ist da oben soll daher kommen!« (Kdor je zgoraj, naj pride sem). Isto je v slovenskem jeziku ponovil Ivan Ribič.

skočil, k Maksu, da bi mu nudil potrebno pomoč, toda Maks je bil že mrtev.

Tedaj je v boj posegel tudi Ivan Ribič. Med nacisti je nastala prava zmeda. Mislili so, da je tukaj mnogo partizanov, zato so se zabarikadirali v mlin, nekateri pa so iskali nova zavetja. Z raketami so klicali na pomoč. Kar naenkrat se je pojavil šef orožniške postaje Ptuj Franz Ester in hotel ubiti Ljubo, toda Ljubo je bil hitrejši in nacistu ubil, nato pa še ubil šefa orožniške postaje Ljutomer. Ljubo in Ribič sta sedaj hitro ukrepala. Pobrala sta orožje, prebila obroč, prebredla Ščavnico, nato pa se rešila v gozd.

Nacisti divjajo po Cezanjevcih

Nacisti so za vsako ceno nameravali izslediti pobe gla

obvestili, naj ne gre domov, saj so nacisti na njegovi domačiji odkrili dva partizana, da je prišlo do boja in da so Nemci zajeli mater, brata in starega očega. Janko se tako ni vrnil domov, pač pa se je odločil, da se gre posloviti od padlega partizana in prijatelja Janka Slavince, ki je ležal v mrtvašnici v Cezanjevcih. To je bilo zanj usodno.

Ko je stopil k mrtvašnici, so ga nacisti takoj aretirali in zaprli v prostore župnišča v Cezanjevcih. Tukaj so ga zasliševali in pretepali. Strahla sta ga dva ljutomerska nacisti. Janko je izkoristil priložnost in iztrgal nacistu pištolo ter enega nacistu težje, drugega pa lažje ranil. Težje ranjeni nacist je zaradi posledic umrl v mariborski bolnici. Janko je nato pobe gnil. Nacisti so divjali po Cezanjevcih, ga iskali, Janko pase

tro vračal nazaj. Nacisti so ga pozivali k predaji, toda Janko o tem ni hotel niti slišati. Več kot štiri ure se je bojeval. Šele ko so nacisti v kletne prostore odvrgli plinske bombe in se je mladi kurir začel dušiti, se je odločil za izpad. Sovražnikove krogle so ga zadale nedaleč od Filipičeve domačije. Janko je padel junaške smrti in med mladimi iz Murskega polja je zapisan kot junak.

Z žalnimi slovesnostmi so se nacisti poslovili od svojih padlih 8. aprila 1944 na tedanjem Hitlerjevem trgu v Ljutomeru. Sklenili so se maščevati. V ptujskih zaporih so izbrali 25 talcev in jih 25 aprila 1944 pripeljali v Cezanjevce. Tega dne je več kot 200 nacistov obklopilo vas in zastražilo prostor za streljanje. Ko so žrtve pripeljali na morišče, so si sami morali skopati jame. Nacisti so postavili kole in začeli streljati. Za vsakega padlega nacistu so ustrelili pet rodoljubov. Med ustreljenimi talci sta bila tudi dva ruska vojna ujetnika. Večina talcev je bila doma iz Prlekije. Streljanje talcev je močno odjeknilo po Slovenskih goricah in Murskem polju.

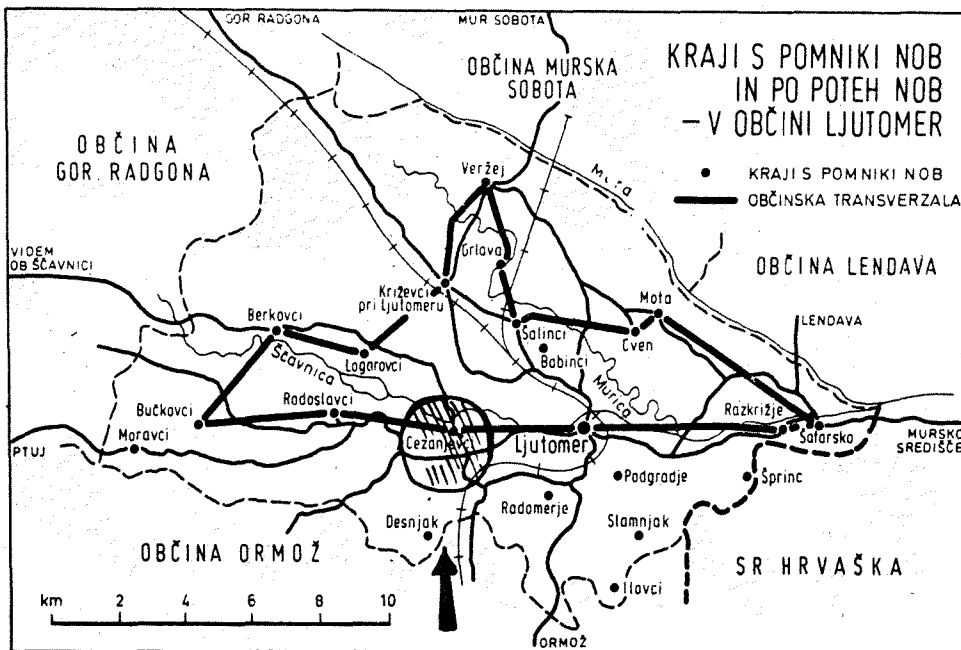
Prebivalci Slovenskih goric in Murskega polja so se odločili žrtvam, ustreljenim pri Ribičevem mlinu. Postavili so jim dostojen pomnik. Odkrili so ga leta 1956 in takrat se je zbrala pri tem mlinu velika množica ljudi. Danes pomnik oskrbuje osnovna šola Janka Ribiča v Cezanjevcih.

Na domačiji Janka Ribiča je spominska plošča, posvečena mlademu skojevku Janu, ki so jo odkrili leta 1952.

Vsako leto obišče ta mlin mnogo ljudi in počasti spomine enega največjih bojov s sovražnikom na ozemlju Prlekije in ustreljenim talcem.

Ribičev mlin je simbol uporne Prlekije.

mag. Drago Novak

Ljubo in Maks, ki sta v nestrpnosti pričakovala, kdaj se bo začel mrtvaški ples, sta se s pogledom dogovorila tako, da bo Ljubo streljal na šefa ptujskega gestapa, Maks pa na šefa orožniške postaje Ljutomer. Ljubo je s prvim strelom ubil šefa ptujskega gestapa, Maks pa je šefa orožniške postaje Ljutomer le ranil. Maks je mislil, da je sedaj čas za preboj, zato je skočil iz skedenja na tla, pri tem pa ni opazil sturmführerja Aloisa Jasbetza, ki je bil skrit v podobnih kletnih vrat. Jasbetz je streljal na Maksu in ga ubil. Ljubo je takoj maščeval svojega soborca in z drugim strelom zadel v ročno bombo, ki jo je imel Jasbetz za pasom in ta je eksplodirala in ubila Jasbetza. Ljubo je takoj za tem

partizana. V Cezanjevcih so preiskali številne domačije, po okolišnih vaseh so poslali izvidnice, pregledali so bližnje gozdove. Na domačiji Ivana Ribiča so aretirali še mladoletnega sina Marjana in starega očeta, starega 78 let. Odpeljali so ju v taborišče, kamor so odvedli tudi Ribičovo ženo Marijo. Nacisti v vasi niso odkrili partizanov. Bili so silno besni nad porazom pri Ribičevem mlinu. Vas Cezanjevci so razglasili za »Banditendorf.«

Janko Ribič je padel

Ko se je odvijal boj na domačiji Ivana Ribiča, sina Janka ni bilo doma. Bil je na kurirski poti. Ko se je vračal proti domu, so ga aktivisti

je zatekel na postojanko k Francu Filipiču v Vogričevce. Tu se je skrival v kletne prostore. Ker pa je bil izdan, so ga nacisti izsledili. Janko se je junaško boril. Ročne bombe, še ne eksplodirane, ki so jih Nemci metali skozi okna v kletne prostore, je hi-

Janez Stergar

Vprašanja razvoja Osvobodilne fronte za slovensko Koroško v času NOB (1942 – maj 1945)

Dr. Vinko Zwitter na sestanek na Dunaju ni bil povabljen. Po zapisniku seje PO OF za slovensko Koroško z dne 31. 1. 1948, ko so sklepali o izstopu, oz. izključitvi dr. Tischlerja iz OF, pa so načrtovalci zaman računali z dr. Mirtom Zwitterom, ki se je spominjal: »Na sestanke med vojno na Dunaju sem bil tudi jaz povabljen in ker se jih nisem udeležil, sem bil od tistih krogov obsojen. Rekli so mi, da po vojni ne bom dobil funkcije od predsednika vlade.« Franc Primožič-Marko pa je imel na voljo bolj zaokroženo informacijo in oceno: »Za časa NOB so bili na Dunaju razni sestanki, katerim je prisostvoval tudi Hochmueller, ki je angleški agent, nadalje Čop, ki je bil že takrat angleški agent. Imeli so celico plavogardistov Draže

Mihajloviča. Razgovarjali so o veliki Koroški, določevali meje, postavljali predsednike in podpredsednike ter jih zopet odstavljali. Tišler se je takrat izjavil: »Danes ne vedo, kaj bo, zato moramo biti dobri z belimi, plavimi in rdečimi.«

Za nas seveda ni zanimivo samo medvojni razmišljanje dela vodilnih koroških Slovencev, ampak tudi dejstvo, da jih je OF ob koncu vojne vseeno sprejela, oziroma da so bili oni pripravljeni sprejeti vodilne funkcije v OF. Sprejeli so tudi ni mogoče, da je Primožič kot posrednik do tedanje slovenske vlade tako informacijo o Tischlerju posredoval šele leta 1948, ko je Tischler razdrl z OF. Na podlagi danes znanih dejstev kljub

vsemu smemo sklepati, da so Primožičeve navedbe točne.

Poleti 1944 je OF na Koroškem dosegla že tako širino, da je oblastni komite KPS 7. 8. direktivno zahteval, da je treba pridobivati tudi »Slovence v nemških uniformah«, prodirati v nacistične organizacije in jih rahljati na znotraj.« V občasnih nihanjih v rasti osvobodilnega gibanja so opažali težnjo »odtegovanja od aktivnega dela in tendenco zabijanja«. Poseben problem so bile ponavljajoče se izdaje v Celovcu. Še na začetku 1945 je oblastni komite KPS ugotavljal: »Ni domačega kadra, ki se zelo počasi in težko vzgaja. Koroško ljudstvo samo še ni spoznalo, da je NOV odločen vojaški in politični faktor, ker na Koroškem Nemci še niso bili tepeni in v dolinah NOV sploh ne vidijo.« Nenehne hajke pozimi 1944/45 so oteževale delo. »Mobilizacija gre težko, ker ni NOV in so neredne zveze. Avstrijski ilegalci so se zabili«, se je pritoževal 26. 1. 1945 v depeši sekretar koroškega Obkoma.

Mikuž omenja pismo »nekega starega Korošca, zavednega Slovenca«, ki je 9. 2. 1945 kritiziral enačenje položaja na Koroškem s položajem na Gorenjskem in Štajerskem.

Po pisčevem mnenju je bil NOV na Koroškem »preveč napreden«, profesor Mikuž pa komentira: »Le preveč so pri nas poudarjali socializem in kolhoze«. POOF je 23. 3. 1945 v poročilu CK KPS kot razlog za relativno zaostajanje NOB na Koroškem navedel tudi »neki poseben koroški značaj, ki si ga je koroški Slovenec prisvojil zaradi razočaranja nad plebiscitom in se boji, da se ne bi ponovil.« Vlada naj bi »velik oportunistem in egoizem med domačimi borci, zlasti do prišlekov, domačih aktivistov pa ni veliko«. Karel Prušnik Gašper in Pavle Žaucer Matjaž sta ta oportunistem ponazarjala z razširjenim stavkom: »A jaz, Korošec, pa v forpatrolo!«

Če se v našem pregledu razvoja OF za Slovensko Koroško vrnemo v začetek leta 1944, je treba spomniti na prav tedaj na terenu vzpostavljeno enotnost političnega vodstva koroške NOB ter na znane Kardejeve direktive, ki so na nove temelje postavile odnose z avstrijskim odporiškim gibanjem in tudi vključile Koroško v splošna zavezniška prizadevanja za širitev oboroženega protifašističnega boja v notranjost Avstrije. Za notranji razvoj OF je bila po-

Tako smo rušili proge

Akcije rušenje proge so me vselej veselile, vendar smo si izkušnje pridobivali sproti.

Ko sem bil še v zapadnodolenjskem odredu v Dobrem polju, smo hodili na progo skupaj z mobiliziranim civilnim prebivalstvom. Kramp, kladivo in drogovci so bili orodje, ki smo ga potrebovali, da smo iz pragov iztrgali nekaj tračnic. Delo je bilo počasno in zamudno. Ker je bilo borcev za zavarovanje malo, včasih le po eden na vsaki strani patrulje včasih nismo mogli zadržati. Civilni mobiliziranci pa so ob prvem strelu največkrat zbežali. Pred porušenim delom smo odvili spoje tračnic in jih malo razmahnili, ko je pripeljal vlak, je tako gladko iztiril. Sovražnik pa je po-

navadi progo hitro usposobil, ker so pragovali ostali na progi, tračnice pa razmetane ob njej.

Kasneje smo začeli rušiti progo drugače. Progo smo na enem koncu razstavili in jo potem z dvigovanjem na eni strani prevračali. Delo je šlo hitro od rok in v dobri uri smo iz trase od Trebnjega pa do Mokronova »vrgli« nekaj kilometrov proge. Vendar, tako kot smo delali mi, je obratno hitro delal tudi sovržnik; malce več dela so imeli pri nasipih. Tako smo delali, ko sem bil še v brigadi Matije Gubca.

Z Dvanajsto brigado pa smo delali povsem drugače. Imeli smo že tudi napravo za odvijanje tračnic in če je šla

v takšno akcijo cela brigada, smo bili res učinkoviti. Sedaj pa nismo več puščali tračnic ob progi, pa tudi pragov ne na trasi. Pragove smo lepo zložili v pol klastre, nanje pa naložili tirnice. Ko je bilo vse nared za umik, pa smo prago-ve zažgali. Bili so mastni od strojnega olja in napojeni s katranom, zato so zelo radi zagoreli.

In kako je bilo to lepo videti ponoči! Na progi so goreli kresovi eden poleg drugega v razdalji nekaj kilometrov. Bolj smo se oddaljevali lepše je bilo te kresove videti, tračnice na njih pa so se zvile tako, da niso bile več uporabne.

Srečko Grašič

Kako je Franc Luzar iz Gabrja postal »minister«

Pred vojno in med njo je bil Črnomelj malo podeželsko mesto s tremi ulicami: glavna »gasa«, farovška »gasa« in zadnja »gasa«. Vsi so se med seboj poznali in vsi so vedeli o vseh, kakor je pač povsod v manjših krajih.

Ob italijanski okupaciji se je Črnomelj sicer malo spremenil, bila je pač vojna, življenje pa je potekalo po utečenih tirih. Vsem Črnomeljcem je bila znana petperesna detelja: Tonc Drnovšek, tajnik občine Loka, dr. Pišot, zobozdravnik, Vojko Kvas, trgovec, Franc Luzar iz Gabrja pri Brusnicah, še borze dela v Črnomlju in pa inž. Pipan, referent za kmetijstvo Sreza Črnomelj. Ta družbica se je sestajala vsak dan povečini v gostilni Skubic v Črnomlju. Ob kozarčku vina so obravnavali vse tekoče dogodke v domovini in tujini. Italijane so vsi sovržno gledali. Na zemljevidu so spremljali pohod Nemcev proti Moskvi in ga primerjali z Napoleonovim pohodom ter generalom »Zimo«.

Spremljali pa so tudi dogodke v Beli krajini. Maja 1942 je presenetila Črnomeljce vest, da je pred partizani prebežalo nekje izpred Koprivnika približno 50 kanižarskih ciganov in se zateklo pod zaščito Italijanov v žico. Dogodek je vzbudil precejšnje komentiranje in tudi naša petperesna detelja ni mogla mimo tega dogodka.

Glavno besedo je povzel Franc Luzar, ki je skrbel za delo nezaposlenih in sestavljal spiske za pomoč brezposelnim; pri tem je

dobilo podporo več brezposelnih, ki so bili že v partizanih, za kar je imel nemalo nevesčnosti pri oblasteh v Ljubljani. Tudi Tone Drnovšek je izdajal živilske nakaznice marsikateri partizanski družini, za kar je tudi imel nemalo sitnosti.

Ravno ko so cigani prišli v Črnomelj, je imela družba zelo vneto razpravo. Najbolj glasen je bil Franc Luzar: »Fantje, iz tega se ne bo izcimilo nič dobrega. Cigani bežijo v mesto, meščani pa iz mesta v gozd!« Ta misel je tako prevzela poslušalce, da so dali Luzarju ime »minister«. Ime se ga je prijelo in kmalu so ga vsi Črnomeljci poznali samo pod tem imenom.

Po kapitulaciji Italije je šel dr. Pišot v partizane, bil vojaški zdravnik, po demobilizaciji pa je postal šef bolnišnice v Valdoltri. Franc Luzar, ki je preстал nemško taborišče, se je nekega dne odločil, da obišče svojega medvojnega prijatelja dr. Pišota v Valdoltri, toda strogi vratar ga nikakor ni pustil do njega. Luzar pa se ni dal kar tako odgnati. »Pokličite mi dr. Pišota po telefonu!« je ukazal vratarju. Tej želji je vratar ustregel. Luzar je prijel za slušalko in se predstavil: »Minister iz Črnomlja tukaj, rad bi govoril s teboj!« Dr. Pišot je naročil vratarju, naj gosta takoj spusti k njemu. Vratarju je bilo zelo nerodno: »Gospod tovariš minister, ne zamerite mi, ker vas nisem poznal!«

Luzar se je nasmešnil in odšel na klepet k svojemu medvojnemu prijatelju.

Franc Derganc

Žarko Žbogar

Na svoji zemlji

Prispevek za kroniko o življenju v vojni na severnem Primorskem

Na Krekovšah je vladalo precej sproščeno vzdušje, kot da bi bili kje sredi osvobodilnega ozemlja, ne pa sredi in v bližini močnih sovražnikovih postojank. Pravi čudež je, da nas niso odkrili in napadli, saj nam bi lahko zadali hud udarec že z manjšimi silami. Bili smo brez orožja, oziroma je bilo oboroženo le spremstvo kakih 40 do 50 moških, bili smo tudi v večini mladi in brez vsakega vojaškega znanja. Tega se seveda nisem zavedal takrat, toda mnogokrat pozneje. Mislim, da je bilo ravnanje vodstva neodgovorno, kar se je tudi prav kmalu maščevalo s popolnim razbitjem in velikimi žrtvami tretjega transporta, ki je krenil iz Krekovš proti Dolenjski in v katerem smo (do takrat še skupaj) bili vsi trije: mama, očim in jaz.

V transportih je bilo običajno okrog 100 novincev, kot oboroženo spremstvo pa kakih 40 borcev. Transporti so bili oštevilčeni po vrstnem redu, kot so odhajali iz Krekovš. Jaz sem bil v najbolj nesrečnem tretjem transportu, katerega usodo opisuje tudi Valentin Tratnik v avtobiografskem romanu Danes jaz, jutri ti.

Tratnika sem spoznal na Krekovšah, kjer je bila tudi rudarska družina iz Idrije. Pisali so se Berčič in sicer oče Miha, mati Cilka ali Marija, prinajsletna hčerka Slavica in trinajstletni sin Janko (njihova imena so lahko tudi ilegalna, priimek pa je pravi). S to družino se je družil tudi Valentin Tratnik, ki je ravno tako iz Idrije in sta bila z Jankom prijatelja. Naši družini sta se takoj zblížili in spoprijateljili. Jaz sem bil še posebej vesel, da sem se srečal in sprijateljil z vrstnikom. Tako smo se v drugi polovici marca 1943 srečali takrat na Primorskem trije najmlajši partizani, stari med 13 in 14 let. Žal je Janko kmalu zatem padel.

Rad se spominjam nekega dogodka iz Krekovš in mi še sedaj po tolikih letih gre na smeh. Čakajoč na transport za Dolenjsko smo se precej dolgočasil. Bili smo brez razporeda in dolžnosti. Berčič in očim Stanko sta politizirala,

obe mami sta si imeli, ne vem o čem, kar veliko za povedati. Pridružila se jim je tudi Slavica, ki se je imela za že odraslo dekle in se ni družila z nami, mulci. Nas trije ne vem kaj pičilo, da smo z žepnimi noži na debelo bukev, pod katero smo se utaborili, vrezali »fas-cio« (fašistični grb). Seveda smo to napravili za šalo in smo nameravali potem uničiti, toda ta šala ni bila časa in kraju prav nič primerna. Še posebno je bil hud Berčič, ki je bil poleg vsega še politkomisar, sin pa mu gre vrezavat fašistični znak v partizanskem taborišču.

Tako je bil togoten, da bi nas najraje vse tri dal čez koleno. Ni potrebno poudarjati, da smo morali, kot bi temu danes rekli, po hitrem postopku uničiti — zbrisati to našo umetnino. Temu je sledila še posebna vzgojno-politična ura, ki sta jo pripravila posebej za nas tri, nekdanje »balile«, Berčič in očim.

Bilo je menda med 22. in 25. marcem leta 1943, ko je naš tretji transport, nekaj čez sto novincev in približno petdeset oboroženih spremljevalcev, krenil iz Krekovš proti Dolenjski. Šli smo mimo vasi Studeno. Cesto smo prešli nad Razdrtim, kjer se prevesi proti Vipavski dolini; potem smo šli tudi prek ceste Trst — Senožeče (Razdrto) in prečkali železnico na poti proti Reki, nekje med Pivko in Prestrankom. Tam je bilo največ težav, saj sta bili cesta in proga precej prometni in — zavarovani. Ovine pa smo le prešli srečno.

Tam čez, ko smo že prišli v Snežniško — mašunske gozdove, so prišli v naš tabor borci z druge strani nekdanje meje. Njihova naloga je bila, da nas vodijo naprej na Notranjsko. Bežno mi je ostalo v spominu, da se je tam del našega spremstva iz Krekovš vrnil.

Vsi dotedanji pohodi so bili dolgi in naporni, hodili smo le ponoči, zvečine po brezpotju, saj smo se morali izogibati postojankam in patruljam in sovražnikovim zasedam. Bilo je pravo olajšanje, ko nam je vodstvo transporta sporočilo, da bomo odtelej naprej hodili podnevi. Vendar smo prav to

odločitev drago plačali.

Nikogar nočem obtoževati za tragedijo, ki je doletela naš tretji transport, v katerem je bilo 200 spremljajočih (in ne 500, kot navaja V. Tratnik v avtobiografskem romanu) borcev in bork. No, takšne napake so bile povsem razumljive, če upoštevamo, da sva bila navsezadnje oba s Tratnikom takrat prav mlada posameznika in nisva mogla imeti pregleda nad dejansko celoto. Vendar pa menim, da je bilo za nadaljnje dogajanje odgovorno vodstvo transporta, oziroma borci, ki so prišli z Notranjske po nas. Niso se znali prilagoditi drugačnim razmeram na Primorskem. V tem pogledu, menim, je Tratnikov opis žalostnih dogodkov, ki so sledili, objektivni. Omenjeno vodstvo je podcenjevalo sovražnika, bilo je precej ležernosti in lastnega precejevanja. Kako naj si sicer razložim, da smo v nedeljo, 28. marca 1943., po precej obilnem obroku hrane kar podnevi krenili proti nekdanji meji. Italijani so jo še vedno kontrolirali. Namesto da bi nam uspelo prekoračiti jo, smo po dobri uri hoda od daleč zaslišali lajež psov in nekaj posameznih strelcov. To nas je vznemirilo. Tudi takrat se je vodstvo obnašalo nerazumno. Ni nas opozorilo na resnost položaja, ampak nas je pomirjalo z izmišljotino, češ, da streljajo nedeljski lovci...

Kolona novincev se je ustavila v neki dolinici, oboroženo spremstvo pa se je skoraj v celoti odpravilo nekam v smer, od koder je prihajal odmev streljanja. Koliko naših je takrat tam obležalo, mi ni znano. Tisti, ki smo imeli srečo, da nas ni zadelo, smo se vsak po svoje reševali z begom. To je veljalo še posebno za nas, neizkušene novince. Medtem je oboroženo spremstvo stopilo v boj s sovražnikom in nas tako vsaj deloma zaščitilo. Vendar je bila sovrážna premoč prevelika, zato so se morali borci umakniti. V tistem prvem nalletu, ocenjujem po spominu, jih ni veliko padlo, saj so drevesna debela le prestrezala večino švigajočih projektilov.

(nadaljevanje in konec prihodnjic)

membna druga širša konferenca političnih delavcev slovenske Koroške, na kateri se je 14. 2. 1944 v osvobodjeni Logarski dolini zbralo nad 40 (?) aktivistov pod vodstvom člana POOF Staneta Bizjaka Kostje. Sekretar PK KPS za Koroško je bil verjetno odsojen zaradi navezovanja stikov s KPA.

Politični voditelj NOG na vzhodnem Koroškem inž. Pavle Žaucer Matjaž pa je bil kot član Slovenskega narodno osvobodilnega sveta (SNOS) tedaj očitno že na poti na njegovo prvo zasedanje 19. – 20. 2. v Črnomlju. Žaucer je zborovalcem prenesel »pozdrave z naše severne meje, borbene pozdrave koroških Slovencev«. Povzel je dotedanji razvoj koroške NOB in opozoril tudi na težave: »Ob naraščanju osvobodilne misli pa se je združila tudi vsa reakcija od nacionalsocialistične do habsburško-restavratorske, ki želi, da bi ponovno podjarmila slovenski narod. Z njimi so se znašli na isti črti naši plavogardisti, ki hočejo s pomočjo gestapa razdružiti in vnesti zmedo v enotne

vrste koroških Slovencev...«. Zbor je med drugim sprejel odlok o postopnih volitvah dodatnih članov SNOS; Koroška bi morala izvoliti še 19 članov. Nismo zasledili, da bi do teh dodatnih volitev res kdaj prišlo, kar spet kaže na posebnosti koroške NOB.

Podrobnosti Žaucerjevega bivanja pri vodstvu slovenske NOB mi niso znane. Vsekakor pa je bil rezultat ta, da so IO OF in CK KPS spremenila Leskoškove odločitve iz oktobra 1943. PK KPS za Koroško je bil preimenovan v Oblastni komite za Koroško; za njegovega sekretarja je bil imenovan Žaucer, za organizacijskega sekretarja pa dotedanji sekretar PK Dušan Pirjavec Ahac. IO OF je 16. 3. 1944 pismeno pooblastil Žaucerja, da kot član PO po svoji presoji preda (ali ne) imenovanje za sekretarja PO OF za Koroško Karlu Prušniku Gašperju, da skupaj predlagata ostale člane PO OF. PO OF naj »prevzame vodstvo osvobodilnega gibanja na Koroškem« in bo »posloval pod neposrednim vodstvom Izvršnega odbora«.

Dokumenti dalje pravijo: »Kardelj je 16.

marca depeširal štabu 9. korpusa, naj javijo Ahacu, da prihaja prek Štajerske na koroško Žaucer z instrukcijami CK KPS«. »Obkom je 21. aprila sporočil CK, da je 15. aprila prišel na Koroško novi sekretar z navodili CK in da je bila takoj sklicana seja Obkoma«. Ker je bil sedež Obkoma in PO OF nad Mačami nad Bistrico v Rožu, je rahlo dvomljivo, da bi Žaucer hodil po takem ovinku, tembolj ker bi sicer lahko že spotoma obiskal Prušnika na vzhodnem Koroškem. Slednji se spominja, da je v taborišču pod Plešivcem »sredi aprila dobil sporočilo začasnega sekretarja Pokrajinskega odbora Pavla Žaucerja — Matjaža, naj se zglašim na PO, dolžnosti okrajnega sekretarja pa naj predam Stanetu Mavriču«.

Prušnik je do Mač prišel v začetku maja, ravno po tem, ko so nacisti razdeljali zemljanko političnega vodstva koroške NOB. 10. maja 1944 se je po Prušnikovem nasvetu vodstvo premaknilo na vzhod.

V novi PO OF so takoj vključili Franca Primožiča Marka in Dušana Pirjevca Ahaca, »ki je pa kasneje odšel na vojaško delo«. Po

Škerlu in Prušniku lahko rekonstruiramo tudi poznejše premike lokacij PO OF težje pa je rekonstruirati vse reorganizacije različnih organov narodnoosvobodilnega gibanja na Koroškem saj smo že videli, da so zaradi specifičnih pogojev delovanja, slabih zvez in večkrat slabe koordinacije spremembe potekale pogosto, včasih samo na papirju, tudi med seboj nasprotujoče si.

Še stari Obkom je 23. 3. 1944 prek 9. korpusa brzojavil CK-ju, da je za slovensko Koroško »nujno potrebno enotno vojaško vodstvo«. Že po Žaucerjevem prihodu na Koroško je 24. 4. Glavni štab NOV in POS res izdal odredbo o ustanovitvi Koroške grupe odredov; za komandanta je postavil Ivana Uraniča Draga (zaradi odhoda na šolanje na Dolenjsko te dolžnosti ni prevzel, junija ga je nadomestil Vinko Simončič Gašper) in za komisarja Mitja Ribičiča Cirila. Obdobje koroške grupe odredov do 12. 9. 1944 po pravici štejejo za najbolj slavno obdobje vojaškega razvoja koroške NOB.

(nadaljevanje in konec prihodnjic)

Deseti talec

Z Bleda proti Bohinju, dveh turističnih biserov Slovenije, pelje cesta, ob kateri se vrstijo večje in manjše vasi. V skoraj vsaki pa stoji spominsko obeležje na preteklo vojno. To so spominska obeležja padlih borcev NOV in pa žrtvam nacističnega naselja, ki so izgubili svoja življenja v kazenskih taboriščih, v izgnanstvu ali kako drugače.

Eno tako spominsko obeležje stoji tudi v Bitnjah, v vasi, ki je vpeta v lepo sončno reber le nekaj kilometrov pred Bohinjsko Bistrico. Na tem spominskem obeležju so vklesani verzi Mateja Bora: »Brez mrtvih grl šibak je živih glas – ker ni vas več, ste vsepovsod – saj smrt vas je življenju darovala«. Vkllesana so tudi imena žrtev, ki so bili na tem mestu pobiti kot talci, pripeljeni iz begunjske mučilnice v ranem jutru 13. maja 1943. leta.

Nemški okupatorji so namreč imeli navado, da so v povračilnih ukrepih vedno streljali talce za njih značilnih številka 5, 10, 15, 20, 25 in podobno. Tu, na Bitnjah, je bilo ustreljenih »le« devet talcev. Ljudje so se že takrat in se ponekod še danes sprašujejo, kje je deseti nesrečnik. Ta deseti nesrečnik-talec sem bil jaz.

Gestapovci so me aretirali doma, in to 8. aprila 1943. Oba moja starejša brata sta bila že med prvimi partizani. Odpeljali so me v begunjske zapore. Prvi teden sem bil v veliki sobi (belegschaft) z mnogimi zaporniki, po tednu dni pa sem bil odpeljan na prvo zaslisanje. V samici sem bil, med večkratnim zaslišanjem, točno trideset dni, obsojili pa so me na smrt zaradi izdaje. Zadnji dan bivanja v samici so me pod večer od-

peljali v zgornje prostore pred evidenčno pisarno. Tam so me pridružili devetim obsojencem, med katerimi sem spoznal le Simona Zimo iz Grabča pri Gorjah. Odvedli so nas zopet v samice in so nas podelili po pet in pet. Ker sva bila z Zimom oba Gorjanca, nisva bila to zadnjo noč skupaj.

Spali nismo. Domnevam, da je bila ura okoli treh zjutraj, 13. maja 1943, ko so se odprla vrata dobro zastražene samice. Vanjo je stopil gestapovec z listkom papirja v roki, na katerem je bilo zapisano moje ime in priimek. Premeril me je od nog do glave in me odpeljal v zgornje prostore, v sobo zapornikov. Čez čas, kakšno uro mogoče, zaslišim brnenje tovornjaka. Očitno je transport talcev odšel in tedaj se dodobra zavem, da sem se ponovno ro-

dil. Ker sem Simona Zimo dobro poznal in ker sem vedel, v kateri grupi talcev je bil, sem po vojni izvedel, kje je bil ustreljen. . .

Kot talca so me v begunjskih zaporih imeli še cele tri mesece, nato pa so me odpeljali v kazensko taborišče. Nekaj dni pred koncem vojne pa sem pribežal domov in pripeljal tudi oba starša, ki sta bila izseljena. Naš dom pa je v tem času upravljala očetova sestra, moja teta Terezija, poročena Lipovec, ki je zdaj čila 96-letnica. . . preživlja svojo starost v Radovljici v domu starostnikov.

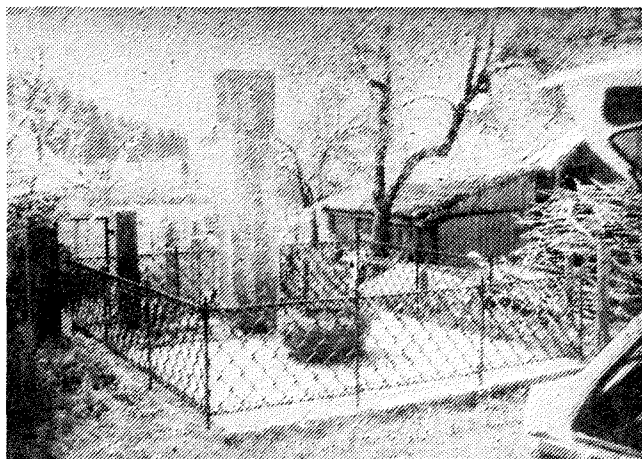
Johanca Jan-Rpečekova iz Spodnjih Gorij se je rodila

leta 1893 in je umrla v zelo visoki starosti. Bila je zelo načitana, govorila in tudi pisala je nemški jezik; to ji je v takratnih časih zelo prav prišlo.

Osebnost je pisala prošnje in jih nosila na glavni stan blejskega gestapa in pri mnogih zapornikih tudi uspela. Tudi moja teta Terezija se je obrnila nanjo, da bi me skupaj rešili z zapore.

Kaj vse je moja teta dala Johanci, da se je odpravila s prošnjo na blejski gestapo, mi nista nikoli povedali. Toda, rešili sta mi življenje in za to nimam dovolj zahvalnih besed še po tolikih letih. . .

Jože Ambrožič

Vedno, kadar sem obiskal ta spomenik ustreljenim talcem na Bitnjah pri Bohinju, je bil čist in lepo urejen. Sveže cvetje, lepa okolica – vse po zaslugi vaških deklet in zavednih žena, posebno Ivanke Kovačič. Prav pohvalno!

(posnetek: J. Ambrožič)

Sonja Golec iz Maribora

Nemiren duh

Šestdeset let praznuje naša Sonja Golec, članica sveta krajevne skupnosti, predsedstva ZZB NOV, predsednica komisije za ohranjanje in razvijanje izročil NOB, mariborska kulturnica in pesnica.

Je tudi članica izvršnega odbora mariborskega hortikulturnega društva, večkrat piše o društvu upokojencev Maribor-Center, kjer vodi tudi krožek ročnih del. S svojimi prispevki sodeluje pri Radiu Maribor v oddaji Sestenek s starejšimi. Kdaj pa kdaj se s svojim prispevkom oglasi še v našem tedniku TV-15. Vodi tudi kulturno skupino Jesen, v kateri sta dve pevki, citrarka in harmonikarka, sama pa recitira svoje pesmi. S to skupino že dve leti gostuje po številnih krajevnih skupnostih, na otvoritvah različnih razstav, ob spominskih slovesnostih iz še ob drugih priložnostih. Med drugim so nastopile v mariborski Slaviji in v Grižah v Savinjski dolini na srečanju citrarjev.

Lani je v samozaložbi izdala pesniško zbirko Zastrto okno, ki je domala že vsa razprodana. V njej je lirčno izpovedan odnos do narave, ljudi in vsega živega. Pesniška zbirka predstavlja zaokroženo celoto njenega miselnega snovanja, v katerem prevladuje

društvu prijateljev mladine. Njeni nekdanji učenci se je po tolikih letih spominjajo, ji pišejo, nekateri pa tudi obiskujejo. Ni jim bila le učiteljica, ampak tudi prijateljica, ki je zaupala v njihove moči in samostojnost. Za svoje prosvetno in kulturno delo je prejela več priznanj in diplom.

Več let je igrala v dramski skupini DPD Svoboda »Slava Klavora« v Mariboru.

Spomladi 1944. ko ji je bilo petnajst let, se je srečala in pričela sodelovati s partizani. Prizadevno je raznašala ali pa trosila letake, radio-vestnike, prenašala pošto, hrano in sanitetni material. Enkrat se je s kolesom v dežju peljala iz Oplotnice v Maribor in nazaj,

Aktivistka Maruška

Ob robu gozda, v mali Novi vasi pri Jelšanah ob slovensko – hrvaški meji, se je v narodnostno zavedni družini rodila 1915 leta. Hči malega kmeta, v desetčlanski družini, je kaj kmalu spoznala, da si bo morala sama služiti kruh in se tako podala v mesto. Na Reki, je kot služkinja dobila zaposlitev. Od leta 1937 do 1941 je bila zaposlena pri zavedni vaški gostilni Kinkela v Rukavcu pri Opatiji. Tu se je družila z mladino naprednih idej in tako gradila svoj značaj v revolucionarnem duhu, se jo spominja domačin Vinko Sepič – polkovnik JA.

Domov se je vrnila 1941. leta. Zaradi vdora v staro Jugoslavijo je spomladi skupaj z družino okusila izgnanstvo v Italijo.

V letih 1941–1942 se je družila v krogu naprednih in zavednih Slovencev – s protifašisti in sicer z Antonom Valenčičem-Petrom in z Deklevo iz Novokračin, ter z Vinkom Brozino in Ivanom Brozičino-Slovanom iz Jelšan ter drugimi. Po pričevanju organizatorja NOB Ervina Dolgana-Janeza pa je Ivanka (Maruška) že februarja 1942 bila v stiku z njim in aktivisti iz tistega območja. Spominja se tudi, da so takrat pripravljali akcijo in tudi izvedli na vojaški objekt v Vrbici-Podgori.

Uporniškega duha se je navzela tudi Ivanka, ki je kot mladenka že sredi leta 1942 prihajala v stik s prvoborci Antonom Dolganom-Brankom, Brozino (Slovanom) in Rudijem Kalcem.

Ščasoma je prevzemala vse več samostojnih in zaupnih nalog v stikih med terenci in borci ter krepila vezi z aktivisti OF v Jelšanah, Novokračinah in Klani.

S svojo dejavnostjo je dokazala pripadnost idejam OF in je bila po pričevanju prvoborca Jožeta Zidarja-Jadrana

spomladi 1943 sprejeta v komunistično partijo.

Kot agilne in predane borke se Ivanke (Maruške) spominja od spomladi 1943 tudi borec od leta 1942 in kurir Prve istrske čete Albert Petrc z Kastavščine. Na-javko k sosedu jim je prinašal literaturo in tiskano besedo o partizanskem gibanju v Istri, Gorskem Kotarju in Liki.

Očitna kriza, ki je vse bolj prihajala do izraza v italijansko-fašističnem režimu, je bila posledica močno zaostrenih ukrepov nad prebivalstvom. Sledile so množične mobilizacije fantov in mož ter zapiranje aktivistov OF. Tako so zaradi njene aktivnosti ter

bratovega pobega v partizane policisti aretirali Ivanko in jo odgnali v tržaške zapore Coroneo.

Po razpadu Italije se je septembra vrnila, fizično izčrpana, vendar odločena nadaljevati z delom za NOB.

Po vseljenski vstaji na Primorskem in v Istri se je takoj oblikovala nova oblast:

V vaseh ob slovensko-hrvaški meji (Nov okračin, Jelšane, Rupa) sta se formirala rajonski odbor KATARINA v sestavi Kotarja pa KASTAV. Tovariš Miro SROK, član Komiteta KPH-KASTAV, je bil prvi organizator

narodnoosvobodilnih odborov v teh vaseh.

Maruška je opravljala naloge tajnice Rajonskega odbora, zadolžena pa je še za agitacijo in propagando. Bila je tudi izvoljeni član Okrožnega OF odbora za Brkine.

V rajonskem odboru »Katarina« je sodelovala še z aktivisti: s Antonom Šlosarjem-Brankom, Antonom Valenčičem – Petrom iz Nov okračin, z Jurijem in Milko Štemberger iz Nove vasi, z Meri Juričič-Zdenko iz Jelšan, Roza Čekada iz Dolenj, ter Nikolet Kalčič iz Pasjaka, po prikličitvi slovenskih vasi rajona Katarina pod brkinsko okrožje pa še s sekretarjem KP Albinom Dujcem-Jako.

Po pričevanju Roze Frank – Irene, poročene Beltram, okrožne aktivistke iz Celj, je Ivanka po terenu opravljala tudi druge naloge AFŽ in KP.

Na teh aktivnostih se je v komiteju KPS rajona Katarina ponovno srečala z Ervinom Dolganom-Janezom, ki je spomladi 1944 nadomestil sekretarja komiteta Albina Dujca-Jako.

Nemci in fašisti so v neposredni bližini okrepili svoje postojanke, kamor so namestili tudi domobrance. Povečalo se je tudi število domačih izdajalcev. Delo na terenu je za aktiviste OF postalo močno oteženo in življenjsko nevarno, posebno potem, ko so Nemci in fašisti 30. aprila 1944 zažgali hrvaško vas Lipa z njenimi prebivalci vred. V hiši, kjer so zbrane vaščane zažgali, je zgorela tudi Ivanka s sestro s petčlansko družino.

Ivanko so opozorili, naj se umakne, zato je odšla na

okrožje v Brkine. Tam je ostala le malo časa. Zavest in dolžnosti, ki jih je imela, so jo pripeljale nazaj na svoj teren. Pri njej so se ponovno oglašali in po potrebi zadrževali okrožni aktivisti, med temi tudi Roza Frank-Irena, ki so zaradi konspiracije večkrat prenočevali zunaj, v skromnem skrivališču.

Prav na predvečer predvidenega imenovanja za sekretarja rajonskega komiteja KPS, ko so v domačem skrivališču zamenjali prvoborec Anton Dolgan-Branko, Roza Frank-Irena in Borjak iz okrožnega komiteja pa so jo Nemci že zajeli, se spominja tov. Irena. To je bilo 4. junija 1944, odpeljali pa so jo v šapjansko vojašnico. Nekaj dni zatem so jo domačini opazili v nemški blindi, ki je peljala proti Trstu.

Malo pred tem je zagorel krematorij v tržaški Rižarni. Zato je upravičena domneva, da je Ivanka Valenčič-Maruška končala svojo življenjsko pot prav v tržaškem krematoriju.

Iskreno in predano se je borila za svobodo, ki pa je ni dokačakala, zaradi domačega izdajalstva.

Njenim idealom pa se niso izneverili njeni štirje bratje. Eden za drugim so odšli v partizane. Prvi, Milan, poleg 1943 v 13. prolet. divizijo kot borec, nato aktivist na terenu. Ivan v 43. div. Vladimira Gortana kot borec polit-komisar, danes rezervni oficir JA. Jože, borec v vrstah prekomorcev in Tone, ki so ga Nemci zajeli v partizanih in ga odpeljali v taborišče v Nemčijo. Vsi štirje pa so le srečno dočakali konec vojne.

M. K.

Sonja Golec:

Za rešetkami

Bilo mi je komaj petnajst let, ko med vojno vihrilo sem v huđi zimi v celici mladotelnice v zaporu sodnijskem se v Mariboru znašla. Dekleta mlada, med gole mrzle stene smo bila ujeta, med strahom in bedo ter med upanjem na svobodno dni smo bila razpeta. Trideset nas je bilo. Vsaka v sebi žalost in svojo zgodbo je nosila, nam skupna bila sta glad le in mrz ter vera v zmago našo. Bile smo brez mladosti mlade, samo pesmi Prešernove so nam iz teme in malodušja k svetlosti pot kazale in v srca naša strta vlivala nam nade na veliko, svobodno jutro, ki kmalu zasijati in priti mora.

tista mehkoča, ki odraža hrepenenje po neizpetosti, ljubezni in zasanjanost v prihodnost.

Rodila se je na obronku južnega Pohorja, v Oplotnici, kjer je obiskovala osnovno šolo; v Slovenskih Konjicah je končala meščansko šolo, v Mariboru pa je dokončala še učiteljsko. Najprej je poučevala pri Sv. Roku ob Sotli, nekaj mesecev v Kostivnici, potem na osnovnih šolah v Mariboru: na Košakih, v O.Š. Ivana Cankarja in Franca Rozmana-Staneta. Tam se je zaradi bolezni upokojila.

Sonja Golec je poleg svoje golkice v šoli vodila tudi recitacijske, dramske in še kakšne krožke. Pripravljala je otroke za različne proslave. Učenci so nastopali tudi v delovnih kolektivih in drugih ustanovah. Vrsto let je delala še v pionirski organizaciji in

da je lahko izročila pomembno sporočilo Alenke Lapajne, ki je bila takrat na mariborskem okrožju na Pohorju. Pisano je imelo skrito v čevlju. Na skrivaj je hodila na mladinske sestanke in nekaj časa bila celo sekretarka mladine na vasi. Nekdo jo je izdal in 22. decembra so jo na odprtem tovornjaku odpeljali v sodnijske zapore v Mariboru. Kljub krutemu zasliševanju in mučenju ni izdala ničesar.

Danes je učiteljica Sonja že deset let upokojena. Podobno kakor nekaterim njej podobnim, ji redno primanjkuje časa. Poleg že omenjenih družbenih priznanj in diplom je prejela državno odlikovanje Red zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Številnim čestitkam ob njenem jubileju se pridružujejo tudi njeni sodelavci.

Drago Miklavc

Popravek

V prejšnji številki Teveja se nam je pomotoma zapisalo, da so se zbrali borci na sestanku koordinacijskega odbora enot in služb NOV in POS – v resnici pa je šlo za posvet predsednikov in drugih predstavnikov vseh teh odborov.

Pri Partizanski knjigi je izšel Torkarjev in Pirnatov ponatis Blaznega Kronosa

Aktualnosti

Pri Partizanski knjigi je te dni izšel ponatis predvojne pesniške zbirke Igorja Torkarja in (ilustracij) Nikolaja Pirnata z naslovom Blazni Kronos, ki je izšla prvič leta 1940 v samozaložbi obeh avtorjev. Tri tedne po izidu je policija bana dr. Natlačena izdala nalog za zaplembo celotne naklade. Po pravočasnem obvestilu pa je Torkarju uspelo v nahrbtniku zvoziti iz vseh knjigarn na varno – v gostilno Lada Košaka, kjer so knjigo izpod pulta takoj razprodali.

Veseli sonet

*Slovenskega politika sem srečal,
ki svoj denar je žrtvoval državi,
trgovca, ki si pri brazilski kavi
s cenejšim zrnjem ni dobička večal.*

*Duhovnika sem videl, ki je klečal,
zvest božji, ne politični postavi.
župana, ki v občinski si upravi
ne mošnje ne trebuha ni povečal.*

*Z akademikom sem debatiral,
ki se v resnici je pošteno trudil,
da narod svoj z dejanji bi podpiral,*

*in slogi vseh Slovencev sem se čudil,
pred mano zadnji Judež je umiral.
Potem – ves prepoten sem se – prebudil...*

(Igor Torkar,
Blazni Kronos)

Debeli vamp, kameradje, ni moj ideal!

Jubilej partizanskega skladatelja

Radovan Gobec – osemdesetletnik

V partizanski kulturi je imela glasba pomembno vlogo. Posebej se je razvila vokalna glasba (pevske zbori) – zaradi dnevnih potreb v brigadah in na osvobojenem ozemlju, zlasti po letu 1943, ko so prišli v partizane znani slovenski glasbeniki in skladatelji. Med temi skladatelji je bil tudi Radovan Gobec, ki se je kot skladatelj operet glasbeno uveljavil že pred vojno.

Rodil se je pred osemdesetimi leti, 1. junija 1909 v Podgradu pri Ilirski Bistrici. Prvo strokovno glasbeno izobrazbo si je pridobil v zadnjem razredu osnovne šole in na gimnaziji, ko se je vzporedno vpisal v šolo Glasbene matice v Celju. Po zaključku obeh šol se je vpisal na mariborsko učiteljsko šolo, kjer je začel delovati kot skladatelj. Poleg operet Beg iz harema, Hmeljska princesa in Planinska roža je v tem času napisal še spevoigre V bratskem objemu (1927), Kresniček (1928) in Pomladne cvetke (1926). Na učiteljsko šolo je vodil pevski zbor in taburaški orkester. Kot član pevskega zbora mariborske Glasbene matice, ki ga je vodil Vasilij Mirk, se je razvijal v bodočega priznanega dirigenta.

Kot učitelj v Grižah pri Celju in v Laškem je skladal mladinske in odrasle zборе, glasbeno-odrska dela in operete (Habakuk, 1938). Spevoigro Tremerski dukt (1934) je leta 1960 predelal v opero. Izdal je vrsto mladinskih zborov in zbirki Mladina poje domovini (1934), napisal več samospevov. Za svoje spevoigre, operete in opere je napisal libreto sam in tudi besedila za samospeve in pesmi.

Vzornika sta bila Gobcu skladatelja Slavko Osterc in Emil Adamič. Zgledoval se je bolj po Adamiču, ki je bil romantik, vendar je ubiral v kompoziciji svoja izvirna pota. Umetniško vodilo mu je bilo: svoje melodije in besedilo približati preprostem poslušalcu, da jih bo le-ta razumel in v njih našel glasbeni užitek (Cvetko Budkovič). Njegova priljubljena opereta Planinska roža je doživela do

danes več kot 500 uprizoritev!

Po končanem učiteljskem pred drugo svetovno vojno se je Gobec razvil v uspešnega zborovodjo mnogih šolskih in odraslih zborov v Mariboru, Grižah, Laškem, Jurkloštru, Beogradu, Zabukovcih in Preboldu. Dirigiral je tudi lastnim operetam v Žalcu, Celju, Laškem in Slovenski Bistrici.

Tudi prizadevanjem za vojnno graditev je dal Radovan Gobec svoj tehtni prispevek s pesmijo in glasbo. Napisal je kantati Pesem dela (1948) in Osvoboditeljem (1949), zborovko Vojna, skladbo Pogovor ptičke z mrtvim patizanom, za simfonični orkester: Slovensko plesno suito (1948) in Mladinsko simfonijo (1951). Bil je dirigent APZ Tone Tomšič in s tem zborom kar tristo krat nastopil doma in v tujini.

V narodnoosvobodilnem gibanju je začel Gobec delovati leta 1942, julija 1944 pa je postal borec Kozjanskega odreda. Na Kozjanskem je opravljal trojno delo: bil je politični delavec, okrožni šolski nadzornik in propagandist. Poleg tega je še komponiral. Na prošnjo komandanta Kozjanskega odreda je napisal besedilo in glasbo za himno odreda z naslovom Bohor žari oziroma Le naprej, odred Kozjanski.

Za Pesem o svobodi je dobil navdih na nočnem pohodu od 27. na 28. julij 1944. Že čez nekaj dni se je odredni oktet naučil peti novo pesem, tehnika jo je na ciklostilnem stroju razmnožila in kurirji so jo prek TV postaj raznesli po vsej Sloveniji. To je bila poslednja najbolj priljubljenih partizanskih pesmi. Peli so jo partizani na Primorskem, na Koroškem, skoraj v vseh partizanskih enotah. Septembra istega leta so ga poklicali s Kozjanskega v štab Četrte operativne cone, v Zgornjo Savinjsko dolino, kjer je prevzel glasbeni del kulturne ekipe te cone. Voditeljica te kulturne skupine je bila Vera Hreščakova.

Radovan Gobec je v Četrti coni vodil pevski zbor,

Novi knjigi pri založbi Borec

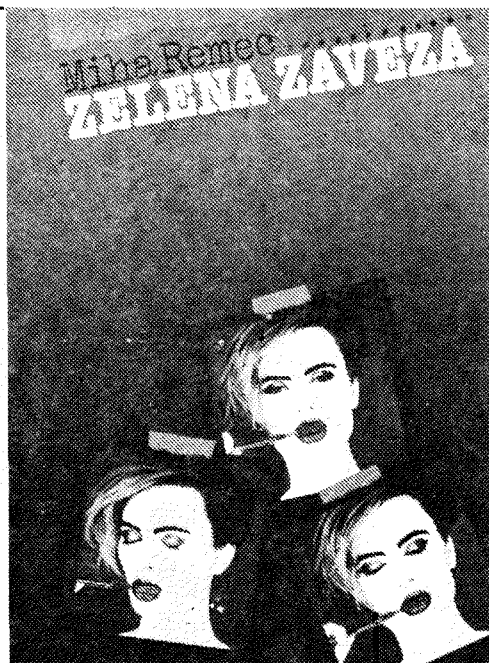
Remec in Dular

Našim bralcem smo že predstavili odlomke iz obeh knjig, ki sta pravkar izšli pri založbi Borec. Naj vam osvežimo spomin: gre za Miho Remca in njegovo knjigo Zelena zaveza, v kateri se odvija futuristična fiktivna zgodba o uporju ljudstva nad samovoljnim početjem oblasti pri tajnem skladiščenju jedrskih odpadkov. V zgodbi se znajde seveda tudi novinar (stikavt), ki vso zadevo razkrije in »zelenci« se upirajo ter začno gibnaje za »odcepitev Balkanije«. Vse je v območju znanstvene fantastike, vendar s prizvokom nekaterih znanih paralel iz nedavne preteklosti in sedanjosti. Dogajanje je postavljeno v leto 2087, vendar pa vzbuja precej misli in pomislekov o sedanjosti.

Jožeta Dularja smo tudi že predstavili z eno izmed osmih zgodb s skupnim knjižnim naslovom Na drugi strani Krke. Morda kaže ob tej priložnosti opozoriti občinstvo predvsem na dejstvo, da se nekatere teh zgodb odvijajo v zgodovinskem okolju Napoleonovega časa in se tako dotikajo snovi, ki nam v slovenskem leposlovju le poredkoma pridejo v roke.

Obe knjigi sta izšli v nakladi po 2000 izvodov, Dularjeva stane 135.000 dinarjev, Remčeva pa 115.000 dinarjev.

B. Ž. J.

Jože Dular NA DRUGI STRANI KRKE

Leta 1946 je v Ljubljani na stadionu dirigiral združenim zborom (600 pevcev), na proslavi 30-letnice oktobrske revolucije leta 1947 (800 pevcev) in ob proslavi 400-letnice slovenske knjige v Velikih Laščah leta 1951 (400 pevcev).

Po osvoboditvi je bil načelnik Ljudske prosvete za celjsko okrožje (1945), učitelj glasbe na šesti gimnaziji v Ljubljani (1947), dve leti republiški inšpektor za glasbeni pouk; vodil je zborovodsko šolo v Ljubljani, bil ravnatelj na Glasbeni šoli v Mostah, direktor Ljubljanskega festivala (1956-1964), profesor glasbe na Pedagoški akademiji v Ljubljani (1964-1972) in profesor na akademiji za glasbo v Ljubljani, kjer je poučeval zborovodstvo (1967-1968).

V letih 1947-1951 je dokončal svoj glabeni študij na Akademiji za glasbo v Ljubljani pri profesorjih Blažu Arničju, L.M. Škerjancu in Danilu Švari.

Gobčev skladateljski opus je izredno obsežen in razvejan na vse glasbene zvrsti. Vrsta njegovih kantat ima ljudsko, oziroma narodno ali par-

tizansko tematiko. V tem opusu sta najbolj priljubljeni pesmi Lepo je v naši domovini biti mlad in Mladi bataljoni, ki sta postali himni gibanja za obnovo porušene domovine. Priredil in aranžiral je večje število partizanskih pesmi za razne zasedbe zborov in za potrebe pesmaric ter najmanj trideset revolucionarnih pesmi drugih narodov.

S Partizanskim pevskim zborom, katerega dolgoletni dirigent je bil, je posnel devet gramofonskih plošč, šestnajst pesmi za zbor v spremljavi godbe milice, slavnostne pesmi in žalostinke... Od leta 1953 je snemal na RTV Ljubljana partizanske pesmi in umetne pesmi na partizansko tematiko. Na številnih šolah, seminarjih in zborovanjih je predaval o partizanski glasbi. Sodeloval je s filmsko produkcijo (Veselica, Peta zaseda), souredil pesmarico Vstani te sužnji, dirigiral na tisoč nastopih z Invalidskim pevskim zborom in z njim gostoval po raznih evropskih deželah. Velik je tudi njegov prispevek na znanstvenem in pedagoško publicističnem področju. Uredil je 13 pesmaric in zbirki, bil dolga leta glavni urednik glasbene revije Grlica. Z referati je sodeloval na republiških in zveznih kongresih ter simpozijih, bil predsednik Društva slovenskih skladateljev, sodeloval v strokovnih žirijah, pisal kritike in razprave o glasbeni vzgoji in zborovski problematiki.

Upamo, da bo nadaljeval s svojo znamenito vlogo pri ustvarjanju novih glasbenih del, tudi na partizansko tematiko.

Dušan Mevlja

v katerem so bili povečini Trboveljčani: premogli so tudi manjši orkester in godbo na pihala. V Gornjem gradu in okolici so prirejali mitinge za prebivalstvo in partizanske enote, ki so prihajale sem po orožje in obleko. Pesem o svobodi je v Gornjem gradu z zborom trboveljske Zarje in ob spremljavi orkestra doživela prvo kakovostnejšo izvedbo, tedaj pa je nastala tudi Gobčeva partizanska kantata Hej partizan, ki so jo leta 1944 desetkrat izvajali v Gornjem gradu, Mozirju, Solčavi, Radmirju, Celju in Trbovljah. Gobec je uglasbil še Kajuhovo Slovensko pesem za zbor in orkester, scensko glasbo k Hajduhovi oporoki, Pionirsko kolo in Moj očka je v hosti partizan; partizanska tehnika je izdala zvezek njegovih skladb Sodobne pesmi.

Po nemški ofenzivi konec 1944. se je Gobec vrnil na Kozjansko in v Jurkloštru nadaljeval s kulturnim delom vse do osvoboditve. Čas, ki ga je prebil v narodnoosvobodilnem boju, je izrabil tudi za intenzivno glasbeno ustvarjalno delo. V zakladnico partizanske glasbe je prispeval trajen, izviran in doživet umetniški delež, pomnik prihodnjim rodovom.

Izšel je Vodnik po Ljubljani

Če bi imela vsa naša mesta...

Še ne dolgo tega je pri Državni naložbi Slovenije izšel Vodnik po Ljubljani izpod peresa Brede Miheličeve. V njem najdemo vse relevantne podatke o slovenskem glavnem mestu, od najsposobnejših podatkov (izmed katerih, mimogrede bodi povedano, tudi ne vemo vsega), do praktičnih informacij, ki so predvsem namenjene turistom od drugod. Tako nas vodnik zadovoljivo pouči, kako je najbolje priti v mesto, kako se v njem lahko prevajamo z mestnim avtobusom, taksijem in z zasebnim avtomobilom in celo – čolnom.

Temu sledi vrsta koristnih podatkov o bankah, pošti in telefonu, o turističnih infor-

ji, o letališču, o prvi pomoči, dežurnih službah, o praznikih in nato seveda o hotelih, gostiščih, nakupovalnih središčih ter o vrsti drugih koristnih podatkov, ki jih doslej zanesljivo ni bilo v nobenem našem vodiču, so pa v klasičnih mestnih vodičih po evropskih mestih že kar železna navada.

Tujec (in domačin!) najde lepo zbrane vse naslove kulturnih ustanov, kulturnih centrov, javnih občil in stanovskih društev, k temu pa še letni koledar znanih prirediteljev, od sejma mode pa do bienala industrijskega oblikovanja.

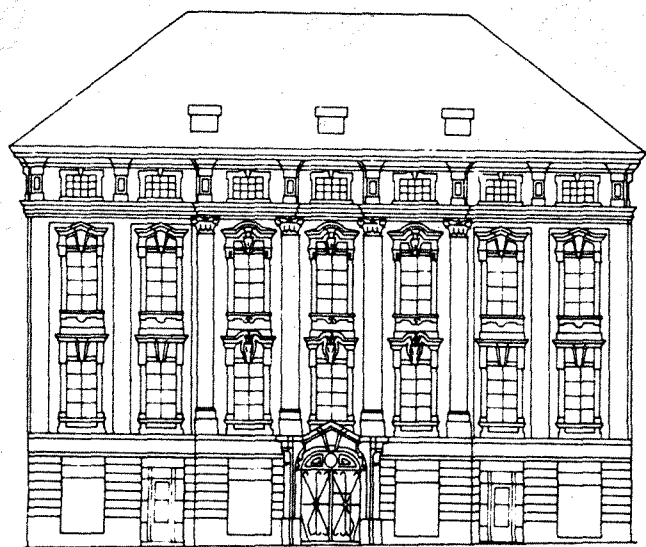
Zgodovinski razvoj mesta je opisan kratko in pregled-

Cankarja Obiskov prav živo stopijo pred oči mestni prizori Ljubljane med obema vojnama: »Ljubljano imamo vsi zelo radi, vendar nihče niti za trenutek ne dvomi, da je močno kmetiška. Kar je gosposkega, je le pritiklina. Lajanje golovških psov se na Vodnikovem trgu križa s hreščecimi valčki Lattermanovega drevoreda in petje viških gostilen sega prav do Zvezde, kjer počasi preide

v vojaško razgrajanje udmat-skih kavaren...«

Bi še prepoznali Ljubljano iz tega opisa? Kdo ve? Morda pa se le ni tako zelo spremenila v svojem duhovnem smislu; veliko bolj pa brez dvoma v tistem, čemur pravi Izidor Cankar »pritikline«. In to so pustile v Ljubljani tudi vredne sledove minulih časov. O tem se lahko vsak obiskovalec prepriča tudi na turističnih izletniških pohodih, ki jih novi vodič ponuja v kar osmih sprehodih skozi Ljubljano. Najbrž pa ti sprehodi, ki trajajo v eni »rundi« po dve največ tri ure, ne bodo škodili niti vsem nam, ki smo še pred pregledom vodnika že malce mislili, da vsaj svoje mesto dobro poznamo.

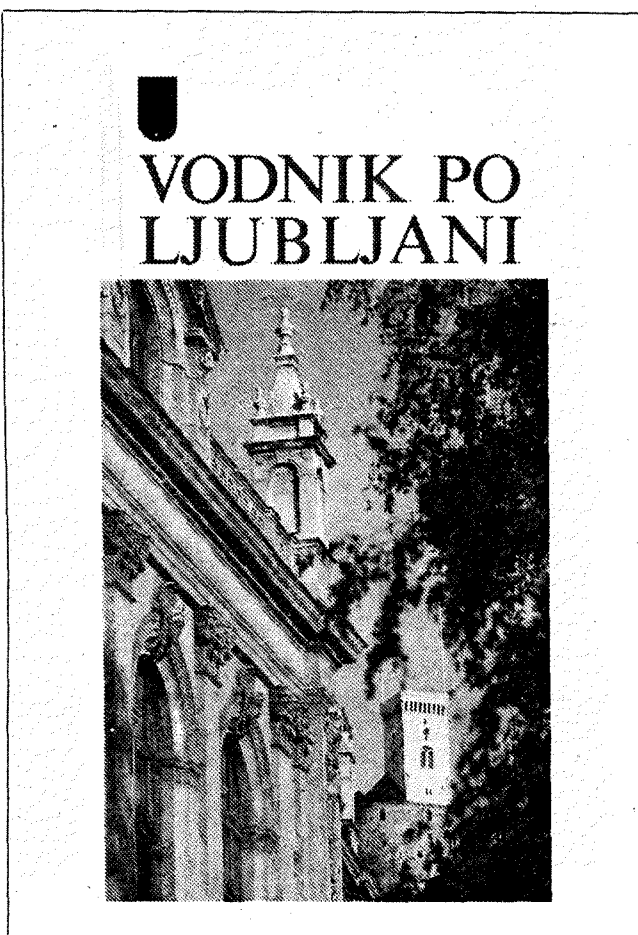
B. Ž. J.

Barbova palača, Gosposka 3. Z ličnimi risbami Dejana Skrta znanih ljubljanskih stavb je opremljena domala cela knjiga.

macijah, potovalnih agencijah, konzulatih, o Avto-moto zvezi, izposoji avtomobilov, železniški in avtobusni posta-

no, »osladkan« pa z drobci izpod znanih slovenskih peres o tem mestu. Tako bralcu ob prebiranju drobca iz Izidorja

Živalska bajila

Pomagajte si s kačo

V verovanjih in vražah preprostega ljudstva so nekoč (po folklornem izročilu pa so te stvari znane še danes) imele tudi živali vsaka svojo čarno moč.

V Metliki in tudi ponekod drugod so nekdanje verovali, da kdor poje kačje srce, ga ne pikne (piči) nobena kača. O »bajevnem kačjem srcu« nam poroča tudi Valvasor, ki v svoji znameniti knjigi *Slava vojvodine Kranjske* pravi: Naklonjenemu bralcu pa hočem odkriti zoper take poškodbe (kačjega pika) dobro zavarovalno sredstvo ali perservativ kot skrivnost, ki ga bo krepko branila pred kačami ali gadi.

Zgodaj zjutraj, natešče vzemi živi kači srce ter ga živo pogoltni ali pojej. Nato pa popij žlico vode, pa te tvoj živi dan nobena kača ne bo mogla pičiti, ne poškodovati, mogel pa jo boš ujeti in nositi v rokah brez nevarnosti, da bi te ranila. To sem sam preizkusil in marsikomu dal kačje srce, ki je še vsakomur pomagalo da je bil zavarovan zoper kačji pik.

Zoper gade se oborožimo prav tako z njihovim lastnim srcem, če z njim ravnamo, kakor je zgoraj pisano. Kakor so hudi in togotni, lahko na ta način vsakega brez škode pri-meš. Vse to ne sloni na nikaki prazni veri, temveč v naravi

in, kdor je glede sim – in anti-patij svojo načitanost združil z izkušnjo, ne bo o tem niti najmanj podvomil.

Štajerci pa so verjeli, če svinja poje kačji **lilek** (lev, kožo), se rada »ubreji« (postane breja). Navratil v **Letopisu Maticice slovenske** navaja, da mu je leta 1882 pravila stara Štajerka, da jo je nekdanj pogosto tresla huda »trešlj-

srečno znebila grde »trešljivke«.

Pa še nekaj malega o kuščarju...

O zelenem kuščarju sem slišal vražo, češ da ta živalca rada zleze človeku pod kožo. Vražo potrjuje tudi Fran Erjavc, ki piše, da imajo pred kuščarjem ali zelencem neuki ljudje velik strah. Mnogi mislijo, da je strupen.

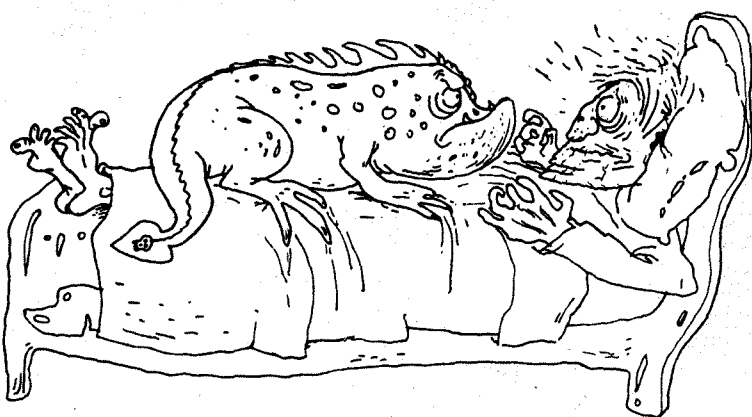
...in o gekonu

O gekonu, ki ga tudi prištevamo med plazilce, mi je znano le Erjavčovo poročilo: Še hujše obrekovan kakor naš slepec je ubogi gekon. Akoravno nikomur nič žalega ne

spuščaji pokrili roko; še huje bi se godilo spečemu človeku, kateremu bi gekon čez prsi lezel, kajti, o groza! Pri tej priči bi se mu strčila kri ali kali? Gekon, ki pade v vodnjak, zastupi vso vodo in ako zleze na drevo, okuži z otrovno slino vse sadje na njem. Ravno tako živež v hramu...

Pa odkod zmore ta nepridiprav toliko in tako huđega strupa? Ljudje pravijo, da se mu cedi izmed prstov...

(Te vrstice smo za vas poskali v knjigi Slovenske ljudske vraže Rada Radeščka. Če jim verjamete vsaj toliko kot nekoč Valvasor, boste morda s kačo še sami poskusili. Če pa na to ne daste prav nič, se boste pa morda še sami

ka« (mrzlica). Naposled ji je nekdo svetoval, naj posuši kačjo glavo na gorki peči, potem pa naj jo zdrobi v prah in tega naj pije po malem na vodi. Storila je to in se menda

stori, mu vendar nevedni in babjeverni svet izmišljuje strahovita hudodelstva. Poslušajte, česa ga dolže!

Ako bi ga človek v roko vzel, takoj bi grdi gnusobni

spomnili kakšne starinske vraže iz svojega otroštva, ki nam jo boste, če je še bolj nenavadna od zgoraj zapisanih, morda celo poslali zapisano v naše uredništvo).

Zdravnikovi nasveti

Žuželčji piki

(sistemske alergijske reakcije)

Najpogostejše srečamo tiste alergijske reakcije žuželčnih pikov, ki jih povzročijo čebele, ose, sršeni, komarji in pajki. V zadnjem času pa se pojavljajo tudi reakcije na mravljinčje pike.

Ljudje, ki so svojo alergičnost na katero izmed omenjenih žuželk že prepoznali, morajo pač skrbeti, da se izogibajo krajem in okoliščin, kjer bi lahko prišli z njimi v stik.

Čebelarji prav zato uporabljajo zaščitne obleke, mrežo in rokavice. Za druge ljudi pa, ki so močno občutljivi na čebelje in osje pike, je nujno, da vselej nosijo s seboj brizgo z ustrežno (razmerje 1 : 1000) raztopino adrenalina, tablete Efeltrina (25-miligramske) in tablete enega ustreznih antihistaminikov. Seveda tega ne moremo kupiti brez posveta z zdravnikom in seznanitve z navodili za uporabo. Priporočljivo je, da ljudje, ki so še posebno hudo občutljivi, nosijo pri sebi kartonček za medicinsko identifikacijo, sicer pa pri nas je v navadi, da se te podatke zabeleži v zdravstveno izkaznico.

Vnaprejšnje dajanje antihistaminikov in kortikosteroidov tu le omenjam, saj postopek sodi v pristojnost specializirane zdravstvene ustanove.

Desenzibilizacija

Preobčutljivost na alergene žuželk je lahko zelo huda, zato utegne biti postopek desenzibilizacije takšnih oseb zelo zapleten in nevaren. Tako zapleteno opravilo prepuščamo izključno izkušenemu alergologu (specialistu za preobčutljivostna obolenja).

Reakcije, podobne serumski bolezni

Serumska bolezen je sistemska alergijska reakcija, ki se pojavi teden ali dva po zaužitju kateregakoli seruma, zdravila ali več vrst zdravil hkrati. Značilni znaki se pojavljajo v obliki slabosti, povečane telesne temperature, koprivnice, pikčaste krvavitve, otečenih bezgavk, bolečin v mišicah in sklepih, nagibanja k bruhanju in bolečin v trebuhu.

Kako preprečujemo in zdravimo?

Najpomembnejše je ugotoviti vzrok preobčutljivosti. Če se primerno izogibamo znanemu izviru alergije, smo storili že veliko. Če pa vendarle do tega pride, uporabljamo zdravila, ki preprečujejo, oziroma zavirajo delovanje histamina.

Kortikosteroidi delujejo v smeri zmanjševanja in blažitve vnetne sestavine alergijskih pojavov, antihistaminiki pa poleg zgoraj omenjenih učinkov lahko delujejo še pomirjujoče. Različne vrste zdravil iz te skupine se ločijo po tem, kako dolgo učinkujejo in kakšne stranske učinske imajo. Zaradi velikega izbora lahko že takoj sklepamo na veliko selektivnost.

Poleg te splošne veljavne ugotovitve pa je dodatna še ta, da vsako zdravilo ne učinkuje na vse bolnike enako. Zato je izbira pravega zdravila za te težave prava umetnost. Poleg simptomov bolezni je treba poznati še vrsto drugih podatkov o pacientu, od nekaterih podatkov o prednikih pa do tega, kakšne posebne osebnostne lastnosti ima pacient in kakšne so alergijske izkušnje v širši pacientovi družini.

Antihistaminiki pa so zanesljivo primerni pri zdravljenju sezonskega alergijskega nahoda, pri koprivnici, pri reakciji ob piku žuželk in serumski bolezni. Pri nas je za te potrebe najbolj razširjeno zdravilo Phenergan (12 – 25 mg). V drugo skupino zdravil sodi Fronison, ki pa ga odmerja izključno zdravnik in to pri težjih astmatskih napadih in drugih težjih alergijskih znakih.

(prihodnjič bo beseda o boleznih starostnikov)
Dr. Danijel Brežic

Pohod na Poljano

Prvo junijsko nedeljo bo tudi letos pohod ljubiteljev gora na Veliko Poljano. Zlasti Kranjčani in okoličani pa tudi vsi drugi so vabljeni k obilnejši udeležbi.

Letošnji pohod se bo začel ob 6. uri v vasi Trstenik pod Storžičem, po dobrih dveh urah hoda pa bomo prispeli do Velike Poljane. Okrepčil na poti ne bo manjkalo.

Pohod je primeren za vso družino, zato vabimo vse, ki bi z nami radi preživeli lep dan.

Š. D. Kokrica

Pri Stanku Saksidi

»Sempre stanco« je vihra

V sončnem jutru stari bojevnik Stanko Saksida molče koraka po vrtu na novogoriških Ledinah in čaka name, na pogovor o vojskovanju, ljudeh in potovanjih; misli mu križem rojijo po glavi, zaboga, reda ni, kam se je vse to izgubilo, kje je začetek, in kje konec... Delo vnaša red, zbranost, misli natančneje brnijo skozi možganske vijuge. Treba je zbetonirati ograjo. Loti se je. Pozabi na premislek, na Gradišče nad Prvačino, kjer se je rodil pred šetinsedemdesetimi leti v družini zidarja, nekdanjega avstrogrškega soldata, invalida, ki se je pehal po vsej Goriški, da je prehranil šest pogumnežev, šest fantičev, ki jim je bil on sam, Stanko, kot najstarejši, za vzor. Bolezen sili na trto. Pripravi si škropivo in poškropi brajde. Vročina še ne sili na Ledine, klepet sosedov zamira za brajdami.

Preteklost, ki jo bo moral »obnoviti« kot kakšen fantini prosti spis, se mota med brajdami. Spomni se otroških, mladeniških let. Povesi škropilno cev in sede. Ne mara govoriti o sedanjosti. Velikanska zmešnjava je vse to, težko je prodreti v resnico, še težje razumeti plaz govoričenj in laži. Zmeden je, on in njegovi. Kaj je res in kaj ni? Kdo ima prav? Za kaj smo se borili? Kdo je delal napake? Ne, v to se ne bom spuščal, jaz sem svoj davek pošteno plačal.

In se zave, da je bil stari Saksida imeniten možakar, ki je bil zaljubljen v svoj vinograd.

On, Stanko, je bil rešen vojaščine kot najstarejši med brati. Zaposlil se je na pošti, pa na občini v Renčah. Poklic – pisar. Človek z lepo pisavo. Zasmeli se mu ob tem spominu.

Leta 1938 so mu sestrične »skomandirale« službo pomožnega knjigovodje v tekstilni tovarni Podgora. Prva plača: 450 lir. Takrat je učitelj zaslužil 300 lir, delavci pa od 200–250 lir. Bil je na konju. Trdno v sedlu. Če ne bi...

Razgleduje se po vrtu. Rože, veliko rož, tu in tam kakšna solata, pa čebula, korenček in še kaj. To vnaša vanj raztresenost, ne more se spomniti stvari, dogodkov, pogled raje obvisi na trti, pa na figi, ki bohotno srka sokove iz zemlje; sadeži so že napeti, kdaj pozneje, si misli, pridi in si jih boš natrgal, ko bodo sladili in se raztopili v ustih.

Stari bojevnik se znova zaleze v poljšo hišico preteklega zavedanja. Maja 1940. leta, se razžari žerjavica spomina, so ga vtaknili v peti regiment, inženirsko-tehnično enoto. Takrat si je zlomil roko, pa so ga poslali domov in se je znova vrnil nekako v avgustu ali septembru prihodnje leto. Naredili so ga za radiotelegrafista. Kapetan, Rus, Gruzinec pravzaprav, mu je v vsem ustregel, skoraj vsako soboto je odromal domov. Ni bilo hudo priti z Ban pri Opčinah do Gradišča.

Gruzinceva zasluga je bila, da so ga predstavili na Trsat nad Reko: teden dni po tem dogodku je cel prejšnji bataljon radiotelegrafistov odšel v Libijo. Barko so Angleži

potopili v Sredozemlju.

S Kazimirom, domačinom, članom posadke, sta bila velika prijatelja, vodil ga je tudi domov. Stanko je slutil, da je povezan s partizani, a Kazimir tega nikoli ni pokazal.

Stanko je iz radijskih sporočil izvedel, da se pripravlja hajka na partizane na Generalni stol in novico sporočil

Kazimiru. Čez teden dni je Kazimir novico potrdil. Stanko je nadrejenim postal sumljiv – poslali so ga nazaj v Bane, brez orožja, v skladišče kot navadnega delavca.

Povedati je treba, se vsili nek drug spomin, da sem izgubil dva brata, Simona, tankista pri I. tankovski brigadi, v bitki za Knin in Zvonka, pri VOS-u, v Renčah.

Nasmešek mu zleze na obraz.

Povem mu, da sem »sempre stanco«. (Stanko je v italijanščini truden utrujen). Torej, vselej, od rojstva truden.

Z domisljico je zadovoljen. A tok je prekinjen. Da,

april 1942. Latisano. 206. compania speciale. Pevski zbor. Vodja Rajko Mohorčič iz Sežane. Pa Kruh, Smrdel, Polh, Mršnik in drugi, kakšnih petnajst pevcev.

Ej, stari Saksida je bil dober pevec, zborovodja, trd, zadrt Slovenec, ki je skupaj s pevci hodil po Goriškem prepevat slovenske pesmi v časih, ko je bilo to hudo bogokletno dejanje, Stanko pa je v očetovem zboru pel drugi tenor.

San Vito dei Normani. Ljudje so bili obveščeni, da pridejo banditi,« slavi comunisti, fantje pa so se, bil je Božič, lepo obrili, oblekli, odšli v gostilno na trgu, zapeli nekaj slovenskih pesmi. Nezaupanje je bilo strto, nihče ni več zapiral oken pred njimi, prodajali so jim olje, ki so ga pošiljali domov...

Galipoli, se vsili spomin, in Rusi v Stalingradu. Saksida je bil »capo banda«, pa Romild Rabar iz Pulja. Oficirji so jih goljufali pri hrani. Z Rabarjem sta razkrila sleparijo. Le zakaj bi oficirske ljubice jedle meso, mi pa stradali? Bilo je v prvih mesecih 1943. leta, ko je Saksida postal ekonom, Rabar pa vodja kuhinje.

Julija so Stanka premestili v Fasano, mestece blizu Taranta. 25. julija so bili fantje v bifeju »Dopolavora«, poslušali radió... Musolinni zaprt. Razbili so njegovo sliko, raztrgali fašistično zastavo, sploh vse, kar je dišalo po fašizmu. Pozneje, v odsotnosti, ga je vojaško sodišče v Bariju obsodilo na devet in pol let zapora in težave s tem je imel še po svobodi.

Ko so Italijani položili orožje, je Saksida odšel na obalo in prvič videl Angleže, ki so izkrcavali tovarnjake, džipe, orožje, tanke... Tam se je srečal s slovenskimi fanti, Čotičem, Čebrenom, Humarjem, Kremžarjem, Živi-

cem... Stanovali so v nekem hotelu in Stanko, ki se je skupaj z Rabarjevim fantom pridružil (bili so pod angleško komando), je bil prvi slovenski Primorec, ki je prišel k Angležem v italijanski uniformi 10. septembra 1943!

Nastanili so se v angleškem zbirnem taborišču »pod oljkami«. Zbirali sodelavce, partizanske novince. Približno sto ljudi.

Nastala je Prva prekomorska birgada.

Da, in potem Bari, Gravina, Vis, Hvar, Brač, Šolta, Dugi otok, Drvar. Komandir čete, namestnik komandanta bataljona. Vstop v partijo, trinajsta proletarska Rade Končarja, boji in praske, bolezni (»bljuval sem kri...«), bolnica v Ribniku...

Za vsa ta potovanja, boje zasluge in bolezni, strah in lakoto – odlikovanja, priznanja, premetavanja po ljubi domovini, bitka za pokojnino, za resnico, dvom in pekoče vprašljiviosti!

In kaj naj še sploh naplete, niči vpraševalcu, kako zadoosti radovednosti, kaj naj izpusti in česa ne? Lažje je škropiti trto in prijetneje vlivati betonske palice.

Seveda, ko je prišel domov, na Gradišče, so ga naši pomotoma ranili, skozi pljuča mu je šel naboj. Strela božja, če ima vrag mlade...

Černetov Jule je dejal: »Stanko, nimaš več doma, hišo so zažgali esesovci leta 1943, vendar žena in Matjuška še živita.«

Ej, Matjuška... bil sem rusofil, ni kaj.

Kako sem glodal življenje po vojni?

Šef obveščevalnega centra je bil Stanko že v avgustu 1944, ko se je zdravje nekoliko popravilo, svoboda pa je dočakal v Goriškem vojnem področju. Poslej je ostal do-

ma, hodil na delo v Gorico, oziroma v Solkan. Takrat so ga prišli na Gradišče iskat karabinjerji v spremstvu angleške vojaške policije, da bi ga stlačili v zapor zaradi obsodbe na devet let in pol (uničenje Musolinijeve slike, fašistične zastave itd.) Pobegnil je v cono B in bil prestavljen v Idrijo kot računovodja v rudnik živega srebra.

Mačkatica v Srbiji, na kratko, vsega ni treba pisati, kajne. Dve leti rudnik molibdena. Majdanpek. Rudnik piritita. Informburo. Hudiča, zaradi Matjuške, hčerke z ruskim imenom, bi skoraj imel težave. Šest mesecev namestnik generalnega direktorja rudnika bakra Majdanpek. Predstavnstvo rudnika v Beogradu – pet let. Bor – vodja finančno-planskega sektorja do 1966, ko so ga upokojili, iz Bora pa je odšel domov, spet domov, kakšna sreča, k družini, k svojim, avgusta 1986, si kupil stanovanje... Kaj še?

Na trto in betonske stebre se vesi še marsikaj. Delo v skupnosti borcev Goriškega vojnega področja, domicilnem odboru Prve prekomorske (predsednik), nadzornem odboru RO ZZB, pri goriških upokojencih, osrednjem odboru prekomorcev...

In ko mi je Stanko, stari bojevnik, pa nikakor ne »sempre stanco«, vse to potem res z njemu lastno živahnostjo in vedrostjo kot kakšen vojaški taktik in strateg ranizal v senci kuhinje, v moškem pogovoru (»Ej, lepoto, kakršnokoli, pa sem vedno imel rad!), sem spoznal (kolikokrat že?!), da so v teh minulih desetletjih dvajsetega stoletja bili prav naši Primorci tisti, ki se lahko pobahajo z najbolj pestro zgodovino – in nepravilno ter ponižujočo seveda, vsaj v prvih desetletjih. Naj mi bo torej oproščena vsakršna pozabljenost.

Milenko Strašek

lesna
slovenij gradec
gozdarstvo in lesna industrija r. o.

To je partner!

V Lesni gospodarimo z 59.238 ha gozdov. Skoraj 60 tisoč hektarov živega bogastva, ki ga je treba varovati in varčno izkoriščati. V naših gozdovih gospodarijo ljudje, ki s tem bogastvom znajo ravnati: da se delo zaokroži v celoto, kakršno sestavlja Lesna, ko se po gozdnih cestah pripelje dragocena surovina v dolino, v naše tovarne, kjer se predela in oplemeniti.

Okna, vrata, stenske in stropne obloge, okenska stekla in rolete, iverne plošče, žagan les, polkne, oblazinjeno pohištvo.

Kaj dehti na Cvetiči vejici?

Tokrat smo malo prelistali kamniško glasilo O. Š. Toma Brejca in v njem našli (morda celo za katero izmed poletnih števil) kup zanimivega branja. Zelo zanimivo je prebrati, kaj pišejo osmošolci o senčnih in sončnih straneh njihovega šolanja, kaj so zanimivega zbrali in zapisali, kako se o nekdanjem šolanju spominjajo njihovi dedki in babice...

Nič manj zanimive pa niso posamezne izbrane teme. V številki 1988/89 smo si lahko prebrali vrsto lepih prispevkov na temo kruha, kako so ga pekli nekoč in, kako to počno danes. Pišejo tudi o miru in nadvse resno razmišljajo o svoji prihodnosti. Za vse vas smo danes odbrali prav Stanetov prispevek o njegovih načrtih, pa Francijevega o tem, kako so nekoč mlatili, dodali pa smo vam še risbico Barbare Čuk.

Moji načrti za prihodnost

Ob besedi prihodnost se v meni porajajo čudni občutki, nekakšna mešanica strahu in radovednosti. Strahu zato, ker so šole vedno težje, kriteriji vedno strožji. Država in gospodarstvo pešata, nezaposlenih je vedno več in vendar moraš imeti vsak dan več šol, več izobrazbe, da se sploh prebiješ do poklica.

Oče včasih v šali pravi, da gredo mladi, ki pa ne bodo več mladi, po končani šoli kar v penzijo, saj bo trajanje šol kmalu doseglo dobo delovnih let.

To ni čisto res; je pa res, da se tehnologija in znanje danes tako hitro širita, da inženir po šestih letih delovne dobe brez dopolnjevanja ostane le še navaden delavec. Vseeno pa sem radoveden, kaj mi bo prineslo življenje v prihodnosti. Včasih se mi zazdi življenje kakor filmski trak, ki se neprestano vrti. Od rojstva do smrti je polno podvigov in porazov ter nenavadnih presenečenj. Zdaj pa k bistvu. Kakšni so moji načrti?

Težko vprašanje, ki udari kakor strela z jasnega, in še težja odločitev.

Eni so taki, da že v rani mladosti sanjarijo o svojem poklicu. Drugi se odločijo kar na slepo, morda le zaradi lepega imena, ki ga nosi ta poklic. Nekateri si izberejo pravega, drugi ne.

Jaz se še nisem odločil za piko na i, za svoj dokončni cilj. Vendar vem, kaj me najbolj veseli. To je prav gotovo veselje do jezikoslovja, zgodovine in medicine.

Vsaka smer je poglavje zase, pa vendar to je v meni tisto, kar me veseli. Vem, da bo kdo rekel, da je to malo čudno za fante, predvsem če bi se odločil za medicino. Zakaj fantje so se ponavadi najbolj spoznali na razne motorje. Vendar če sem iskren, do motorjev, mehaničnih in tehničnih naprav nikoli nisem

kazal posebne želje in mehanika mi je še danes španska vas, ker se mi zdi preveč materialna; gre le za prelivanje denarja iz roke v roko in je premalo človeška.

Za jezike in zgodovino me je navdušil oče, ki se je s tem amatersko že ukvarjal. Medicina me je prevzela predvsem zato, ker lahko pomagaš pomoči potrebnim ljudem in to je več vredno kot tisto »šrafanje« motorjev in avtomobilov.

Tako sem se odločil za dve šoli, kajti če se premislim, imam še vedno možnost za drug poklic. Taki šoli sta: naravoslovna – najtežja, vendar nudi celo vrsto poklicev – ali družboslovna. Ko bom izbral med tema dvema, bom v naslednjih štirih letih temeljito in dokončno izbral svojo smer in svoj poklic. Zakaj nočem, da bi kasneje svojo odločitev obžaloval in 40 let vsako jutro preklinjal svoj poklic.

Vsekakor me čaka še težko

in trdno delo. Torej veselo na delo, da bo čimprej minelo...

STANE DROLČ

Naj vam predstavim gepelj

Zrnja žit so na kmetih najprej mlatili s cepci. Kaj je to, najbrž veste vsi; kasneje so si kmetje napravili gepelj – mlatilnico, ki so jo poganjali konji.

Vse skupaj je bilo videti takole: na tla so priredili lesen kvader, dolg en meter, visok pa kakšen decimeter. Vanj je bila na sredini izdolbena luknja v obliki narobe obrnjenega stožca. V to luknjo so postavili meter in pol visok valj s premerom petih decimetrov; na spodnjem in zgornjem koncu se je bil prilegel prečnemu tramu. Meter od podstavka navzgor je bilo pritrjeno veliko telo s premerom treh metrov. Obseg geplja je bil tako tudi do devetmetrski. Na zgornji strani je imel ob

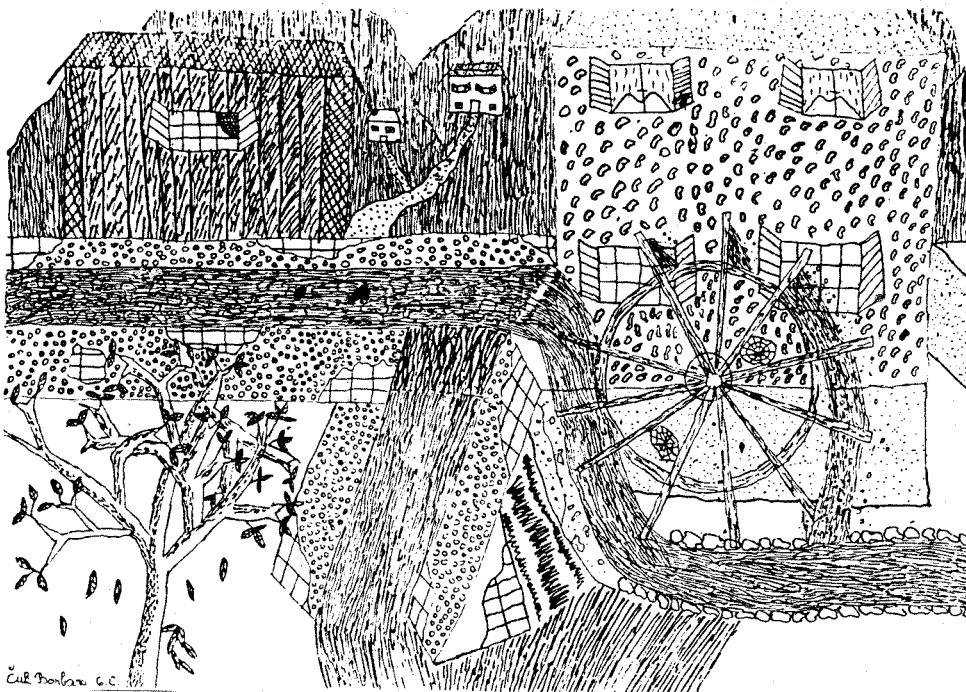
robu okrog in okrog zobe, ki so poganjali manjše kolo s premerom dva decimetra. In ko se je to veliko kolo zasukalo enkrat, se je malo zasukalo tudi do petdesetkrat. Na isti gredi, ki je bila speljana skozi zid na »pod«, kot se je temu prostoru reklo, je bilo večje kolo, ki je poganjalo manjšega in tako so namestili toliko koles, da so dobili zadovoljivo hitrost za pogajanje mlatilnice.

Debeli valj, ki je stal pokonci, pa je bil pravokotno prešpaljen s 3 metre dolgim drogom, ki je bil debel več kot en decimeter. Na koncu pa je bil v »gepelj« vprežen par konj, ki so hodili okrog tega podstavka in tako to vse skupaj poganjali. Pri tem pa so se konji tako izmučili, da so imeli po koži polno pen od znoja in je moral gospodar paziti, da pri tem delu konj ni uničil. Tak gepelj je bil iz pravega, trdega hrasta.

No, tudi to delo je bilo zelo naporno. Zato so ljudje takoj, ko so napeljali elektriko, kupili električne motorje in si s tem zelo olajšali delo. Sedaj pa po velikih poljih žanjejo, mlatijo in še odstranijo pleva, vse naenkrat s kombajnom. Tako se nič več ne kadi, kot se je pri vseh dosedanjih napravah.

Človek si je vedno izmislil kaj novega in si tudi bo. Toda kruh je bil in je in bo še vedno najpomembnejša hrana.

FRANC KONCILJA 8.B vsi OŠ Tomo Brejc iz Kamnika

Zadnjič fotografija – danes vsebina, bi lahko rekli, kajti zadnjič smo objavili razglednico s pozdravi, danes pa objavljamo, kaj so naši prijatelji počeli v Črni gori.

Srečali smo se v Črni gori

V Hercegnovi so prišli uredniki in mentorji šolskih glasil iz vse Jugoslavije

Dvajstega, trinajstega in štirinajstega maja je bilo v Hercegnovem drugo srečanje urednikov in mentorjev šolskih glasil Jugoslavije. Udeležilo se ga je okrog petdeset šol iz vse države, le iz Makedonije in s Kosova ni bilo nikogar.

Vse do devetega maja je bilo vprašanje, ali se ga bomo odgovorna urednica našega šolskega glasila Stopinj mladosti Maša, mentorica in jaz sploh lahko udeležili. Tedaj pa so rešili finančni problem in veselo smo se začele pripravljati za na pot. (Denar za letalske vozovnice je prispevala Izobraževalna skup-

nost Celje. Hvala.)

Iz Slovenije so se srečanja udeležili še predstavniki iz Preddvora in Škofje Loke. Z njimi smo se srečali na Brniku in skupaj poleteli do Dubrovnika. Na avtobusni postaji v Hercegnovem so nas čakali taborniki in nas pospremili na osnovno šolo Dašo Pavičič, kjer smo se udeleženci zbirali. Kmalu smo se spoznali s svojimi gostitelji. Odpeljali so nas na svoje domove, kjer so nas njihovi starši prijazno sprejeli. Pri njih smo ostali tri dni.

Popoldne sva se z mojo gostiteljico odpravili v mesto.

Razkazala mi je znamenitosti in mi marsikaj zanimivega povedala o njem. Videla in izvedela sem veliko novega. Oglekala sem si mestno knjižnico, Sahat kulo, glasbeno šolo, cerkve in ozke obmorske ulice v terasah. Pred desetimi leti je bil tu potres in je uničil mnogo zgodovinskih znamenitosti.

Čeprav sva se z gostiteljico komaj spoznali, sva bili že prijateljici. Pri njej doma smo se pogovarjali o raznih stvareh. Njena mama me je vprašala, od kod so doma moji starši. Povedala sem ji, da so iz Hrvatskega Zagorja. To je bilo veselo! Tu-

di moji gostitelji so se od tam preselili v Hercegnovi. Tako sem ugotovila, da sem pravzaprav pri domačih ljudeh. Tega sem bila zelo vesela.

Drugi dan bivanja v Hercegnovem smo si ogledali kulturni program. Bil je imeniten. Potem nas je pred dvorano čakala razstava glasil raznih šol Jugoslavije. Pogovarjali smo se o glasilih in jih občudovali. Bila so zanimiva in tiskana kot pravi časopisi. Naše glasilo je v primerjavi z drugimi zelo »revno«. To smo si napasli oči in skrivaj snovali, kako bi svoj časopis izboljšali.

Srečanje mi je dalo novo prijateljico, ki je nikoli ne bom pozabila. Najbolj imenitno pa je bilo, da sem se prvič peljala z letalom.

MIRJANA MEDENJAK, 7. a
COŠ Fran Roš, Celje

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMI

Pomladanski pohodi, tekmovanja...

Vsak letni čas prinaša svoje. Pomlad je ravno pravšnja za najrazličnejše akcije v naravi. Zato se tudi vrstijo športni dnevi, tekmovanja v orientaciji, v znanju in seveda – pohodi. K sreči vse več staršev spoznava, da ni večjega darila od tistega, ki ga lahko otroku podarijo v obliki sprehodov, izletov, pa tudi pohodov. Naši učitelji, vse bolj žalostni zaradi vse slabše opremljenih učilnic, če je le mogoče, poskrbijo, da si otroci ogledajo muzeje, najrazličnejše ustrezne ustanove in delovne organizacije. Tako z izbiro poučnih obiskov in z dodatnimi razlagami strokovnjakov nadomeščajo (kakor vedo in znajo) polprazne šolske blagajne.

Ponekod pa se v različne akcije na šolah že prav lepo vključujejo tudi starši. To zadnje je v bistvu tisto pravo, kar si najbrž najbolj vroče želimo vsi – učitelji, otroci in starši. Zato pa je tudi mame in očke kdaj pa kdaj treba razbremeniti pri kakšnih preprostejših nalogah (jim doma pomagati), da bodo sploh še premogli voljo in dovolj svežine za sodelovanje v vaši šolski akciji. Lucija iz Celja nam tokrat v intervjuju predstavlja nekega očka, ki je sodeloval v šolski čistilni akciji. Se tudi vi spomnite česa podobnega? Pišite!

Pozdrav, Bojana

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

»Za lepše okolje«

Pogovor s Francijem Gorjancem, glavnim organizatorjem očiščevalne akcije okolice naše šole in nove vasi

Tovariš Franc Gorjanc je član sveta staršev. Bil je glavni pobudnik za akcijo čiščenja okolice šole in Nove vasi. Čiščenje okolja smo poimenovali »za lepše okolje«. Zanimivo se nam je zdelo, ker smo zraven povabili tudi starše. Kar nekaj se jih je odzvalo in skupaj smo v dveh urah spremenili videz zelenic in poti.

Tovariš Gorjanc se je udeležil pobiranja odpadkov v Novi vasi; njegova hči je namreč v tretjem razredu, ki je bil zadolžen za to opravilo.

Ko se je vrnil v šolo in ko smo posadili tudi že spominsko lipo, sem ga povabila v knjižnico, kjer sem mu zastavila nekaj vprašanj.

Kje in kdaj ste se dogovorili za očiščevalno akcijo okolice šole in nove vasi?

Za to smo se odločili na tretji seji sveta staršev. Želeli smo združiti starše, učitelje in otroke.

Zakaj ste k delu povabili tudi starše?

Povabili smo jih zato, ker otroci vidijo vzor v starših. Seveda pa je bil namen povabila tudi to, da bi skupaj naredili več in bolje opravili delo.

Kakšen se vam je zdel odziv staršev?

Prišli so v glavnem starši, ki zares živijo s šolo. Nikoli se ne zgodi, da bi bila udeležba stoodstotna. Mislim pa, da so lahko vsi, ki so prišli, zadovoljni.

Otroštvo moje babice

Moja babica je živela v revščini. Imela je pet otrok. Hodila je delat k premožnejšim družinam, da je zaslužila kosček črnega kruha za otroke. Delala je po njivah, gospodinjila v hišah in šivala. Tudi v Trst je hodila peš, služiti nekemu bogatašu. Bila je gospodinjka pomočnica.

Kljub revščini in trdemu delu je poskrbela, da se je vseh pet otrok izužilo poklica. Moja babica ima sedaj štirinosemdeset let in se nič rada ne spominja svojih težkih dni.

ALEŠ ZAVRATNIK, 3. b
OŠ Drago Bajc, Vipava

Kaj vse ste si zamislili, da bi v teh dveh urah naredili?

To naj ne bi bila samo očiščevalna akcija. Zasadili smo tudi nova drevesa za boljši zrak. Uredili smo poti. Nekateri so barvali ograje, klopi, prekopavali zemljo, pometa-li, polagali ploščice na novo pot, grabili, rezali živo mejo, zasajali rože v učilnicah.

Ali menite, da se s tako organiziranim delom lahko napravi dovolj za vse leto?

Gotovo se lahko veliko naredi, vendar pa ne vse v eni sami akciji. S povezanostjo in pripravljenostjo staršev, otrok in učiteljev smo res precej naredili. Če pa bi učenci vsak dan pazili na čistočo, bi bila okolica vedno lepa.

Kaj bi sploh lahko krajani naredili, da bi bila Nova vas lepša in vedno čista?

V naši krajevni skupnosti živijo ljudje, ki so se preselili iz različnih krajev, z različnimi navadami. Vsakdo bi moral paziti, da ne bi odmetaval odpadkov kjerkoli.

Ali je to sploh možno?

Vse to bi bilo možno brez stroškov in brez veliko denarja, če bi v ljudeh vzbudili zavest, da je čistoča zelo pomembna za naše nadaljnje življenje.

Zahvalila sem se tovarišu Gorjancu za njegove misli in se poslovila.

LUCIJA MEDVED

6. b
COŠ Fran Roš, Celje

Obisk delegacije 51. divizije v Mariboru in na Koroškem

Vojvodinci spet na prizorišču svoje zadnje bitke

Letos mineva petinštirideset let od ustanovitve nekaterih večjih partizanskih enot (divizij in korpusov). Borci teh enot se na različne načine spominjajo teh dogodkov. Na poseben način pa so se obletnice ustanovitve svoje divizije, to je 51. vojvodinske divizije, v kateri so bile Sedma, Osmi, Dvanajsta in artilerijska brigada, spomnili njeni borci. Njihova delegacija je namreč obiskala Slovenijo, natančneje Maribor in Koroško, kjer je 51. divizija sodelovala v sklepnih operacijah ob koncu vojne.

Med dvodnevni obiskom pri nas so si borci vojvodinske divizije ogledali Maribor, tamkajšnje kulturne in zgodovinske znamenitosti in si ogledali nekatere delovne organizacije. Drugi dan pa so odšli na Koroško, kjer so si v Dravogradu ogledali gestapovske zapore in mučilnice; obiskali so stražnico Franc Leskošek Luka ob jugoslovansko-avstrijski meji in si ogledal tekstilno tovarno na Otiškem vrhu. Obiskali so tudi Poljano in spomenik miru in svobodi. Prav tako so obiskali stražnico Holmec. V Slovenj Gradcu pa so si ogledali muzej.

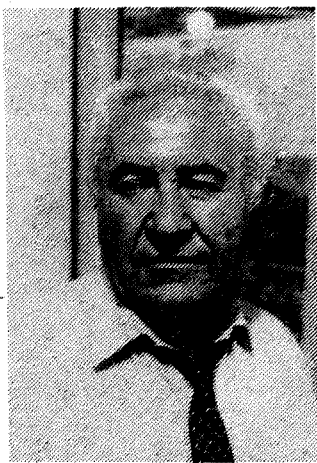
Ob koncu obiska so nam nekateri udeleženci tako pripovedovali o svojih vtisih:

»Kot eden izmed organizatorjev tega obiska sem bil že prej v Mariboru«, je dejal **Veselin Živković**. »Vse, kar smo se dogovorili, smo tudi uresničili. Sami vtisi o obisku so zelo lepi. Gostitelji so se zelo potrudili in so bili zelo pozorni do nas. Napaka, če jo lahko tako imenujem, je le na naši strani, saj je prišlo samo osemnajst nekdanjih borcev naše divizije. Težava je v slabem zdravju in dokaj naporni poti in mnogi so se tega ustrašili in so rajši ostali doma. Vsi smo presenečeni, da ste se v Sloveniji odločili in tako blizu meje postavili spomenike in muzeje. Zgodovinarji, s katerimi smo se pogovarjali, zelo dobro poznajo dogodke v NOB, pa tudi vse muzejske postavitve so takšne, da ne odstopajo bistveno od naših spominov na tisti čas. Presenetilo nas je tudi, da pri vas namenjate veliko pozornosti nastanku Jugoslavije po prvi svetovni vojni, kar pri nas ni v navadi. Upam tudi, da se bo prihodnje leto, ko bomo slavili petinštirideseto obletnico končnih bojov na Poljani, več borcev naše divizije

udeležilo prireditve na tem delu naše domovine.«

»Vtisi so zelo lepi. Presenečeni smo bili nad prisrčnim sprejemom, ki so nam ga pripravili gostitelji. Če se prav spominjam, so nas enako prisrčno sprejeli tudi leta 1945. Ta naš obisk in prisrčen in lep sprejem pa sta zame še en dokaz, da nobena politika ne more ločiti dveh narodov, če ta dva tega nočeta. Še bolj sem prepričana, da je slovenski narod ostal takšen, kot ga poznam od prej«, je poudarila **Zorica Djukić**, sicer borka Drugega bataljona Osme

rektno, tako, kot se spodobi za partizansko vojsko. Naš sedanj obisk je dokaz, da ne drži vse tisto, o čemer pišejo časopisi. Našim gostiteljem smo vsi hvaležni, da so nam omogočili obisk krajev, kjer je padlo precej naših tovarišev. Presenečeni smo tudi nad več kot odličnim sodelovanjem družbenopolitičnih skupnosti in organizacij z obmejnimi enotami JLA. To so nam zelo podrobno opisali sami graničarji. Njihove besede so nam znova potrdile, da vse tisto, kar piše po časopisih, ni res.«

Veselin Živković

Zorica Djukić

Slavko Djordjević-Zicar

Smilja Kovačević

brigade, ki je zavzel most v Dravogradu in ga obranil pred napadi umikajočih ustašev.

Slavko Djordjević-Zicar je menil, da se vtisov preprosto ne da strniti v nekaj kratkih misli. »Zelo pa sem bil presenečen in vesel prisrčnega in toplega sprejema, ki ga, po pravici povedano, nisem pričakoval. Moj prvi stik s slovenskim narodom je bil med vojno in je bil prav tako prisrčen, kot ta zdaj. Ljudje so nas leta 1945 sprejeli kot svoje, mislim tudi, da smo se mi do njih obnašali pošteno in ko-

»Vtisi s tega obiska so zelo globoki in potrebovala bom nekaj časa, da jih uredim. Že ko sem se odpravljala na pot, sem bila prepričana, da nas bodo naši gostitelji prisrčno sprejeli in to se je tudi zgodilo«, pa je dejala **Smilja Kovačević**. »Žal mi je samo, da ni prišlo v Slovenijo več naših borcev, predvsem iz drugih krajev, da bi lahko tam pripovedovali, kaj vse lepega so doživeli na poti. Prav gotovo bi tudi tako prispevali k boljšemu razumevanju med našimi narodi.«

B. K.

Listine častnega meščanstva za Jugoslovane

Ko smo leta 1972 pripravljali srečanje borcev brigade Antonio Gramsci in bataljona Tito v Italiji, je našo delegacijo spremljal tudi sin pokojnega komisarja te brigade, Ambrogio Filiponi. Pripovedoval mi je o svojem velikem prijateljstvu z Viktorjem Bolafijem in mi ob slovesu izročil zapis o tem, kako ga je prijatelj iz Ljubljane učil peti Internacionalno:

»Bilo je marca 1944. leta. V Aini, kraju v občini Cascia, precej visoko v hribih, je bilo še vedno zelo hladno in pogosto je tudi snežilo. Pokrajina je počivala pod ledeno odejo.

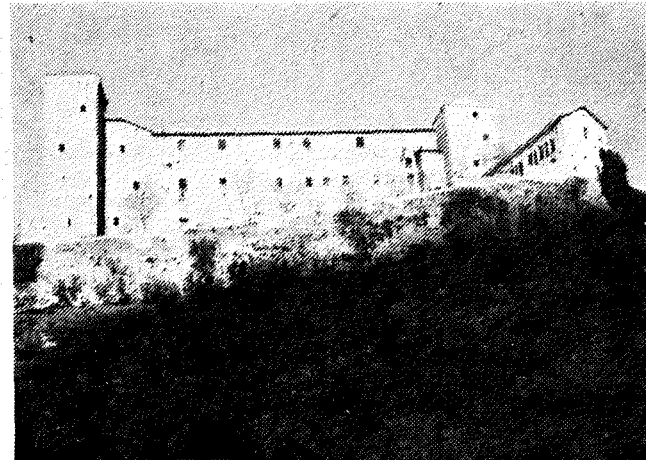
Viktor Bolafio, ki mu je bilo 18 let, in jaz, star 14 let, sva bila lačna, ker smo se že nekaj dni slabo hranili le z jedjo, imenovano »bruschetta« (popelčen star kruh), zabeljeno s slabim oljem.

Z oddaljene fronte, ki se nam je le počasi približevala, je bilo od časa do časa slišati bobnenje topov.

Z Viktorjem sva postala dobra prijatelja. To je bilo prijateljstvo, ki nastane med mladimi v posebno težkih okoliščinah. Najino prijateljstvo pa se je še poglobilo, ko je Viktor sklenil, da me bo naučil peti internacionalno. Tega sem bil vesel in bil sem mu hvaležen, ker sem to internacionalno himno slišal le nekajkrat prepevati po ulicah pred kratkim osvobojeno Cascio.

Kako si je Viktor prizadeval, da bi me naučil pesem pravilno peti! To res ni bila lahka naloga, saj za petje nisem bil posebno nadarjen.

Ko sem pesem že skoraj v celoti obvladal, je prišel Mario Cioccolini, kurir štaba brigade z obvestilom, da pripravlja sovražnik veliko čiščenje na tem območju in se moramo takoj umakniti. Takrat sva se z Viktorjem ločila in se nisva več srečala. Pozneje sem izvedel, da so ga ujeli Nemci in ga ustrelili skupaj z jugoslovanskim partizanom Jurijem Lavričem, ki je tudi pobegnil iz zapore, sicer

Trinajstega junija letos bodo na proslavi 45-letnice osvoboditve mesta Terni v srcu Italije preživelim borcem jugoslovanskega bataljona Tito in brigade Antonio Gramsci podelili listine častnega meščanstva ter druga priznanja za vojne zasluge. Sklep o tem je sprejela tamkajšnja italijanska borčevska organizacija. Častno meščanstvo pomeni za Jugoslovane veliko priznanje.

Na fotografiji lahko vidite zapore v trdnjavi Rocca di Spoleto, kjer je med drugimi v času druge svetovne vojne prestajal zaporno kazen tudi tedaj osemnajstletni Ljubljančan Viktor Bolafio, ki je bil kasneje med ubežniki, ki so uspešno pobegnili iz tega zapore 13. oktobra 1943 in se pridružili italijanskim partizanom. Prav omenjeni borec je kasneje skupaj s še 22 slovenskimi borci padel za osvoboditev Italije. Tem in tudi drugim italijanskim in jugoslovanskim političnim zapornikom je mestna občina Spoleto pred leti odkrila spominsko ploščo na grajskem, trnavskem obzidju.

prijateljem črnogorskega komandanta brigade Lakovića-Toza.

Tako je bilo nasilno končano mlado Viktorjevo življenje. Zaradi nacističnega divjanja je takrat izgubilo življenje več partizanov, žrtve pa so bili tudi civilni prebivalci.

Ko nas je sedaj, po osemindvajsetih letih, obiskala delegacija jugoslovanskih borcev brigade Antonio Gramsci, sem o takratnih dogodkih spraševal komandanta Toza. Dejal mi je: »Na pokopališču v Savalle, ki ga bomo sedaj obiskali, da bi se

poklonili spominu dveh jugoslovanskih partizanov, je pokopan Viktor, o katerem mi pripoveduješ.«

Ob Viktorjevem grobu sem sklenil, da ga bom večkrat obiskal z našimi mladimi protifašisti. Moji otroci pa bodo položili cvetje na njegov skromni grob. To bo zagotovilo prijatelju Viktorju, da nadaljujemo z izročilom Internationale, ki jo je tako rad in s posebnim zanosom recitiral in prepeval.«

Klavdija Davidović

Petinštiridesetletnica zmagovitega boja Zidanškove

Slovenjegraški občinski praznik

Prav v spomin na slavno zmago Zidanškove brigade nad Nemci pod Malo in Veliko Kopo 2. junija 1942. leta, 2. junija razglasilo za slovenjegrajski občinski praznik. Omenjena brigada je namreč na mislinjski strani Pohorja prav takrat izvajala eno najpomembnejših zmag in prispevala k širši partizanski pohorski akciji, ki je preprečila sovražnikovo »čiščenje terena«. Tisti boj je trajal od osme zjutraj pa do devetih zvečer, na sovražnikovi strani je padlo okoli dvajset vojakov, zaplenjenega pa je bilo tudi veliko orožja.

Zmaga XI. SNOB Miloša Zidanška (domačini so jo imenovali tudi Pohorska brigada) je dokazala, da je moč borcev in ljudstva prerasla v tako silo, da zmorejo pognati v beg tudi močne nemške enote. Zidanškova brigada je z zaščitno četo štaba IV. operative cone nato v noči s 17. na 18. junij 1944 porušila železniški viadukt pri Gornjem Dolcu. Na mnogih krajih so minirali tudi železniško progo pri Hudi luknji proti Slovenj Gradcu. Železniški promet med Velenjem in Slovenj Gradcem je bil tako omrtvičen. Rušenje komunikacij je bilo povezano z načrti glavnega štaba Slovenije.

S. H.

Po poteh Druge grupe

Obveščamo, da bo enajsti pohod Po poteh Druge grupe odredov v soboto, 10. junija. Začel se bo ob 9.00 uri na ploščadi OF (LB) v Ivančni Gorici. Kaj boste lahko tam počeli?

Kolesarski maraton po partizanski magistrali
Tek na 21 km (tekmovalni del – po kategorijah)
– moški do 30 let
– moški od 30 do 45 let
– moški nad 45 let
– ženske do 30 let
– ženske nad 30 let

Pot, ki jo je treba opraviti: Ivančna Gorica – Stična – Šentvid – Dob – Hrastov dol – Kompolje – Gorenja vas – Ivančna Gorica.

Množični pohod (začel se bo ob 10.00 uri) pa poteka po že znanih tradicionalnih poteh.

Vabimo, da se vseh treh vrst pohoda udeležite v čimvečjem številu!

Po razglasitvi rezultatov ob 13.00 uri bo sledilo tovariško srečanje.

Odbor pohoda
Po poteh II. grupe odredov

Poizvedba

Iščem tovariša s partizanskim imenom Čuk, s katerim sva sodelovala od leta 1942 do konca vojne. Po njegovem nalogu sem prevažal partizane čez reko Krko v Kronovo. Takrat sem bil star 12 let. Tovariša Čuka ali kogarkoli, ki ga pozna, prosim, naj se mi glasi na naslov: **Viktor Mikulić, Delavaljeva 12, 66 000 Koper.**

Reševalcem nagradnih križank

Za nagradno križanko IZTOK iz Mirna smo prejeli 263 pravih rešitev. Žreb je določil, da bodo knjižne nagrade iz programa Založbe Borec prejeli tile reševalci:

Karla Bašin, Linhartova 3, 61000 Ljubljana, **Ana Ipavc**, Mušenik 4, 62393 Črna na Kor., **Ana Langer**, Zelenika 10, 52000 Pula.

Rešitev križanke IZTOK:

Vodoravno: Ede, I. M., vertikalna, zima, emulgator, tron, lop, opart, Oerter, Ince, Endo, knjiga, Niigata, Emin, C. J., lastovka, ost, Aasen, ambulanta, L. S., Oblomov, Irena, ogled, jašek, Doris, Briti,

zrklo, prot, Lacan, reč, Rab, aba, Angolka, Etiopke, jodat, tajga, Kač, uretra, luk, Luther, O. K., MA, ala, ekran, Ant, Sandra lux, gnjat, Lucy, dril, Jane, rolo, east, Evans, enačaj, alkar, ranica, Siena.

Za praznično nagradno križanko smo prejeli 302 pravih rešitev. Žreb je določil, da bodo knjižne nagrade iz programa Založbe Borec prejeli naslednji reševalci:

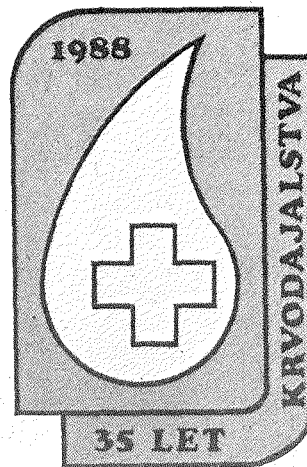
Zora Grandovec, Vandotova 13, 62000 Maribor, **Mihaela Gosnik**, Kajuhova 14, 64260 Bled, **Jože Pirc**, Trg M. Tita 11, 65280 Idrija.

Rešitev praznične nagradne križanke:

Vodoravno: Kočevje, Heine, zbor odposlancev, ukaz, irealnost, jor, fetus, PA, Elda Viler, Oton, os, Ava, vez, Valkira, slava, Radoslav, topaz, vogal, plamen, Apih, Azi, ovedba, kraniolog, Cluj, Ben Bella, Niccolo, koma, Ontario, kavri, D. S., Tbilisi, ris, Ikar, Irena, TZ, levit, Ettal, jak, Ngami, Ela, Evo, Aalst, resk, I. L., F. N., Kotari, roj. B. K., Rače, Alemanija, Oise, oratorij, Irke, brdar, norost, nuna, zbirka, T. D., Paulin, vrša, sir, Aall, inicialka, Čatež, Eisenach, delta, Rupa, ocean, aeroport, Irig, nečke, Ren, Pia, Jaka.

Vsem nagracencem čestitamo!

Knjižne nagrade bodo nagracenci prejeli po pošti.

Rdeči križ Slovenije sporoča, da bodo v mesecu juniju krvodajalske akcije v naslednjih slovenskih krajih:

VBrežicah in Gradišču bo akcija 1. junija, v občini **Ljubljana-Moste-Polje** bo 2. junija, v občini **Ljubljana Vič-Rudnik** bo 5. junija, v **Leskovcu pri Krškem** bo 6. junija, v **Krškem** bo 7. junija, na **Senovem in Pesnici** bo 8. junija, v **Kostanjevici na Krki** bo 9. junija, v občini **Ljubljana-Bežigrad** bo 13. junija, v občini **Ljubljana-Siška** in na **Kozjem** bo 14. junija, v **Nazarjah in Miklavžu** bo 15. junija, v **Ljubnem in Kebelju** bo 16. junija, na **Ravnah na Koroškem** bo 19. in 20. junija, v **Mežici** bo 21. junija, na **Žerjavu in Črni na Koroškem** ter **Pragerskem** bo 22. junija, v **Radljah ob Dravi** in **Zgornji Kungoti** bo 23. junija, na **Fali** bo 24. junija, v občini **Ljubljana-Center** bo 26. junija, v **Železnikih** bo 27. 28. in 29. junija, na **Jarenini** bo 29. junija, v **Lenartu** in **Gornji vasi** bo 30. junija.

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj: RO ZZB NOV Slovenije
Izdajateljica: Založba Borec
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Miklošičeva 28/I, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: **Zvone Kržišnik** (glavni urednik), **Viktor Konjar** (odgovorni urednik), **Živa Drole**, **Bojana Žokali-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Miranda Mrčela** (lektorica-redaktorica), **Drago Setničar** (tehnični urednik-oblikovalec), **Mara Okorn** (tajnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: **Mira Svetina**.

Žiro račun: 50101-603-45772.
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.